

A
FAKÓ LOVACSKA

KAZAH NÉPMESÉK

A FAKÓ LOVACSKA

KAZAH NÉPMESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1958

Fordította Balázs Béla, Geréb László és Rab Zsuzsa

Válogatta, az utószót és jegyzeteket írta Kovács Zoltán

MESÉK TASZSÁROL, A NAGYESZŰ KÓPÉRÓL, KI A VÍZBŐL SZÁRAZON KIÚSZOTT ÉS MÁSOKAT A BAJBÓL KIHÚZOTT

Élt egyszer valahol, hetedhét országon is túl, egy Taszsa nevű vitéz, nagyeszű kópé, kiről a mese azt mondja, hogy a vízből szárazon kiúszott és másokat a bajból kihúzott. Sok ágrólszakadt szegény embert segített meg nehéz bajában, mentett meg a biztos haláltól, azért emlegette nagyeszűnek a nép. Nélküle bizony még keserűbb lett volna az élet azokban a régmúlt időkben, amikor bájok, kánok meg cárok sanyarták, tiporták a szegény embert.

Taszsa már kicsiny korában híres volt éles szeméről, éles eszéről, meg arról, hogy mindig kész volt a kópéságra. Azért is édesgette udvarához a kán, mert nem akarta, hogy ellenfele országában legyen egy olyan erős ellensége, mint Taszsa.

Ez még csak az eleje a mesének, az igazi mese most következik.

HOGYAN NYERTE MEG TASZSA A KÁN KEGYÉT

Úgy kezdődött a nap, mint akármelyik másik. Hanem az éjszaka annál több nyugtalanságot szerzett az embereknek. Azzal kezdődött az egész, hogy a kán fia, apja legkedvesebbik gyermeke – éppolyan semmirekellő, akár a többi elkényeztetett káni csemete – beleszeretett egy kalmár leányába. Még csak nem is valami gazdag kalmáréba: a lány anyja lepényt gyúrt-sütött éjjelente, azt adta el napközben az apa. No a kán fia kikémlelte, hol szokott aludni a kalmár leánya, éjjel aztán belopódzott a kertbe, s bemászott a lány szobája ablakán.

„Hívatlan vendégnek sarokban a helye” – azt tartja a mondás. Hát ez itt is így lett. A lány megrémült a szobájában termett ifjútól, felkiabálta a házat. Ugrott az ágyból a kalmár, azt gondolta, rablók törtek rájuk, és a sötétben vaktában agyonütötte a hívatlan vendéget.

A kalmár felesége, a lepénysütő asszony, végre gyertyát gyújtott. Amikor az ember meglátta, kire emelt kezét, halálra rémült, s a haját tépte: tudta, hogy reggelre kelve akasztófa alá vezetik. Meghánytavetette a dolgot a feleségével, s elhatározták, hogy nyomban elhivatják Taszsát.

Ott termett Taszsa hamarosan. A kalmár elmondta neki nagy baját.

– Nagy veszedelemben vagyok. Biztos halál vár rám. A te éles eszedet és leleményességedet mindenki dicséri. Segíts rajtam! Ha a bajból kimentesz, akkora darab aranyat adok neked, mint egy ló feje.

Meghallgatta Taszsa a kalmárt, elhatározta, hogy segít rajta. Virradat előtt hátára kapta a holttestet és a kán kincseskamrájába osont vele. Az örök észrevették, tolvajnak gondolták. Nagy láрма kerekedett. Szaladtak az örök, ki innen, ki onnan, a kincseskamrába. Hanem Taszsa gyorsan letette a holttestet egy sötét sarokba, s észrevétlen eltűnt. Futottak a sötétben az örök, hadonásztak szöges vasbuzogányukkal. Aztán lámpást kerítettek. Nézik, hát a kán fia fekszik előttük holtan. Megrémültek az örök, Taszsához szaladtak tanácsért, könyörögtek neki:

– Segíts rajtunk, nagyeszű Taszsa! Igen nagy bajba kerültünk! A te éles eszedet és leleményességedet mindenki dicséri! Benned van minden reményünk. Ha megmentesz bennünket a kán bosszújától, tetőtől talpig megaranyozunk!

Ráállt Taszsa, megígérte az öröknek, hogy segít rajtuk. Reggel megkente a szemét vöröshagyma nedvével, és keserves sírást színlelve ment a fényes tekintetű kán színe elé.

– Kegyelmesek legkegyelmesebbje, fényességes kán! Őreid, nem akarva, szörnyű dolgot cselekedtek. Azért jöttem színed elé, hogy számukra bűnbocsánatot nyerjek tőled.

*Akár megbocsátasz, kán uram,
akár nem bocsátasz meg nekik –
parancsod a halálnál is erősebb.
– Én csak annyit mondok, kán uram:
a szörnyű nagy baj véletlenül történt.
Jaj, miatta mennyi könny szakadt!
Most én, Taszsa, tisztelő híved,*

*sírva kérem nagy kegyelmedet,
számukra pedig irgalmadat esdem!*

Ráncolta a homlokát a kán, elgondolkodott, aztán így szólt: – Sohasem hallottam még ilyen szavakat tőled. Kevesled talán a kegyelmemet? S az őreim talán nem voltak hív szolgáim? Biztosan az a baj, hogy tolvajok férkőztek a kincseimhez, ellopták a drágaságaimat, s az örök aludtak. No de nem bánom, a te kedvedért, Taszsa, megbocsátok nekik. Hanem mondd el apróra, mit vétettek.

– Jól gondoltad, fényes elméjű kán! Az éjszaka tolvaj lopódzott a kincseskamrádba. Hanem az örök nem aludtak: észrevették, körülfogták, s mert a sötétben nem látták, ki a tolvaj, agyonütötték a boldogtalanok. Amikor aztán lámpást kerítettek, akkor látták, hogy a te fiad volt... Úgy látszik, ez volt az isten rendelése. Hogy mit keresett a fiad a kincseskamrában, azt is csak a teremtő tudja egyedül...

Meghallgatta Taszsát a kán, aztán megparancsolta szolgálainak, hozzák elébe fia holttestét. A szolgák selyembe, bársonyba takargatták a halott kánfiút, s letették uruk elé. A kán megnézte a holttestet, s azt mondta:

– Nem hiszem én el, hogy a fiam éjnek idején a kincseskamrámba lopódzott, s hogy tolvajlásért ütötték agyon az örök! Az én fiam nem lehet tolvaj! Más titok lappang emögött! Hívjátok ide az ördögös szülét, majd az a végére jár! Ha helybenhagyja, amit Taszsa mondott, megkegyelmezek, de ha mást mond – majd meglátom, mit teszek.

Belobbant az ördögös szüle, úgy jött, mint a dúló fürgeteg. Koboz volt a kezében, fújt, sziszegett, tüzet lövellt csúf szeme. Aztán megpengette a kobzát. Taszsa mindjárt észrevette, hogy az ördögös szüle nem énekel, hanem füttyszóval kíséri a kobzát, a gonosz lelkeket hívja segítségül. Látta, hogy bajt hoz a fejére a vén banya.

Zablán ragadott egy vadtermészetű, szilaj lovat, rákötött a farkára egy óriási darab száraz bőrt, s nekiengedte a kán ménesének. Megbokrosodtak a kán lovai az uszályos farkú szörnyetegtől, ijedtükben szétvágattak a sztyeppen. Taszsa meg föl pattant egy lóra és felverte a kán udvarát:

– Segítsetek! Segítsetek! Ránk tört az ellenség, elhajtja a fényességes kán ménesét!

Meghallotta a kán a kiáltozást, lóra parancsolta egész udvarát. Nyergeitek a lovas kapitányok, s élükön a kánnal elvágattak a sztyeppre a száguldó lovak után. A ravasz Taszsa ottmaradt, meglapult a sátor mellett és hallgatta, mit mormol az ördögös szüle. Úgy sugárzott a sátor, mint a fényes telihold, az ördögös szüle meg sebesen mormolta odabenn:

*Hej, Taszsa, ellenségem,
elvetemült, ravasz fickó!
Meglásd, ma még fejed veszik,
meglásd, ma még véredet ontják!*

Megijedt Taszsa: még meghallják a kán szolgálai, mit habrigyál a boszorkány! Beugrott a sátorba, fölkapta az ördögös szülét s belenyomta fejével lefelé egy jókora kumiszos sajtárba. Az menten belefulladt a kumiszba, Taszsa meg gyorsan elillant.

A kán meg a kísérete csak másnap reggelre tért meg. Ellenségnek színét se látták a sztyeppen. Akkor találták meg a kán szolgálai az ördögös szüle holttestét a kumiszos dézsában. Rettenetesen megijedt a kán: az ördögös szüle unokái meg dédunokái gonosz rablók voltak, s biztosan kegyetlen bosszút állnak a banya haláláért.

Nagy szorultságában Taszsát hívatta a kán, s így szólt hozzá:

– Ha az unokák meg dédunokák megtudják, mi történt az öreganyjuddal, bajba jutunk valamennyien. Eszelj ki valamit, mentsd meg bosszújuktól az udvaromat! Ha sikerül, akkora darab aranyat kapsz jutalmul, mint egy lófej.

Taszsa ráállt. A kán szolgálival pompás ruhákat hordatott maga elé, felöltözött ünneplőbe, aztán felült egy gonosz természetű, csökönyös tevére, s maga elé ültette az ördögös szüle holttestét. Megcsapta a tevét s elindult az ördögös szüle háza felé. Ahogy közel ért, kitódultak a házból a banya unokái meg dédunokái, a rablók; annyian voltak, mint fűszál a réten. Körülugrálták a tevét, s teli torokból üvöltöttek:

– Nagyanyóka, kedveske, hoztál-e valamit a kán asztaláról?

Taszsa gyorsan elővett egy hegyes árt és beleszúrta a teve lapockájába. Felbődült a boldogtalan teve, kétlábra ágaskodott és levetette hátáról Taszsát meg a halott vénasszonyt.

Futottak az unokák, szaladtak a dédunokák, hanem az öregasszony már holtan feküdt a földön, mellette Taszsa, ő is holtan tette magát. Köréjük gyűltek a rablók, tanakodtak:

– Öreganyánkért még nem volna kár, úgylis eleget élt már. Isten nyugtassa. Hanem a kán zokon veszi majd, hogy épp a mi házunk előtt szegte nyakát az embere...

Taszsa akkor fölnyitotta a szemét, nagyot sóhajtott, mintha halottaiból támadna fel, és talpra állt.

Hej, de megörültek az ördögös szüle unokái meg dédunokái! Körültáncolták Taszsát, a tenyerüket verték örömben. Etették-itatták, gazdagon megajándékozták, aztán isten hírével hazabocsátották.

Az agyafúrt Taszsa így húzta ki a bajból magát, a kalmárt, a kán őreit, s magát a kánt, ráadásul még tenger kincshez is jutott, s magas méltósághoz; úgy mesélik a régiek, Taszsa megnyerte a kán kegyét s máig is urasan él a kán udvarában.

HOGY TETTE LÓVÁ AZ IFJÚ TASZSA AZ ÖREG TASZSÁT

Kjcsi gyerek volt még Taszsa, amikor meghalt anyja is, apja is. Magára maradt a fiú, mint az ujjam. Egyszer a piactéren ögyelgett s megszólította egy öregember:

– Mit keresel itt, fiam?

– Szülőket magamnak – felelte Taszsa. – Akinek nincs fia, fiává fogadhat, aki unokára áhítozik, unokájává.

– Akkor jó, hogy találkoztunk, mert nekem nincs fiam. Eljössz-e hozzám?

Ráállt Taszsa és ment haza az öregemberrel.

Egy nap azt mondta az öreg fogadott fiának:

– Annak a magas fának a csúcsán egy akszara-madár fészkel. Most éppen tojáson ül. Mássz föl a fára, lopd ki a tojást a fészekből, de úgy ám, hogy észre ne vegye az akszara-madár! Fogd a tojást és hozd le nekem.

– Jól van! – azt mondta Tazsa. Szaladt a fához, s fölkúszott a csúcsára, olyan sebesen és csöndesen, hogy levél se rezzent a nyomán. Kilopta a tojást a fészekből, a madár észre se vette, s vitte az öreghez.

Akkor az öreg így szólt fogadott fiához:

– Most pedig fogd a tojást és tedd vissza a fészekbe, de ezt se vegye észre az akszara-madár!

Megtette Tazsa ezt is, nem volt hiba benne.

– Látom már, hogy ügyes legényke vagy! – dicsérte meg az öregember. – Sokra viszed még...

Néhány nap múlva így szólt az öregember meg a felesége fogadott fiához:

– Amott, abban a házban lakik egy ember meg egy asszony, öregek, akárcsak mi. De valamiben nem hasonlítanak hozzánk – igen fősvények. Van egy bödön olvasztott vajuk. Maguk nem esznek belőle, másnak se kínálják. De este, ha lefeküsznek, kettőjük közé állítják a bödönt, nehogy ellopja valaki. Surranj be a házukba és csend ki mellőlük a vajas bödönt.

– Jól van! – mondta Tazsa.

Éjszaka, amikor a fősvény öregek mélyen aludtak, álmukban is őrizve a bödönt, Tazsa belopózott a házukba és lefeküdt kettőjük közé. Egyszer csak oldalba taszította az öregembert, és az asszony hangját utánozva, mérgesen dünnyögte:

– Még álmomban is háborgatsz! Húzódj arrább egy kicsit!

Az öregember arrább cihelődött. Akkor az öregasszonyt lökte oldalba Tazsa, s az ember hangján morogta:

– Te háborgatsz engem! Kinyújtózni se tudok tőled!

Most meg az öregasszony húzódott arrább. Ezt várta csak Tazsa: fölkapta a vajas bödönt és elillant. Még haza se ért, a fősvény öregek észrevették a kárt.

Az öregember – őt is Tazsának hívták – fiatal korában olyan agyafúrt legény volt, hogy mindenkinek túljárt az eszén. Sejtette mindjárt, kinek a keze van a dologban, elébe vágott az ifjú Tazsának, s mire az hazaért, mór ott várta a házuk udvarán, vödörrel a kezében.

Ment az ifjú Tazsa a kapuhoz, az öreg Tazsa meg átnyújtotta neki a kerítésen a vödört, s a Tazsa öreganyójának hangján

kikáltott:

– Eredj, fiam, merítsd meg a vödört, a bödönt meg add ide!

Elvette Tazsza a vödört, szaladt a kútra, vitte a vizet az öregasszonynak. Az csak nézett rá csodálkozva:

– Nem vízért küldtelek, hanem a fösvény öregek vajas bödönéért!

Akkor kapott észbe Tazsza, hogy az öreg a bolondját járatta vele. Nem sokat gondolkodott, szaladt a fösvény öreg háza elé. Vénasszony-kendőt kötött a fejére, megállt a kapuban és várt. Végre hazabaktatott a fösvény öreg. Az ifjú Tazsza már messziről kiabált feléje mérges öregasszony-hangon:

– Már azt hittem, a föld nyelt el, vén ingyenélő! Talán nem tudod, hogy farkas támadt az udvarunkra és elhajtotta a kecskéinket? Eredj utána, mert még fölfalja valamennyit!

Futott az öreg Tazsza ész nélkül, de bizony a kecskéinek nem akadt nyomára. Ahogy hazaér, látja ám, hogy ott állnak a kecskéi az akolban, szőrük szála se görbült meg. Akkor kapott észbe az öreg Tazsza, hogy megint lóvá tették. Azt gondolta magában:

„Úgy kell neked, vén bolond! Fiatal korodban sok embert bolonddá tettél, most vénségedre visszafizetik neked!”

Fogta magát reggel az öreg Tazsza, átment az ifjú Tazsza házába, s azt mondta az öregembernek:

– A fogadott fiad ellopta a bödön vajamat. Ha vissza nem adja, agyonütöm.

– Színét se láttam én semmiféle vajnak – felelte a másik öreg. – Ha biztosan tudod, hogy ő vitte el, tégy vele, amit akarsz. Én nem szólok bele...

A kárvallott Tazsza elhatározta, hogy kegyetlen bosszút áll az ifjú Tazsán. Fogta élesre fent baltáját s kilopózott az elhagyott régi temetőbe, megbújt egy romba dőlt sírboltban. A felesége meg, mintha erről mit se tudna, áthívatta az ifjú Tazsát és azt mondta neki:

– Édes fiam, szegény kis árvám! Megkérnélek valamire. A régi temetőben, a romba dőlt sírbolt mellett van az apám sírja. Fogd ezt a meleg cipót, eredj el a sírjához, s edd meg ott az emlékezetére. Az árva imája hamarabb megtalálja az istent. Más fiút nem kérnék meg ilyen szolgálatra.

Az ifjú Taszsa semmit se gyanított, megtette az öregasszonynak, amire kérte. Fogta a meleg cipót, vastag kötelet kötött a derekára és ment a régi temetőbe. Ott megkereste a romba dőlt sírboltot, leült rá és eddegélni kezdte a toros cipót. Alighogy hozzálátott, a sírbolt romjai közül előbukkant a rettenetes arcú öreg, élesre fent baltával a kezében. Taszsa mindjárt megismerte, s akkor értette csak meg, micsoda kegyetlen bosszút forraltak ellene.

Ugyan kinek van kedve idő előtt meghalni?

Az ifjú Taszsa talpra ugrott, rávetette magát az öregre, kicsavarta a kezéből a baltát, kezét-lábát összekötözte a vastag kötéllel és otthagya a síron. Aztán jókedvűen nótázgatva hazaindult. Otthon azzal fogadja az öregasszony:

– Megemlékeztél-e az öregemről?

– Meg én – felelte az ifjú Taszsa. – Olvastam a sírján a koránból, aztán megettem a meleg cipót a lelke üdvösségéért. Ne félj, biztosan a paradicsomba került az öreged...

Megrémült az öregasszony, futott a temetőbe, megkeresni halott férjét. Nem volt annak kutyabaja se, ott feküdt a síron, csak a keze-lába volt gúzsban.

Lám, így tette lóvá az ifjú Taszsa az öreg Taszsát.

MÉRT TEKINGET KÖRÜL A TEVE, MIKOR ISZIK

Valamikor, nagyon régen, gyönyörű szép állat volt a teve. Ágas-bogas agancsa volt és sűrű szőrű, hosszú farka.

Egyszer inni ment a folyóra. Ivott, s közben ráfeledkezett a tükörképére.

Mellette termett a szarvas.

– Kedves komám, teve, segíts rajtam! Vendégségbe megyek ma. Add kölcsön egy estére az agancsodat!

Odaadta a teve szívesen.

A lónak abban az időben nem volt farka, még egy arasznyi se. Kapta magát, elvágatott a tevéhez és elkérte tőle egy napra selymes, fekete farkát. Meg is kapta.

Eltelt egy jó darab idő, de a teve nem kapta vissza se az agancsát, se a farkát.

Amikor a szarvasnak szemére lobbantotta a késedelmet, az csúfondáros hangon csak ennyit mondott:

– Visszaadom én az agancsodat, de csak akkor, ha megint a földet söpri a farkad.

A ló meg azt mondta:

– Majd ha kinő az agancsod, visszakapod a farkadat.

Azóta tekinget körül a teve, valahányszor iszik a folyóból.

Az adósait várja.

MÉRT KURTA A FÜRJ FARKA

A magas fűben fürjet fogott a róka. Megfogta, s azt mondta neki:

– Fürjecském, kedveském, nevetess meg egyszer, akkor nem bántalak!

Megörült a szegény fürj, s azt felelte:

– Hadd szabaduljak előbb a fogaid közül, róka-ángyika, majd aztán teljesítem a kívánságodat.

Eleresztette hát a róka a fürjet. A fürj egy aulba vezette. Az egyik rozzant jurta előtt öregasszony fejte a tehenét, mellette az öregember vastag botot faragott.

Rátelepedett a fürj az öregasszony fejére.

Az ember meglátta a madarat s rákiáltott az asszonyra!

– Ne mozdulj, anyóka! Hadd ütöm agyon azt a fürjet!

Fölkapta a vastag botot, s rázuhintott vele az öregasszony fejére. Az, szegény, menten kilehelte a lelkét, a sajtár fölborult, kiömlött a tej az utolsó csöppig.

Nevetett a róka, majd megszakadt. Aztán arra kérte a fürjet, ijesztené meg.

– Szívesen – állott rá a fürj. – Csukd be a szemed és indulj utánam. Csak akkor nyisd ki, ha azt kiáltom: ha! ha!

– Jól van – mondta a róka, azzal becsukta a szemét.

A fürj egy nomád karaván közelébe vezette a rókát.

A karaván feje léptetett az élen, karján a vadászsólyma, nyomában a kutyái.

– Ha! Ha! – adott jelet a fürj.

A róka kinyitotta a szemét, meglátta a kutyákat meg a vadászsólymot, kapta magát, s inalt, ahogy csak a lába bírta. A kutyák meg utána. Szerencséje volt a rókának, talált útjában egy ürgelyukat, a bokor alól meg fölugrott egy nyúl. A róka besurrant az ürgelyukba, a kutyák meg a nyulat vették üldözőbe. Így vitte el épen az irháját.

Kifújta magát a róka, aztán elődugta az orrát a lyukból.

Odaröppent a fürj.

Kérdi a rókától:

– Elégedett vagy-e szolgálataimmal, róka-ángyika?

Siránkozik a róka:

– Fűrjescském, kedveském! Nem hallom ám a szavadat, megsüketültem a nagy ijedtségbe! Gyere, telepedj az orromra, kiáltsd a fülembé!

Rászállt a fűrj az orrára. Több se kellett a rókának, foga közé kapta.

Látta a szegény fűrj, hogy végórája közeledik, azt kiáltotta;

– Várj még egy cseppet, róka-ángyika! Teljesítsd utolsó kívánságomat! Csak azt mondd meg, hogy hívták az állatok ükapját!

– Mangitnak! – felelte a róka.

Hanem amint szóra nyitotta a szóját, az agyafúrt fűrj kitepte magát a fogai közül.

A róka utánakapott, de már csak a farkát tudta leharapni.

Azóta kurta a fűrj farka.

A RÓKA, A TEVE, A FARKAS, AZ OROSZLÁN MEG A FÜRJ

Loholt a sztyeppen a róka. Találkozott a tevével.

– Teve, teve! Hová mégy? – kiáltott rá.

– Gazdag földet keresek, hogy kedvemre ehessem, tiszta vizet ihassam.

– Vigy magaddal engem is!

– Ha kedved van, tarts velem!

Hozzászegődött a róka, s együtt folytatták az utat. Találkoztak a farkassal.

– Hová, hová, cimborák? – kérdezte a farkas.

– Gazdag földet keresünk, hogy kedvünkre ehessünk, tiszta vizet ihassunk.

– Én is veletek tartanék.

– Gyere, ha úgy tetszik.

Most már hárman voltak. Szembejött velük az oroszlán.

– Hé, komáim, hová-merre? – állította meg őket.

– Gazdag földet keresünk, hogy kedvünkre ehessünk, tiszta vizet ihassunk.

– Vigyetek el engem is!

– Gyere hát, ha kedved tartja!

Négyen loholtak tovább.

Loholtak, futottak, végül egy hegyszorosba értek. Áldott vidék volt az! A fű olyan kövér, erős, hogy alig hajlik a láb alatt, vad sokadozik, s minden kis kő alól tiszta vizű, hideg forrás bugyog.

Itt vert tanyát a négy barát.

Az oroszlán, a farkas meg a róka madarakra vadászgatott. A teve legelte a kövér füvet. Békében éltek, jól megfértek, nem hadakoztak egymással. Így múlt el a nyár. Őszre a teve szépen kigömbölyödött a jóféle fűtől.

Beköszöntött a tél. A madarak messzi vidékekre költöztek, az apró állatkák vackukba húzódtak. Fölkopott az álluk a ragadozóknak! Sokszor egy napig, de még kettőig, háromig se került zsákmány.

Csak a tevét nem bántotta az ínség. A hó alatt is talált fűvet, s telt-hízott tovább.

Akkor az oroszlán, a farkas meg a róka tanácsot ültek, s meghányták-vetették, mitévők legyenek.

Az oroszlán azt mondta:

– Nincs mit tenni: egyikünk feláldozza magát a többinek.

A másik kettő először kapva kapott az oroszlán indítványán, de aztán gondolkoztak rajta egy kicsit, s nyomban elvetették. Egyiknek sem volt kedve meghalni.

Végül az agyafúrt róka kért szót.

– Igazságod van, bölcs oroszlán! – kezdte. – De engedd meg nekem is, ostobának, hogy szóljak néhány szót. Ki a legnagyobb közöttünk? A teve. Ki a legzsírosabb? Bizony, a teve. Áldozza hát fel magát a teve.

Nagy tetszés fogadta a róka beszédét. Fölkerekedtek mind a hárman, hogy megöljék és felfalják a tevét.

Amikor a teve megtudta, mit terveinek, rimánkodni kezdett:

– Hű társatok voltam mindig, igaz barátotok! Kegyelmezzetek, hasznomat vehetitek még!

Az oroszlán meg a farkas megszánta a tevét s nem bántotta, örült a teve az életének, könnyű szívvel járt-kelt a hegyszorosban, föltúrta a havat, csipegette a fűvet, s gömbölyödött.

A három ragadozó meg tovább tengette ínséges életét, a végén már a csontjukra száradt a bőr, hálni járt beléjük a lélek.

Hanem a róka egy nap azt mondta a cimboráinak:

– Eresszetek el, hadd beszéljek a teve fejével! Én talán rábírom majd, hogy nekünk adja a húsát.

Ráállt a farkas is, az oroszlán is.

Röpült a róka, mint a kilőtt nyíl, a tevéhez, körülsündörögte, de szólni nem szólt neki egy árva szót se, szaladt vissza.

– A teve azt mondta, hogy szívesen meghal értünk – vitte a hírt az oroszlánnak meg a farkasnak. – Csak azt kötötte a lelkünkre, hogy igazságosan osztozzunk a húsán, egymást meg ne rövidítsük. Ha valamelyikünk nem lesz igazságos az osztozásnál, föltámad haló poraiból és eltűnik előlünk.

Azok a róka minden szavát elhitték, futottak a tevéhez és megölték.

Lenyúzták a bőrét és osztozkodni kezdtek a húsán.

A farkas, amikor a gőzölgő húst meglátta, elvesztette a fejét: mancsai közé ragadta a teve veséjét és egy nyelésre megette.

Az oroszlán észrevette, megmérgeedett és rávetette magát a farkasra. A farkas elinált, az oroszlán utána. A hegyen túl eltűntek.

Ezt várta csak a róka. Nem sokat töprenkedett, elrejtette a húst a sziklák közé, aztán keserves képet vágva visszaült az előbbi helyére.

Loholt vissza az oroszlán, nagyot nézett:

– Hát a hús hova lett?

Sírva fakadt a róka, úgy felelte:

– Magatokra vessetek, nem teljesítettétek a teve utolsó kívánságát! Most aztán eltűnt a teve!

Az oroszlán elhitte, s korgó gyomorral aludni ment.

Éjjel a farkas somfordált oda a rókához. Az annak is azt mondta, amit az oroszlánnak.

Elnyúlt a farkas a földön, feküdt és vinnyogott nagy éhségében.

A róka meg elfutott a sziklák közé, előhúzta a temérdek húst, melléje telepedett és jól belakmározott.

– Róka, hé, rókácska, mit eddegélsz? – szimatolt a farkas.

– Úgy kínoz az éhség – felelte a róka, – hogy a tulajdon zsigereimet húzkodom ki és azt eszem.

– És nem fáj? – hökkent meg a farkas.

– Eleinte fáj egy kicsit, de most már rá se hederítek! – mondta a róka.

No a farkas nem hagyta békén:

– Róka, rókácska, ha igaz, amit mondasz, hát essen meg a szíved rajtam, segítsd kihúzni az én zsigereimet is! Elemészt az éhség!

Ezt várta csak a róka. Kizsigerezte a farkast, s az nyomban kiadta a páráját. A róka gyorsan megnyúzta, s a húsát elrejtette a sziklák közé.

Fölébredt reggel az oroszlán, a róka már ott ült mellette. Nézte, nézte az oroszlánt és ravaszul vihogott.

– Hát te mit vigyorogsz? – kérdezte mogorván az oroszlán.

– Vitéz oroszlán, valahányszor rád nézek, boldogult apád jut az eszembe. Az volt még csak a bátor vitéz! Látod ezt a roppant

sziklát? Apád abban lelte mulatságát, hogy fölmászott a csúcsára s onnan ugrált le a mélységbe. Te nagyon hasonlítasz boldogult apádhoz, talán még erősebb is vagy nála, de ilyen tettet, azt hiszem, soha nem mernél véghezvinni – mondta jámbor ábrázattal a róka.

– Nem ismeresz te engem! – húzta ki magát az oroszlán és nagyot villant a szeme. Azzal három ugrással fönn termett a szikla csúcsán és megállt a szédítő meredély szélén. Lenézett a mélységbe, s megszédült.

A róka ott ült a szikla lábánál és vihogott.

– Mondtam, ugye, hogy nem mered megtenni?

– Nem ismeresz te engem! – mordult fel az oroszlán, azzal levetette magát a feneketlen mélységbe. Éles kövek közé zuhant. Ott feküdt vérző testtel, mozdulni se tudott.

A róka, óvatosan lépdelve a hegyes sziklák között, odasomfordált hozzá.

– Hogy szolgál a drága egészséged, bátor oroszlán? – kérdezte.

– Jaj nekem, ütött az utolsó óráim – nyögte az oroszlán.

A róka látta, hogy az oroszlánnak már szűnyognyi ereje sincs, közelebb merészkedett hát hozzá és belemélyesztette fogait a húsába.

– Egy szolgálatot kérek tőled – könyörgött az oroszlán – a nyelvemet harapd ki először, hogy ne ordíthassak fájdalomamban.

– Ne félj, barátom – vigyorgott sunyi képpel a róka – sorjába megyek: a farkadnál kezdem, a nyelvednél végzem.

A teve, a farkas meg az oroszlán húsán majdnem az egész telet kihúzta a róka. Hanem tavasz felé megint csak fölkopott az álla. Végre nagy nehezen fogott egy vén fürjet.

Megfogta és azt mondta neki:

– Ha nekem adod a fiókáidat, szabadon engedlek.

– Jól van – felelte remegve a szegény fürj. – Ott rejtőznek abban a bokrosban. Eredj oda, kiálts nekik hármat az én hangomon, s majd hozzád szaladnak. Kiáltsd nekik: „Pitty-palatty, pitty-palatty, fürj-fióka, itt ne hagyj!” Így szoktam összeterelni őket.

A róka elengedte a fürjet, futott a bokrosba.

– Pitty-palatty, pitty-palatty... – kezdte rá, hanem a végét elfelejtette.

– Fűrj-fióka, ottmaradj! Ottmaradj! – intette fiókáit az öreg fűrj, s azzal elrepült.

Koppant az álla a rókának.

Egyszer, később, az erdőszélen sétálgatott a róka. Meglátta egy ágon a fűrjet. Azt gondolta, most bosszút áll rajta, s fölkiáltott neki mézes hangon:

– Hallottad-e, fűrjecském, micsoda parancsot adott az Isten?

– Nem hallottam.

– Hát halljad: azt rendelte, hogy mostanától békeességben, jó testvériségben éljenek minden állatok és minden madarak, egymást meg ne szomorítsák, meg ne nyomorítsák. Kössünk mi is békét. Szállj le ide mellém, hadd öleljelek meg, édeshúgomat.

Nem válaszolt a fűrj egy kukkot se, hanem egyszer csak fűrkészőn pillantgatott körül.

– Mit leskelsz jobbra-balra? – kérdezte türelmetlenül a róka.

– Vadászkutyákat látok innen a magasból, erre közelegnek, tengersokan vannak – felelte a fűrj.

– Vadászkutyáik? – hőkölt meg a róka és már inalt is.

– Megállj, megállj! – kiáltott utána a fűrj. – Ugyan mitől félsz? Hiszen magad mondtad az előbb, hogy ezután jó békeességben élnek egymással minden állatok!

– Csakhogy nem tudom ám, hallották-e már a vadászkutyák is az isten parancsát! – kiáltott vissza a róka, s már ott se volt.

A LEGSZERENCSESEBB ESZTENDŐ

A juhok esztendeje könnyű és áldott esztendő. A tehének esztendeje fürgetegeket meg hófúvásokat hoz. Keserves élet vár arra az emberre, aki a kutyák esztendejében született, sok verést kell elszenvednie.

A kos, a ló, a tehén, a kígyó, a párdac, a tyúk, a csiga meg a vadkan esztendejének is megvan a maga tulajdonsága.

Hanem a legszerencseesebb az első esztendő, az egéré.

Most azt hallgassátok meg, hogyan kapott esztendőt az egér.

Sokáig huzakodtak rajta az állatok, kinek van jussa az első esztendőhöz.

A tehén azt mondta:

– Én tejet, húst meg bőrt adok az embereknek. Engem illet az első esztendő.

– Én is megadom az embereknek, amit a tehén. De ráadásul még a hátamon is hordozom őket – emelt szót a ló.

– De te gyöngye vagy! – jegyezte meg a teve. – Összemérheted-e az erődöt az enyémmel? Tegyétek csak a hátadra az én málhám felét, összeroskadsz alatta. Aztán válogatós is vagy. A legjobb szénát kell eléd adni, megkívánod a zabot és a tiszta forrásvizet. Én meg beérem tüskös bogánccsal és napokig kibírom víz nélkül. Az én tejem is jóízű, a húsom ehető, és erős a bőröm.

A kos erős szarvával utat tört magának, középre rontott és méltatlankodva kiáltotta:

– Hát ha én nem volnék, ugyan melyikötök gyapjából szőné jurtája falát a kazah? A bőrömből gyönyörű bunda készül. Zsíros húsom a legjobb eledel. Csak az enyém lehet az első esztendő!

A többiek hallgattak, igazat kellett adniuk a kosnak.

De fölugrott a kutya.

– Ez a kos hetet-havat összehord! Pedig ha én nem volnék, a farkasok már rég felfalták volna szőröstül-bőröstül.

Sokáig civódtak-marakodtak, öreg éjszakáig. Csak az egér hallgatott. Amikor aztán már mindenki elfáradt, s nemcsak a teve, de még a kakas is berekedt, akkor állt elő:

– Azé legyen az első esztendő, aki legelőbb látja meg a napot.

Megörültek az állatok, legjobban a teve. Azt gondolta, ő a legmagasabb, hát ő látja meg.

Kelet felé fordult mindenki, s várt, várt. Az egér odaállt a teve tövébe.

– Csak nem te akarsz legelőbb meglátni a napot, te ostoba? – vigyorgott le rá a teve.

– Kicsi a bors, de erős – csak ennyit szólt rá az egér.

– Én vagyok a legmagasabb, hát én látom meg először a felkelő napot! – kérkedett előre a teve.

Már szürkélt az ég alja, az állatok merőn néztek kelet felé.

Egyszer csak elkiáltotta magát az egér:

– Látom! Látom!

A teve akkor vette észre: az egér a púpja legtetejéről kiabál, ahova a teve hosszú szőrén vigyázva fölmászott.

A teve mérgében lerázta a púpjáról és rátaposott. Hanem a ravasz kis egér kisurrant a lába alól és megbújt egy kupac hamuban. Így ítélték az egérnek az első esztendőt.

A tevének meg, a nagy szájhősnek nem adtak egyet sem.

Ezért nincs esztendeje máig se a tevének, s ezért hemperedik bele a hamuba, valahol csak lát. Még mindig a gyűlölt egéren akar bosszút állni, s elvenni tőle az esztendőt, az emberek legszerencsésebb esztendejét.

A RÓKA, A MEDVE MEG A PÁSZTOR

A medve a sztyeppen kóborolt. Meglátta a rókát és utánaeredt.

Inalt a róka, elért a vackáig, ott csapott egyet a farkával és eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

A medve csak állt és nem tudta, mitévő legyen: ő maga természetes és kövér, a róka járata meg keskeny és szűk. De hát sajnálta volna odahagyni a zsákmányt.

Lehasalt hát a medve, nekiállt, hogy beférkőzzék a lyukba. Bedugta a fejét fülig, tovább nem fért be. De most már kihúzni se tudta. Ott szorult a tányértalpú – se ki, se be.

Pedig a róka nem is volt odabenn: eliramodott a vacca mellett és nagy kanyarral visszaloholt a sztyeppre. Ahogy visszanézett, látta: erőlködik a medve, fújtat, nyög, ki akarja húzni a fejét, de az mintha belenőtt volna a földbe.

Megörült a róka! Visszaszaladt a medvéhez, s olyasvalamit tett vele, amitől nedves lett a medve bundája.

– Nesze, medve, emlékül a rókától – kiáltotta a róka, azzal hahotázott egy nagyot és elillant.

Jó darabig kínlódott még a medve, végül nagy nehezen kiszabadította a fejét. Kifújta magát, megrázta a bundáját, aztán körülkémlt: nem látta-e valaki, milyen csúfot tett vele a róka.

A közelben pásztor legeltette a nyáját Odacammogott hozzá a medve, megkérdezte:

– Láttál-e valamit, pásztor?

– Láttam.

– Aztán mit láttál?

– Hogy hogyan tett csúffá egy róka egy medvét.

Megmérgeedett a medve.

– Hát ha láttad – mondta – jól vigyázz a nyelvedre, nehogy elfecsegsz valakinek! Mert akkor széttéplek!

Megijedt a pásztor, esküdözött égre-földre, hogy egy kukkot se szól róla.

A medve búcsúzóul még egyszer megfenyegette, aztán ment a dolgára.

Este a pásztor hazahajtotta a nyáját az aulba. Bizony, nem tudta megállni – elmondta mindenkinek, hogyan tett csúfot a medvén a róka. A nép majd megszakadt nevében, a gyerekek meg nyomban csúfolót költöttek a rókáról meg a medvéről:

*Jól megjárta az a buta medve,
mi haszna, hogy nagy az ereje?
Rókapecsenyére támadt kedve,
de a róka csúfot tett vele.*

Meghallotta a medve messziről az éneket, s majd szétvetette a méreg. Ment reggel a pásztorhoz, égnek állt minden szőre szála, tüzet szórt a szeme.

– Ilyen-olyan pásztor! – morrant rá. – Ezt ígérted te nekem? Becsaptál, kikürtölted az egész sztyeppnek, mi történt velem, hát most magadra vess! Felfallak!

Sírva fakadt nagy ijedtében a pásztor, könnyögött a medvének, legalább három napig hagyja élni, hogy elbúcsúzhassék családjától meg pajtásaitól.

– Jól van – állt rá a medve. – Megadom a három napot, de aztán nem kegyelmezek!

Azzal megfordult és elballagott.

A pásztor meg ledőlt a fűbe, tenyerébe hajtotta az arcát és sírt, mint a záporosó.

Odafutott hozzá a róka.

– Mért sírsz, te pásztor?

– Jaj! Jaj, hogyne sírnék, amikor ütött a halálom órája! – azzal elmondott a rókának mindent.

– Sose búsulj! Mit adsz, ha megmentelek a medvétől?

– Kérj, amit akarsz, nem sajnálok semmit! – felelte a pásztor.

– Hát akkor mondd meg: nekem adnád-e a vesédet, ha megmentelek?

– Neked én, csak segíts rajtam!

Megkötötték az alku.

Azt mondta akkor a róka a pásztornak:

– Eredj haza az aulba és három napig élj kedvedre. Aztán gyere el ide, erre a helyre. Hozz magaddal egy jó nagy zsákot meg egy vastag furkósbotot. Én itt leszek a közelben. Amint eléd áll a medve,

rimánkodj neki, hogy eressen haza még három napra. Én majd akkor megcsóválom a farkamat és fölverem a port. A medve észreveszi és megkérdezi tőled: „Micsoda por száll ott?” Te mondd neki azt: „Nagybeteg a kánunk felesége, nem eszik semmit, csak medve-szívet kíván. A kán most bejárja a sztyeppet, medvét keres. Az ő lova veri föl a port.” Mondd neki ezt, aztán majd meglátod, mit kell tenned.

Szót fogadott a pásztor a rókának, hazament az auljába, három nap múlva pedig visszament arra a helyre.

Ment ám a medve – égnek meredt minden szőre szála, szikrát hányt a szeme, megállt a pásztor előtt.

Térdre esett előtte a pásztor, könyörgött szívszakasztón, csak még három napra engedje haza.

Elbődült a medve:

– Elég volt! Érd be a három nappal, amit kaptál. Most már leszámolok veled.

Már rá akarta magát vetni a pásztorra, amikor a sztyeppen sűrű porfelhő csapott a magasba.

– Hát ez mi a csuda? – hökkent meg a medve. – Mi veri föl a port?

Azt felelte a pásztor:

– Nagybeteg a kánunk felesége, nem eszik semmit, csak medve-szívet kíván. A kán most medvét keres a sztyeppen, az ő lova veri föl a port.

Remegni kezdett a medve minden ízében, sírva rimánkodott a pásztonak:

– Bújtass el, édes pásztor, rejts el a kán elől, halálomig nem felejttem el!

– No jól van – mondta a pásztor. – Bújj bele a zsákomba.

Belebújt a medve, a pásztor meg bekötötte erősen a zsák száját, aztán nekiállt a furkósbottal. ütötte, verte, csépelte, vágta, míg a medve ki nem adta a páróját.

Akkor odaszaladt a róka.

– No megszabadítottalak a medvétől – mondta. – Most fizess!

Látta a pásztor, hogy ütött az utolsó órája. „Ínségesen éltem, meghalnom is éhesen kell!” – gondolta magában keservesen.

Egyszer csak megkordult a gyomra, olyan hangosan, hogy a róka is meghallotta.

Hegyezte is a fülét:

– Mi morog a gyomrodban, pásztor?

– Tudod, rókácska, tegnap olyan éhes voltam, hogy lenyeltem egy vadászkutyát szőröstül-bőröstül. Most, úgy látszik, megérezte odabenn a rókaszagot, s azért morog.

A róka meg se várta, amíg végigmondja, fölcsapta a farkát és inalt, ahogy csak bírta a lába.

Azóta se látta senki azon a környéken.

TULPÁR

Volt egyszer egy vörös hajú mulla. Fölfogadott egy Otezsán nevű bérest, s azt mondta neki:

– Dolgozz, Otezsán, szorgalmasan, sose lopd a napot. Majd ha eljön a fizetség ideje, bőkezűen megjutalmazlak. Addig ne kérj tőlem fizetséget, de sose felejtsd el, hogy a mulla szava szilárdabb a sziklánál.

Otezsán egy álló esztendeig dolgozott a mullánál, látástól vakulásig meg nem állt. Elérkezett a fizetség napja. A mulla a jurtájába hívta a bérest és azt mondta neki:

– Derekasan dolgoztál, Otezsán. No de te se panaszkodhatsz a fizetségre. Fogd a béredet.

Azzal egy dinnyemagot nyomott a béres markába.

– Gazdám! – kiáltott fel Otezsán. – Csúfot üzöl belőlem! Hiszen álló esztendeig dolgoztam nálad!

– Ó, te tökkelütött! – mérgesedett meg a mulla. – Talán kevesled a fizetséget? Elülteted ezt a magot és ősszel már gyümölcsöt terem. Abban a dinnyében már száz mag lesz, azt tavasszal elülteted, s a következő ősze már száz dinnyéd terem, száz-száz mag lesz valamennyiben. Tíz esztendő múlva te leszel a leggazdagabb ember a sztyeppen.

Ki tudja meghajlítani a tölgyfát, ki járhat túl a mulla eszén? Otezsán csak összecsikorította a fogát, fogta a dinnyemagot és kifordult a jurtából.

Hanem a dinnyemagot még aznap elültette és amint kicsírázott, gondját viselte. Néhány hónap múlva jókora, illatos dinnye gömbölyödött az indán. Amikor megérett, Otezsán levágta és vitte eladni.

Útközben egy bájjal találkozott.

– Hová mégy? – kérdezte tőle a báj.

– A vásárba!

– Mit viszel?

„Nem lehet sok sütnivalója ennek a bájnak, ha megkérdi – gondolta Otezsán. – Lássuk, hátha el tudom adni neki!”

És azt felelte a bájnak:

– Van az én apámnak egy táltosparipája, egy tulpárja. Annak a tojását viszem eladni. Nemsokára kibújik belőle a táltoscsikó. Majd elkel a vásáron.

Fölcsillant a báj szeme:

– Add el nekem!

– Adom én – felelte Otezsán. – Csak fussa a pénzedből.

– Hát mi az ára?

– A vásáron megadnának száz aranyat ezért a táltostojásért. Neked, nem bánom, odaadom ötvenért.

Megörült a báj, leszámolta nyomban az ötven aranyat. Otezsán odaadta neki a dinnyét s búcsúzóul a lelkére kötötte:

– Jól vigyázz rá! El ne ejtsd!

A báj vigyázva ráborította a köpenye szélét, s útnak eredt az aulja felé. Hegyre kaptatott az út. Amikor a báj épp fölért a nyeregre, elejtette a drága dinnyét. Gurult a dinnye, gurult, a hegy lábánál nekiröpült egy bokornak, nagyot reccsent és széttörött.

A bokor tövében éppen egy nyúl szunyókált. Fölriadt álmából, kiugrott a bokor alól és inalt halálra váltan.

A báj azt gondolta, hogy a táltos csikó bújt ki a tojásból, s toroka szakadtából ordított a nyúl után:

– Tulpár! Tulpár! Várj!

Fölfogta hosszú köpenye szélét, lerohant a hegyről, loholt a nyúl után. De minél hangosabban kiáltozott, annál sebesebben inalt a nyúl. Végül eltűnt a báj szeme elől.

Ment a báj nagy búsan haza és elmondta a feleségének, hogyan járt. Nekiesett az asszony, szidta, mint a bokrot.

– Te málé, te! Hát nem tudad megkeríteni azt a táltoscsikót! Pedig hogy páváskodhattam volna rajta, az egész aul irigységére!

Ez kellett csak a bájnak! Botot kapott elő, s azzal csépelte a feleségét:

– Majd adok én neked páváskodni rajta! Gyöngye csikón akarsz lovagolni?

Aztán eszébe jutott, hogy a csikó így is, úgy is elszaladt. Bánatában lefeküdt aludni. De az álom elkerülte, egész éjjel nem hunyta le a szemét, reggel aztán fogott egy kantárt, és elindult megkeresni a világgá futott táltoscsikót.

Otezsán éppen akkortájt ért haza az auljába, s elmondta a feleségének, hogyan tette lóvá a báj. Az nyomban elbeszélte a szomszédasszonyának. Már pedig amit két asszony tud, azt már tudja az egész aul. Nemsokára a vörös hajú mulla is meghallotta a históriát.

Magához rendelte Otezsánt és azt mondta neki:

– Örülök, hogy szerencsével jártál és ötven aranyat kaptál a dinnyédért. Csak azt nem értem, mért nem hoztad el nekem a felét.

– Uram! – ámult el Otezsán. – Nem tudom, mit akarsz tőlem. Hiszen egyetlen dinnyemagot adtál nekem!

– Igaz – bólintott a mulla – dinnyemagot adtam, de földet, amibe elültesd, nem adtam hozzá. A föld bére fejében huszonöt aranyat fizetsz nekem.

Ki tudja megmozdítani a hegyeket, ki tud szót értetni a mullával? Odavágta neki Otezsán a huszonöt aranyat és azt kiáltotta:

– Nesze, mulla, fulladj meg tőle, s ne feledd, amit mondok: pányvára kerít még egyszer az ördög a kapzsiságodért!

Otezsán kilépett a mulla jurtájából, s ugyan kit pillantott meg: a báj, aki a táltoscsikót kereste.

– Ó, hogy az isten áldjon meg! – örvendezett neki a báj. – Adjon neked az ég sok boldogságot! Éppen jókor kerülsz az utamba. Nagy baj történt, tudod-e! Elejtettem a táltostojást. Kiugrott belőle a csikó és világnak futott. Merre keressem?

– Megmondom én – felelte Otezsán. – Ott ül a te csikód, abban a jurtában. Csak nemigen ismersz majd rá. Hosszú szakállt növesztett és fehér csalmát tett a fejére.

Futott a báj a jurtába, s meglátta odabenn a mullát, aki éppen négykézláb mászkált a földön, kereste az elgurult aranyakat.

– Hát ide bújtál előlem, átkozott táltos! – rivallt rá a báj. – Mindenfelé kereslek. No de most már nem menekülsz!

Azzal rávetette a kantárt a mulla fejére és kivonszolta a jurtából. üvöltött a mulla, mint akit nyúznak, rúgkapált, de hiába. Megmérgekedett a báj és nekiállt a korbácsával. A mulla jajveszékelve forgott körbe-körbe, szentül hitte, hogy az ördög jött el érte, ahogy Otezsán megjövendölte.

– Állj meg, tulpár! Állj meg! – ordította a báj és dühösen csattogtatta a hátán a korbácsát.

– Eressz el, ördög! Eressz el! – rimánkodott a mulla.

Az egész aul összeszaladt a veszett kiabálásra. Úgy nevettek az emberek, hogy belefájdult az oldaluk. Hanem a legjobban Otezsan nevetett.

NEMTUDOMKA

Élt egyszer egy kán. Egy nap elveszett a hófehér kancája. A csikós a tó partján talált rá. Tulpár álldogált mellette. Amikor a csikóst észrevette, alámerült a tó vizébe és eltűnt. A csikós száron fogta a kancát és visszavitte a ménesbe. Egy esztendő múlva megcsikózott a kanca. A kán fia megnézte a csikót, s amikor megtudta, hogy tulpár az apja, magához vette. Szeretettel gondozta, ápolta, s pompás paripát nevelt belőle.

Egyszer a kán vadászni ment és napokig odamaradt.

A kán feleségéhez pedig elment a szeretője és azt mondta az asszonynak:

– Öld meg az uradat. Légy az én feleségem.

– Félek a fiamtól – felelte a kán felesége. – Ha felnő, megbosszulja apja halálát.

– Akkor őt is el kell tenni láb alól. Tégy mérget az ételébe.

Az asszony húslevest főzött, mérget szórt belé, hogy majd azt adja a fiának.

Hazament a fiú az iskolából, s mindjárt az istállóba sietett, hogy megnézze szép paripáját.

Szomorúan álldogált a paripa az istállóban, a tekintete is csupa búbánat.

A kánfiú megsimogatta és megkérdezte tőle:

– Mi lelt, hogy olyan szomorú vagy?

Emberhangon felelte a ló:

– Téged sajnállak, mert életedre törnek.

És elbeszélte rendre a fiúnak, hogyan akarja megétni az anyja.

Ment a kánfiú az anyjához. Az asszony nyájas szóval, édeskedve fogadta. Mindjárt elébe tette a húslevest.

A fiú fogta a tálat, kiment a palotaudvarra és kiöntötte a mérgezett ételt.

Ment a kán feleségéhez a szeretője és megkérdezte:

– No megmérgezted-e a fiadat?

Azt mondta az asszony:

– Nem tudtam. Fogta az ételt és kiöntötte.

– Akkor holnap sült húst tégy elébe, azt nem tudja kiönteni.

Másnap, ahogy hazament a fiú, az istállóba vezetett első útja.
Látta, szomorú a lova, majd hogy sírva nem fakad.

– Mi lelt?

Megszólalt a ló tiszta emberhangon:

– Ma húst sütött neked az anyád. Ha csak egyetlen falatot eszel belőle, meghalsz. Mérgezett az a hús.

Ment a fiú az anyjához. Mézesmázosan fogadta az asszony és elébe tette az ételt. Fogta a fiú a sült húst, vitte az udvarra és odavetette az első kutyának. A kutya nyomban kiadta párját.

Harmadnap megint elment az asszonyhoz a szeretője és megkérdezte, él-e még a fiú. – A lova figyelmezteti – mondta. – Előbb a lovát kell megölni.

– De hogyan? – kérdezte a kán felesége.

– Hallgass rám. Ha a kán hazatér, tessed magad betegnek és kérd az uradat, hogy hívasson orvost. Mondd neki az én nevemet, s a kán majd értem küld valakit.

Hazatért a kán. A feleségét betegágyban találta.

– Küldj hamar orvosért! – nyögte az asszony, s megmondta a szeretője nevét. – Siess, mert végem!

Az asszony szeretője orvosnak öltözött és futott a palotába. Megnézte a beteget és azt mondta:

– A betegség nagyon súlyos. A feleséged élete veszedelemben van.

Megijedt a kán, s azt kérdezte:

– Nincs szer, ami meggyógyíthatná?

– Tulpár húsból kell ennie. Ez az egyetlen szer.

– Honnan kerítsünk tulpárt?

– A fiad lova igazi tulpár – mondta az orvos.

A kán fia kiment a lovához. S újra nyugtalannak látta.

– Mi lelt téged? – faggatta.

Azt felelte a lova:

– Eddig miattad búsultam, de most a magam sorsán szomorkodom. Apád az életemre tör. Eredj hozzá és mindenben engedelmeskedj neki. Majd ha kivezetnek az istállóból, hogy leszúrjanak, hármat nyeritek. Először a mező szélén, másodsor, ha gúzsba kötik a lábamat, harmadszor, ha a szügyembe akarják

mártani a tört. Akkor ne késlekedj, siess megmentésemre, mert különben mindketten elveszünk.

Szolgák léptek az istállóba és azt mondták a fiúnak:

– Siess! Apád, a kán hívat.

Ment a fiú az apjához. Az így szólt hozzá:

– Anyád halálos beteg. Csak tulpár húsa gyógyíthatja meg. Egyedül a te lovad tulpár ivadéka, le kell hát szúrjunk, hogy megmentjük anyád életét.

Azt felelte a fiú:

– Anyám élete drágább nekem a lovaménál. Szúrják le a lovat.

Azzal elment, a kán pedig parancsot adott, hogy szúrják le a lovat.

Amikor tulpárt kivezették az istállóból, fölnyerített. Amikor a négy lábát gúzsba kötötték, fölnyerített másodszor. A fiú lova megsegítésére sietett. Amikor a harmadikat nyerítette, a fiú apjához futott és megkérte szépen:

– Fölneveltem ezt a lovat, apám, de még sohasem ültem a hátán. Engedd, hogy legalább egyszer körülvágtassak rajta!

A kán fölnyergeltette a tulpárt. Nyeregben termett a fiú, s megkérdezte:

– Kihez hasonlítok én, apám?

Azt felelte a kán:

– Apádhoz, kedves fiam.

A fiú másodszor került meg az udvart, s megint megkérdezte apjától:

– Kihez hasonlítok én?

A kán most így válaszolt:

– Perizathoz, a legszebb égi lényhez!

A fiú akkor megfordította a lovat és visszakiáltott a kánnak:

– Ég áldjon, apám! Jó egészséget, hosszú életet!

A tulpár szélnél sebesebben száguldott lovasával, s néhány óra alatt egyhónapi járőföldet tettek meg. Messze elmaradt mögöttük a kán birodalma.

A fiú egy helyen leszállt, a ló hátára rakta fegyvereit, pompás ruháit, s kihúzott egy szőrszálat a sörényéből. Aztán szélnek eresztette a tulpárt, maga meg pásztorgúnyába öltözött és a legközelebbi város felé vette útját.

A város kapujában megállította az őr:

- Hová, te?
- Nem tudom.
- Honnan?
- Nem tudom.

Akármit kérdezett, a fiú csak két szóval válaszolt: „Nem tudom.”

Az őr azt gondolta, hogy félnótás, s bebocsátotta a városba.

A fiú egyenest a káni palotába tartott. Bevezették a kán elé.

– Ki-mi volnál? – kérdezte tőle a kán.

A fiú erre is csak így felelt:

- Nem tudom.
- Honnan jöttél?
- Nem tudom.
- Hogy hívnak?
- Nem tudom.

Dühbe gurult a kán és megparancsolta:

– Vigyétek a vesztőhelyre ezt a Nemtudomkát.

De a kán vezírei lelkére beszéltek uruknak, hogy könyörüljön meg a szegény fiún. A kán megkegyelmezett és fölfogadta kertészinásnak.

A fiú tudott egy varázsigét. Ha azt kimondja, nyomban teljesül minden kívánsága.

Egyszer azt kívánta, hogy a kert minden fája változzék szappanná, a kerítés pedig dőljön le. Kimondta a varázsigét, s azon nyomban teljesült a kívánsága. Valamennyi fa szappanná változott, a kerítés pedig véges-végig ledőlt.

Megijedtek a kán kertészei, faggatták a fiút:

– Hogy történt ez?

De a fiú megint csak azt felelte:

– Nem tudom.

A kertészek elbeszélték a kánnak a csudát. A kán a vezíreit küldte, hogy járjanak a végére. Mentek a vezírek a kertbe, s látták, hogy szóról szóra igaz.

A kán gyanítani kezdte, hogy Nemtudomka varázsigét tud, s megparancsolta a szolgálainak, hogy tartsák szemmel a kertészinást.

A fiú akkor azt kívánta, hogy a kert változzék vissza olyanná, amilyen volt. És százszorta szebb lett a kán kertje. A fákon egy

szempillantás alatt megértek a gyümölcsök. Ment a kán a kertjébe, csak álmélkodott, s megkérdezte Nemtudomkát:

– Hogy csináltad ezt?

A fiú azt felelte:

– Nem tudom.

Eszteendőket teltek-múltak. Nőtt a fiú, nődögélt, szép ifjúvá serdült.

A kán három lánya egyszer dinnyéért ment a kertbe. Nemtudomka éppen a tóban fürdött. A két idősebb lány nem vette észre, de a legkisebbik meglátta és nyomban szerelemre gyulladt iránta.

Leszakítottak a lányok egy-egy dinnyét és vitték az apjuknak.

Megkóstolta a kán legidősebbik lánya dinnyéjét – romlott volt.

Evett a középső lány dinnyéjéből – ízetlennek találta.

Csak a legkisebbik lány dinnyéje volt jó illatú és édes.

A kán elbeszélte tanácsadóinak, hogy s mint járt a három dinnyével. Azt felelték neki:

– Legidősebbik és középső lányod elmulasztotta a férjhezmenés idejét, de a legkisebbik lányod éppen most van eladósorban.

A kán akkor nagy lakomát csapott, meghívta rá országa apraját-nagyját, egy-egy almát adott a lányainak és azt mondta nekik:

– Menjetek fel a minaret erkélyére, s annak az ifjúnak, akit férjül választotok, dobjátok le az almát.

Tülekedtek az ifjak, mindegyik szeretett volna a kán veje lenni. Mentek, sereglettek a minaret alá. A két idősebb hamarosan kiszemelte magának az igazit, s ki-ki lehajította az almát a maga választottjának. Csak a legkisebbik lány nem választott férjet magának.

Elcsodálkozott a kán s megkérdezte tanácsadóit:

– Nincs-e még egy ifjú az országomban, aki nem volt hivatalos a lakomára?

Azt felelték neki:

– Nem maradt el a lakomáról senki, csak Nemtudomka.

Megparancsolta hát a kán, vezessék a minaret alá Nemtudomkát is. Alig ért oda a kertészinas, a kán legkisebbik lánya ledobta neki a

maga almáját.

Haragudott a kán a választásért! Bezáratta legkisebbik lányát és Nemtudomkát a szamáristállóba.

A két idősebbik lány feleségül ment választottjához. Ott éltek urukkal együtt a kán palotájában.

Hívja egyszer a kán két öregebbik vejét, s azt mondja nekik:

– Megkívántam a kőszáli kecske húsát. Lőjetek nekem kőszáli kecskét!

– Szívesen! – buzgólkodtak a vejei és fölkészültek a vadászatra.

Hírét vette Nemtudomka, s azt mondta a feleségének:

– Eredj el apádhoz és kérd meg, küldjön el engem is vadászni!

Ment a kán legkisebbik lánya apja elébe és megkérte szépen;

– Édes apám uram! Legkisebbik vőd is elmenne vadászni. Adass neki lovat meg fegyvert!

Nevetett a kán:

– Mit akar az a bolond! Hiszen bánni se tud a fegyverrel!

Addig-addig, a legkisebbik lány mégiscsak rábírta apját, hogy Nemtudomkát vadászni engedje.

Adatott a kán legkisebbik vejének egy rozzant gebét meg egy ócska puskát. Beérte Nemtudomka ezzel is, még örült is neki. Egy pórázra kötött hat vadászebet és elindult vadászni.

Magas hegyek közé ért, megbújt egy sziklás halom mögött és várta a vadat. Egyszer csak látja: a hegy csúcsáról egy kőszáli kecske szökdel alá, egyenesen feléje tart.

Nemtudomka megtöltötte a puskáját és elmondta a varázsigét:

– Kecske, kőszáli kecske! Legyen a te húsdod keserű, mint az üröm, zsigereid pedig legyenek édesek, mint a cukros bélű dinnye!

Azzal célba vette a kecskét és egyenest a szíve közepébe röpítette a golyót.

Ment a kán elébe. Az ösvényen utolérte a kán másik két veje. Fáradtak voltak és haragosak. Vadat lestek egész álló nap, mégis zsákmány nélkül kellett hazatérniük. Kunyerálni kezdtek Nemtudomkának, engedje át nekik a zsákmányt. Szégyellnének üres kézzel állni a kán elé.

– Fogjátok! – mondta Nemtudomka és odaadta nekik az elejtett kecskét. Csak a zsigereit tartotta meg magának.

Megfőzték a kán idősebb lányai a kecske húsát, szépen feltálalták és vitték a kán asztalára.

Megkóstolta a kán – ki is köpte nyomban. Keserű volt a hús, mint a legkeserűbb üröm.

A legkisebbik lány a kecske zsigereit főzte meg, s vitte apja asztalára.

Megmérgeedett a kán, amikor megtudta, hogy a kecske zsigereit akarják megetetni vele. De a lánya addig-addig kérlelte, míg végül is evett egy kis falatot. Alighogy megízlelte, meg is ette nyomban. Olyan jó volt, mint a cukros bélű dinnye.

Harmadnapon megint elküldte vejeit a kán, hogy kerítsenek kőszáli kecskét az asztalára. Elindult Nemtudomka is. Ahogy kiért a városból, elővette a szőrszálat, amit a tulpár sörényéből húzott ki, és meggyújtotta. Egy szempillantás múlva elébe vágatott a tulpár. Nemtudomka kimondta a varázsigét és azt kívánta, teremjen előtte egy nagy cserény, s benne tenger jószág.

Odaért a kán két idősebbik veje és csak ámult-bámult. Soha nem láttak cserényt azon a helyen. Tevék, kecskék, vadlovak legelésztek benne, s a kapujában ott állt a tulpár.

Közelebb léptek a lóhoz, abban a pillanatban előttük termett Nemtudomka. Mintha a földből szökkent volna elő.

– Hát te hogy kerültél ide? – kérdezték a sógorai. – Egy szempillantással előbb még nem voltál itt!

– Ez az én cserényem! – felelte Nemtudomka. – Eljöttem megnézni.

– Megint nem tudunk kőszáli kecskét lőni a kánnak. Segíts rajtunk, adj egy kecskét! – kérelték. – Megfizetjük, ne félj!

– Nem kell nekem fizetség! – felelte Nemtudomka. – Válasszatok, amekkorát csak megbír a lovatok, de van egy kikötésem. Bélyeget sütök a hátatokra.

Gondolkodott a két vő, de zsákmány nélkül nem mertek volna a kán szeme elé kerülni, hát ráállottak.

Nemtudomka rásütötte a hátukra a bélyeget, s kiválasztotta nekik a legnagyobb kőszáli kecskét.

Alighogy továbbálltak, Nemtudomka felöltözött pompás ruhájába, megnyergelte a tulpárt és ment a szamáristállóba.

A kán észrevette az idegen vitézt és elszalajtott egy szolgát a szamáristállóba, hogy megtudja, ki érkezett vendégségbe legkisebbik leányához.

A lánya azt felelte a szolganak:

– Nem jött hozzám vendégségbe senki! A férjem érkezett haza.

Fogta magát a kán, maga sietett oda, s megkérdezte az idegentől:

– Ki vagy te, vitéz?

– Az vagyok, akit Nemtudomkának neveztetek el. Most már elmondhatom, ki vagyok és mit keresek a városotokban. Apám kán, akárcsak magad, uram. Megszökött két rabszolgája, azokat keresem. Tudom, hogy itt vannak a te városodban. Arról ismerni meg őket, hogy nemzetségünk bélyegét sütötték a hátukra.

Egybegyűjtötte a kán egész népét, de nem találtak közte senkit, akinek bélyeg lett volna a hátán. A kán akkor két idősebbik vejét hívatta.

Megnézték őket a kán tanácsadói és észrevették a hátukon a bélyeget.

A kán Nemtudomka szolgálatára rendelte két idősebbik vejét és felajánlotta neki trónját.

AZ IGAZ ÉS A HAMIS

Egyszer a Hamis gyalogszerrel vágott neki a világnak. Igen elfáradt, alig húzta már a lábát.

A mezőn utolérte a lovon léptető Igaz.

Szóba ereszkedtek, s megtudták egymástól, hogy egyfelé tartanak.

– Hadd üljek föl mögéd a nyeregbe! – kérte a Hamis. – Nagyon elfáradtam.

– Nemigen bír meg kettőnket a ló – mondta az Igaz. – Mást mondanék. Én leszálok, te ülj nyeregbe. Poroszkálj el addig a fáig, ott kösd meg a lovat, s menj tovább gyalog. Én odaérek a fához, fölülök a lovamra, utolérlek, s megint átadom neked a lovat. Így váltogatjuk majd, s egyikünk se fárad el.

Fölült a Hamis a lóra és előrevágtatott. Az Igaz elindult gyalog a nyomában.

Odaért a fához – színét se látta a lónak. A Hamis alighanem elfeledte, hogyan egyezkedtek, és lóháton folytatta útját.

Tovább baktatott hát az Igaz. Sűrű erdőbe fordult az útja. Meglátott egy elhagyott viskót, s úgy gondolta, ott megpihen.

A viskóban egy lelket sem talált, de egy jókora bográcsban illatozva főtt a hús.

Elámult az Igaz:

– Nincs itthon a gazda, magától fő az ebéd! De furcsa!

Belemártotta az ujját a bográcsba, megízlelte az ebédet, aztán fölmászott a viskó tetejére és elaludt. Alig csukta be a szemét, hazatértek a viskó gazdái: a farkas, a róka meg az oroslán.

– Ejnye! – kiáltott föl a róka és izgatottan szimatolt. – Valaki belekóstolt az ebédünkbe!

– Dehogy kóstolt! – nyugtatta meg az oroslán.

A vadállatok nekiláttak az ebédnek és csendesen beszélgettek: ki-ki elmondta, hol járt, mit csinált.

A róka azt mondta:

– Egy elhagyott téli szálláson kincsre bukkantam. Egy köcsög aranyat ástak el ott a földbe. Oda kell most járnom, őrizni a kincset.

A farkasra került a sor:

– Egy gazdag bájnak van egy szépséges leánya. Halálos beteg, és senki se tudja meggyógyítani. Az apja feleségül ígérte annak, aki meggyógyítja. De csak én tudom az egyedüli orvosságot. A báj birkái közt van egy tarka szőrű. Annak a szívét kell kivágni és megdörzsölni vele a beteg lány testét. Akkor nyomban meggyógyul. Azt a tarka szőrű birkát őriztem ma.

Aztán az oroszán szólalt meg:

– A báj méneséből minden éjszaka elrabolok egy lovat. A gazda nem tudja, ki a tolvaj. Odaígérte az egész ménest annak, aki a tolvajt elfogja. De én nem félek, mert egyetlen ló se tud a nyomomba érni. Hanem van a ménesben egy szép kis fiatal pejcsikó. Egyedül az tudna utolérni.

Megebédeltek a vadállatok és lefeküdtek. Reggel aztán elmentek hazulról. Fölbredt az Igaz is és tovább indult.

Kuruzsló ruhába öltözött és ment a gazdag bájhoz. Azt mondta neki:

– Én meggyógyítom a lányodat.

Megörült a báj, beljebb tessékelte.

Az Igaz leszúratta a nyáj egyetlen tarka birkáját és kivágta a szívét. Megdörzsölte vele a lány testét, és csodák csodája, meggyógyult a lány.

Az Igaz feleségül vette, aztán útra kelt, hogy megkeresse az elhagyott téli szállást, amelyről a róka beszélt. Megtalálta a köcsög aranyat, kiásta a földből, aztán ment a másik bájhoz, a ménes gazdájához.

– Mi a jutalmam, ha elfogom a tolvajt, aki minden éjjel elrabol egy lovat a ménesedből? – kérdezte tőle.

– Egész ménest adok neked! – ígérte a báj.

Ment az Igaz, megnyergelte a szép kis pejcsikót és csapdát készített az oroszánnak. Éjszaka odaosont a méneshez az oroszán, elragadott egy lovat, s loholt vele a sztyeppre.

Az Igaz fölpattant a pej csikó hátára, üldözőbe vette, utói is érte és megölte.

Másnap megkapta a bájtól a ménest és hazaterelte auljába.

Eszendő múlva az Igaz megint összetalálkozott a Hamissal.

Az Igaz most már gazdag ember volt, a Hamis meg ágrólszakadt szegény. Pőre testén elnyűtt, ócska köpeny rongyai lógtak, prémsapkájából cafatokban lógott a csepű.

– Nagyot vétettem ellened – mondta az Igaznak. – Elcsaltam tőled a lovadat, de bizony nem volt áldás rajta. Te pedig így is meggazdagodtál. Ugyan minek köszönheted a szerencsédet?

Az Igaz elbeszélte, hogy akadt rá az erdei viskóra, hogyan hallgatta ki a vadállatok beszélgetését és hogyan fordította a maga javára, amit hallott.

A Hamis gyorsan elbúcsúzott tőle és az erdőbe sietett. Megtalálta a viskót, amiről az Igaz beszélt. Látta a bográcsban a fővő húst, teleette magát, majd kipukkadt, még a levét is megitta a húsnak, aztán fölmászott a viskó tetejére pihenni.

Nemsokára hazaérkezett a farkas meg a róka.

Belenézett a róka a bográcsba és elkiáltotta magát:

– Ejnye! Valaki megette az ebédünket!

Keresték a falánkot, s meg is találták a viskó tetején.

A Hamisnak ütött az utolsó órája.

A SZEGÉNY EMBER HÁROM FIA

Élt egyszer egy szegény ember három szép szál fiával. A legidősebb fiút Askennek hívták, a középsőt Moskennek, a legkisebbiket Zsumageldinek. Híresek voltak nagy erejükről meg arról, hogy úgy hasonlítottak egymáshoz, mint egyik tojás a másikhoz.

Az apa iskolába adta a fiait. Türelmetlenül várta, hogy fölcseperedjenek, elvégezzék az iskolát és segítsenek neki a munkában.

Egy nap észrevette, hogy a fiai reggel, iskolába menet, és este, amikor hazamennek, köszönnek neki. Azelőtt ez sohasem fordult elő. Gondolkodóba esett a szegény ember:

„A tanulástól hibbantak meg? Vagy rosszat forralnak ellenem?”

És így szólt a fiaihoz:

– Édes fiaim, nem illik egyszerű emberhez ez a nagy udvariasság! Ne tegyétek máskor.

De a fiai nem hallgattak rá, továbbra is köszöntek neki.

A szegény ember akkor összehívta jó barátait és elpanaszolta nekik a baját.

Azok azt mondták:

– Küldd el őket a házadból. Menjenek, amerre látnak.

Hajlott a szavukra a szegény ember. Föltarisznyázta a fiait, túrót, sajtot adott nekik az útra és elküldte őket a nagy világba.

Kiért a három fiú az országútra. Ahogy hátranéznek, látják, hogy fut utánuk az apjuk és integet.

Azt mondta Asken, a legidősebb:

– Várjuk meg apánkat. Integet, hogy álljunk meg.

– Dehogyan álljunk! Ha egyszer világgá kergetett bennünket, ugyan nem hív vissza – legyintett Mosken, a középső.

Zsumageldi, a legkisebbik, idősebb bátyja mellé állt:

– Várjuk meg mégis, hallgassuk meg, mit mond.

„Ha ketten igent mondanak, a harmadik se mondhat nemet” – azt tartja a közmondás. Engedett hát Mosken a testvéreinek. Megálltak és várták az apjukat.

– Szerencsével járjatok, édes fiaim – búcsúzott fiaitól a szegény ember. – Néhány tanácsot adnék az útra. Ha ingoványos erdőbe

fordul az utatok, ne álljatok meg éjszakai pihenőre. Ha magányos sírdomb kerül utatokba, meg ne pihenjete a közelében! Ne tartsatok pihenőt nagy temetőben se!

Azzal elbúcsúzott három fiától és hazafordult, a testvérek meg nekivágtak a világnak.

Éppen delelőn állt a nap, amikor ingoványos rengetegbe fordult a fáradt vándorok útja.

Askennek eszébe jutott:

– Apánk meghagyta, hogy ne tartsunk pihenőt ingoványos erdőben.

Szaporán szedték a lábukat, nehogy a sötétedés az erdőben érje őket. A sztyeppen akartak éjszakára megpihenni.

Mentek-mentek, a rengeteg erdőnek csak nem értek a végére. Rájuk esteledett.

Alig volt már jártányi erejük. Azt mondták egymásnak:

– Nem tehetünk mást, itt kell töltenünk az éjszakát. Különben eltévedünk és végünk.

Tábort ütöttek a rengeteg erdőben. Mosken meg Zsumageldi elaludt, Asken meg őrizte őket.

Le se hunyta a szemét, éberem kémlt a sötétbe. Vigyázta testvérei álmát.

Éjfélkor hirtelen szél kerekedett, fekete fellegetek terelt az égre. Elbújt a hold. Koromsötét lett körös-körül. Vad fürgeteg süvített. Félelmetesen zengett-zúgott a rengeteg.

Egyszer csak valami szörnyeteg rontott Askenra. A legidősebb testvér nem vesztette el a fejét, harcba szállt vele. Hajnal hasadtáig viaskodtak, végül legyőzte a szörnyeteget.

Akkor nézte csak meg: egy óriási, sárga tollú, hétfejű madár feküdt előtte.

Levágta mind a hét fejét, a hátából meg hasított egy négyszáz arasz hosszú, keskeny szíjat. Elhajította a sárga madár tetemét, a szíjat a zsebébe rejtette, aztán lefeküdt öcséi mellé és mély álomba merült.

Reggel folytatták útjukat. Mosken és Zsumageldi nem kérdezte Askentől, hogy telt el az éjszaka, ő sem szólt nekik róla.

Estefelé egy magányos sírdombhoz értek. Elfeledték, mit kötött lelkükre az apjuk, és a sír mellett ütöttek éjjeli tanyát. Most

Moskenen volt az őrködés sora.

Állt a sötétben, őrizte testvérei álmát, s akkor jutott csak eszébe:

– Ugyan mért tiltotta apánk, hogy magányos sírdomb mellett töltsük az éjszakát? Jó volna megtudni az okát.

Közelebb lépett a sírhoz, s akkor látta: jókora kő fekszik rajta; mintha áttetsző volna és fény áradna a belsejéből.

Fölemelte Mosken a követ. Csapóajtót látott alatta. Kinyitotta és leereszkedett. Arannyal zsúfolásig töltött üregben találta magát.

Benézett a második üregbe, s megpillantotta az alvó hétfejű sárkányt. Az abban a pillanatban fölébredt és rárontott Moskenra. Sokáig viaskodtak. Mosken végül is legyőzte a sárkányt, földre teperte és levágta hat fejét.

Könyörgőre fogta akkor a sárkány hetedik feje:

– Ne ölj meg, vitéz! Vidd el inkább a kincsemet!

Azzal egy köteg kulcsot adott át a fiúnak. Megnézte Mosken a hétfejű sárkány barlangját. Sorra járta minden kincseskamráját, megnézte tenger aranyát, ezüstjét, drágakövét.

Aztán levágta a sárkány hetedik fejét is, zsebébe rejtette a kulcsokat és elhagyta a sírt.

Odament két testvéréhez, lefeküdt melléjük és elaludt.

Reggel tovább indult a három vándor. Nem faggatta Moskent se öccse, se bátyja, hogyan telt az éjszaka, ő se beszélt róla.

Estetájban egy nagy temetőhöz értek a testvérek és pihenőt tartottak. A legkisebbik testvér állt őrt. Virrasztott Zsumageldi, s egyre azon törte a fejét:

„Ugyan, mi lehet a temetőben? Mért mondta apánk, hogy ne üssünk táborot nagy temető mellett?”

Furdalta a kíváncsiság; elhatározta, hogy a végére jár.

Elindul a temetőbe, s hallja: hangos lárma támad odalenn, a föld alatt.

Meglapult Zsumageldi egy sírdomb mellett. Parancsoló, kemény hangot hallott a föld alól:

– Hatvanan vagyunk, hatvan tál húst hozzatok!

Zsumageldi nem tudta megállni, hogy el ne kiáltsa:

– Nekem is egyet!

Alighogy körülpillantott, hirtelen-váratlan egy vitéz termett előtte, megfogta a kezét és levezette a föld alá.

Roppant föld alatti barlangba került Zsumageldi. Terített asztalok mellett hatvan óriás lakmározott. Zsumageldi hallgatta egy darabig, miről beszélgetnek, s megtudta belőle, mért gyűltek össze.

A kánnak volt egy szépséges leánya. A legerősebb vitéznek ígérte feleségül. Az óriások hát elhatározták, hogy megvívják egymással, s így döntenek el, kit illet a kánkisasszony keze.

Zsumageldinek szolgálták fel először az ételt. Olyan óriási tál húst hoztak elébe, hogy öt szolga is alig bírta a tálat.

Még el se fordultak a szolgálak, Zsumageldi egy nyelésre megette a tengersok húst és visszaadta az üres tálat.

Egymásra néztek az óriások. Hozták a szolgálak a második tál húst, még többet, mint először. Zsumageldi egy-kettőre végzett ezzel is.

Az óriások nyugtalanul figyelték.

Elébe cipelték a harmadik tálat. Megette Zsumageldi jó étvággal ezt is. Így pusztította el sorra mind a hatvanegy tál húst. Az óriásoknak egy fél falat se maradt.

Elküldték ekkor egy szolgát a kánhoz. Megkérték, hogy küldjön nekik hatvanegy kihizlalt lovat második fogásnak.

Miközben az óriások a vacsora körül buzgólkodtak, Zsumageldi egyenként áthívta őket a szomszéd terembe. Azok engedelmesen követték. Látták, hogyan evett meg egy ültő helyében hatvanegy tál húst, azt gondolták hát, hogy ő az erők legerősebbike.

Zsumageldi levágta sorra mind a hatvan óriás fejét, aztán mindegyik fejről lemetszette az egyik fület. Kendőbe rejtette, zsebébe tette és fölkapaszkodott a föld színére.

Odament bátyjaihoz, melléjük feküdt és elaludt.

Reggel egy szót sem ejtett éjszakai kalandjáról, de azon az úton vezette tovább bátyjait, amelyen az éjszaka fölért a földre.

Tovább ment a három vándor; nemsokára nagy városba értek. Nagy sokadalmat láttak a város utcáin.

– Mi történt itt? – kérdezte meg Asken.

Azt felelték neki:

– Hatvan óriás sanyargatta az országunkat. Minden áldott nap hatvan lovat és hatvan birkát faltak föl. A nép alig győzte étellel a nagybélűeket. Ma éjszaka egy ismeretlen vitéz – áldott legyen a neve! – megölte a hatvan óriást, levágta a fél fülüket és magával

vitte. A kánunk most tűvé teszi az országát a vitézért, aki megszabadította az országot a telhetetlen óriásoktól. Neki ígérte a trónját meg a lánya kezét.

Zsumageldi jelét se mutatta, hogy része volt a dologban.

Egy szegény öregasszony viskójában szállást kértek a testvérek, s lefeküdtek aludni.

A kán szolgálói sokáig keresték az ismeretlen vitézt, aki megölte az óriásokat, de sehol sem akadtak nyomára.

Voltak a városban ravasz emberek, akik mindenáron meg akarták kapni a kántól az ígért jutalmat. Levágták ártatlan emberek fülét, vitték a káni palotába, s azt hazudták, hogy ők szabadították meg a várost a falánk óriásoktól. De amint megmutatták a levágott füleket, nyomban kiderült a csalás, mert az óriásoknak óriási lapu-fülük volt, ők pedig közönséges füleket mutattak.

A kán akkor nagy lakomát csapott és meghívta rá a város valamennyi lakosát. Keresték a győztes vitézt a vendégek között, de csak nem találták.

– Talán nem jött el mindenki – vélte a kán.

– Csak három idegen vitéz nem jött el a lakomára – felelték az udvaroncai. – Egy szegény öregasszony viskójában vettek szállást.

– Vezessétek őket nyomban a palotába! – adta ki a parancsot a kán.

Követet küldött a testvérekhez, s az betoppant hozzájuk:

– A kán megparancsolta, hogy vezesselek benneteket a lakomára!

Azt felelték a testvérek:

– Eltörődtünk az útban, fáradtak vagyunk. Nem mehetünk. A kán, amikor az üzenetüket meghallotta, haragra gerjedt és egyik vezírjét küldte a testvérekhez. Szigorúan a lelkére kötötte, hogy a három vitéz nélkül ne kerüljön a szeme elé.

Ment a vezír az öregasszony viskójába. Elmondta a testvéreknek, mit parancsolt a kán.

Azt felelték rá:

– Ha a kánnak dolga van velünk, jöjjön maga hozzánk.

A vezírt meghökkentette a kemény beszéd, futott a kánhoz és elbeszélte neki, hogy fogadta a három idegen vitéz.

„Alighanem az a három vitéz ölte meg az óriásokat” – gondolta magában a kán.

Fogta magát s elment a testvérekhez, meghívta őket palotájába, és gazdag lakomát csapott tiszteletükre.

Eléjük hordatott minden jót, kínálgatta, kérdezgette őket:

– Honnan, merről, vitézek? Milyen tudománnyal ékeskedtek? Hallottatok-e a hatvan óriás haláláról?

Asken akkor elővette a hosszú szíjat, amit a sárga madár hátából hasított. Mosken a hétfejű sárkány kincseskamráinak kulcsait, Zsumageldi pedig a hatvan óriás hatvan levágott fülét.

Elámult a kán és így szólt:

– Kerek száz esztendeje, hogy a sárga madár meg a hétfejű sárkány közt kitört a háborúság a magányos sírba rejtett arany miatt. Végre elpusztult mind a kettő!

Másnap újabb lakomát csapott a kán. Levágatott hatvan tarka és hetven betöretlen lovat. Egybegyűjtötte minden alattvalóját és kihirdette, hogy Zsumageldinek adja trónját és leánya kezét.

Zsumageldi azonban így szólt a kánhoz:

– Kán uram! Nem foglalhatom el a trónod, a lányodat sem vehetem feleségül, mert nem házasodhatom meg előbb, mint idősebb bátyám. Askent illeti a trónod is, a lányod keze is.

Mit tehetett a kán, beleegyezett. Asken feleségül vette a kánkisasszonyt és elfoglalta a káni trónt, Mosken pedig tovább indult Zsumageldivel.

Asken, amikor öccseitől elbúcsúzott, megkérdezte tőlük:

– Nagy utat megtettünk, s még most sem tudom: mi a bűvös tudományotok?

Mosken azt felelte:

– Én egymagám kiiszom egy egész tengert.

Zsumageldi pedig azt mondta:

– Az én erőm negyven öl hosszú kardomban van. Ha ezt a kardot a kezembe veszem, tűzbe-vízbe vethetnek, hajam szála se görbül meg.

– Menjetek békével – bocsátotta el őket Asken. – Az ég csillagai majd hírül adják nekem, jól vagy rosszul megy-e a sorotok.

Kerek egy esztendeje volt már úton Mosken meg Zsumageldi. Egyszer egy nagy városba értek s betértek egy városszéli viskóba. Öregasszony üdögélt odabenn, keservesen sírt.

Megkérdezte a két testvér:

– Mi a bajod, anyóka? Mért sírsz ilyen keservesen?

– Hogyne sírnék! Tegnap vesztettem el egyetlen lányomat! – panaszkolta el az öregasszony.

– Betegség vitte el?

– Nem volt az beteg soha életében! – felelte az öregasszony. – Hanem már két esztendeje egy rettentő sárkány garázdálkodik az országunkban. Minden áldott nap fölfal egy lányt meg egy birkát. Tegnap az én lányomra került a sor, ma pedig a kán leányát ragadta el.

– Ne sírj, anyóka! – vigasztalták a testvérek. – Lányod helyett fiaid leszünk.

Megörült az öregasszony, enni-inni adott a vendégeinek és ágyat vetett nekik.

Kipihenték a testvérek az út fáradalmait, aztán kifaggatták az öregasszonyt, hová jár áldozataiért a sárkány. Az öregasszony egy jurtát mutatott nekik, amely magányosan állt a város végén.

Mentek a testvérek a jurtához, s közben azon tanakodtak, melyikük vívjon meg elsőnek a sárkánnyal.

Mosken azt mondta:

– Én vagyok az idősebb. Enyém az elsőség.

Zsumageldi azonban megkérte, engedje át neki az elsőséget.

Megy a jurtába és látja: ott kuporog a szőnyegen egy szépséges szép leány és sír keservesen. Mellette kikötve egy kövér birka.

Fölpillantott a lány, s megkérdezte Zsumageldit:

– Miért jöttél ide, jó vitéz? Nem tudod-e, micsoda veszedelem fenyeget?

Zsumageldi azonban ásott egy gödröt a jurta bejárata elé, belefeküdt és azt mondta a lánynak:

– Ha elaludnék, fogj egy marék földet és dobd rám. Akkor fölbredek.

Mindjárt el is nyomta az álmot. A lány őrködött fölötte, és egész testében reszketett a félelemtől.

Nemsokára zúgó szél támadt, Zuhogott az eső, mintha öntötték volna. És a zuhogó esőben a rettentő sárkány közeledett a szegény leány felé.

Megijedt a lány, rémülten futkosott a jurtában. Keltegelte Zsumageldit, de az úgy aludt, mint a tej. Sírt a szegény leány, ugyan mit tegyen? Elővette a kését és beleszúrta Zsumageldi lábába. Az föl se vette – mintha szúnyog csípte volna meg álmában.

Akkor jutott eszébe a lánynak, mit hagyott meg neki a vitéz. Fölmarkolt egy kevés földet és Zsumageldire hajította.

A vitéz egy szempillantás alatt talpon termett és kirántotta kardját. A sárkány kitépte roppant torkát és elnyelte a vitézt. Hanem Zsumageldi belülről fölhasította a kardjával a szörnyeteg testét. A fejénél kezdte, a farkánál végezte, végighasította egész hosszában, aztán kilépett a napvilágra. A szörnyeteg nyomban kiadta csúf lelkét.

Térdre esett a lány a vitéz előtt, úgy köszönte életét. El akarta vezetni apjához, a kánhoz, köpenyénél fogva húzta, úgy erőltette. De Zsumageldi kitépte magát és elszaladt. Csak a köpenye egy darabja maradt a szépséges lány kezében.

A kán leánya eloldozta a birkát és hazafutott.

A kán szolgálai már messziről meglátták és jelentették uruknak:

– Örvendezz, hatalmas kán! Megmenekült a lányod!

A kán nem hitt a fülének. De a következő pillanatban betoppant a lánya és a nyakába borult. Sírva fakadt örömeiben a kán, ölelgette egyetlen leányát, kérdezgette, hogy menekült meg a szörnyeteg sárkánytól.

Azt felelte a szépséges kánkisasszony:

– Belépett egy fiatal vitéz, megölte a sárkányt és megmentette az életemet.

– Hol van az a vitéz?

– Elszaladt.

– Hát miért engedted el?

– Nem akartam én, de kitépte magát a kezemből.

És megmutatta apjának a vitéz köpenyének leszakadt darabját.

Másnap a kán gazdag lakomát csapott és meghívta rá országa egész népét. Kihirdette, hogy feleségül adja a lányát ahhoz a vitézhez, aki megölte a szörnyeteg sárkányt.

A városban addigra már híre futott, hogy a kánkisasszony megmentője otthagya köpenye darabját a lány kezében.

Megint akadtak ravaszdiak, akik tépett szélű köpenyben állítottak be a kán lakomájára, és azt bizonygatták, hogy ők ölték meg a sárkányt. Hanem hiába tépték meg a ruhájukat. A kán leánya odaillesztette a köpenydarabot és nyomban kiderült a csalás.

Amikor együtt volt az ország egész népe, a kán megkérdezte:

– Eljött-e mindenki?

– Mindenki itt van, csak a szegény öregasszony két fogadott fia nem jött el – felelték az udvaroncok.

– Menjetek értük és hívjátok meg őket! – parancsolta meg a kán.

Mentek a testvérek a palotába. Ahogy a kánkisasszony megpillantotta meg Zsumageldit, elébe röppent és azt kiáltotta:

– Íme az én szabadítom!

Hozzáillesztette a letépett darabot a vitéz köpenye széléhez; illet hozzá pontosan.

Így szólt akkor a kán:

– Nemes vitéz, tied a trónom és a lányom keze!

Hanem Zsumageldi azt felelte:

– Nem házasodhatom én előbb, mint a bátyám! Moskent illeti a trónod meg a lányod keze!

Rábólintott a kán – mi mást tehetett?

Zsumageldi táncolt a bátyja lakodalmán, nála időzött néhány napig, aztán fölszedelőzködött és elindult egymaga a széles világba.

Ment, mendegélt nagyon sokáig, míg csak egy tengerparti, nagy városhoz nem ért. A várossal szemben, a tenger egyik szigetén gyönyörűsége fehér palota tündöklött.

Betért Zsumageldi egy városvégi szegényes házikóba. Egy öregasszony ült odabenn, hulló könnyeit törülgette.

– Mi bajod, anyóka? – kérdezte meg tőle Zsumageldi, magában meg azt gondolta:

„Akármerre térek, mindenütt öregasszonyok ülnek és sírnak. Nincs ez rendjén!”

Azt felelte neki az öreganyó:

– Látod-e a tenger szigetén azt a tornyos fehér palotát? Három óriás lakik benne. Van egy szépséges szép húguk, A kánunk feleségül akarja venni, de az óriások nem adják. Mosl

háborúskodnak egymással. Az óriások felkoncolták a kán egész hadseregét. Tegnap ölték meg egyetlen fiamat, a kán katonáját. Azért sírok, azért kesergek.

Zsumageldi vigasztalta az öregasszonyt:

– Ne búsulj, anyóka! Fiad helyett fiad leszek!

Lefeküdt aludni, másnap aztán kifaggatta az öregasszonyt, hogyan lehet eljutni a fehér palotához.

– Nem vezet oda út – felelte az öreganyó. – Csak egy vízzel elárasztott, ösvényen juthatnál, oda, de előbb, meg kell kerülnöd a tengert.

Meglelte Zsumageldi az ösvényt, körüljárta a tengert, s elért a fehér palotához.

Készen tartotta bűvös erejű kardját, s nagy hangosan bekiáltott:

– Héj! Ki van odabent? Jöjjön ki!

Meghallották, persze, az óriások. A legöregebbik ráparancsolt az öccsére:

– Eredj ki, öld meg azt a nagyhangút és hozd elénk. Lakomázunk belőle.

Kiment a legkisebbik óriás-testvér a palota elé. Zsumageldi megsuhintotta a kardját, lecsapta a fejét, a holttestét pedig elvonszolta az útból.

Várta, várta a legöregebbik óriás az öccsét, végül megmérgeződött. Küldte középső testvérét:

– Eredj ki, nézd meg, mit csinál?

Kilépett a második óriás. Zsumageldi vele is úgy bánt el, mint az öccsével.

Várt, várt a legöregebbik óriás-testvér. Azt gondolta:

– Még megeszik előlem azt a nagyhangút!

Azzal kirent az udvarra. Zsumageldi egy gyors suhintással az ő fejét is lekaszálta.

Ment a fehér palotába. Elébe lépett egy lány, olyan tündöklő szép, hogy Zsumageldi, amikor megpillantotta, eszméletlen esett össze.

A lány kiszaladt az udvarra és meglátta három lefejezett bátyját. Kirántotta az egyikük kardját, visszasietett a palotába és meg akarta ölni az ájultan fekvő vitézt. De ahogy elnézte szép fiatal arcát,

megsajnálta. Hozott egy korsó hideg vizet, és föllocsolta Zsumageldit,

Aztán eltemették együtt a három óriás-testvért, s nemsokára megülték a menyegzőt.

Békességben éltek a fehér palotában. Zsumageldi vadászni járt, a felesége a ház körül tett-vett. Nem is gyanították, micsoda veszedelem közeledik.

A kán, aki régóta áhítozott az óriások szépséges hűgára, nagy jutalmat ígért egy varázsló asszonynak, ha megszerzi neki a lányt. Csináltatott a banya egy arany ladikot, beletett egy arany szuszéket, a szuszékba puha ágyat vetett. Aztán beleült a ladikba, átevezett a fehér palotához, a ladikot kikötötte egy elrejtett helyen, maga pedig elvetette magát az úton és azt színlelte, hogy haldoklik. Ott akadt rá a vadászatról hazatérő Zsumageldi.

Lehajolt hozzá és megkérdezte:

– Mért fekszel itt az úton, anyóka?

Azt felelte a varázsló asszony:

– Elhagyott, szerencsétlen öregasszony vagyok. Városunkat feldúlta az ellenség. Lerombolták az én hajlékomat is. Most itt fekszem és várom a halált.

Azt mondta neki Zsumageldi:

– Gyere velem, anyóka. Majd én befogadlak. Nálam élsz ezentúl.

Azzal nyergébe emelte az öreg banyát és hazavitte a palotába.

Amikor a felesége meglátta, így szólt:

– Érzi a szívem, hogy bajt hoz ránk ez az öregasszony. Vidd vissza, ahonnan hoztad.

Zsumageldi szót fogadott. Elvitte a varázsló asszonyt oda, ahol rátalált. Hanem a banya másnap maga ment a palotába. Sírt, mint a záporosó. Könyörgött, hogy fogadják be.

Megsajnálták a fiatalok, megengedték, hogy ottmaradjon. A varázsló asszony szorgalmasan dolgozgatott a ház körül, s hamarosan otthonosan járt-kelt a palotában.

Azt mondta egy nap az ifjú asszonynak:

– Az urad egyre-másra vadászni megy, téged meg magadra hagy. Fiatal vagy és szép, s nincs kivel mulasd az időt. Kérd meg az uradat, legalább a lelkét hagyja itthon, hogy az legyen veled.

Elcsodálkozott Zsumageldi felesége.

– Mit beszélsz, anyóka? Hogy hagyhatná otthon az ember a lelkét? Hiszen a lelke nélkül senki sem élhet!

A vén banya megmagyarázta:

– A te urad vitéz. A vitéz lelke mindig külön él a testétől. Kérd meg szépen, hagyja itthon nálad a lelkét.

Reggel, amikor leültek enni, Zsumageldi látta, hogy a felesége se nem eszik, se nem iszik. Keserű könnyek patakja folydogált az arcán.

– Mi a bajod? – kérdezte Zsumageldi. – Miért sírsz?

Azt felelte az asszony:

– Te mindig vadászni mégy, én meg egymagám üldögélek itthon. Unatkozom. Hagyd itthon a lelkedet. Ha az velem marad, vidámabban telik az idő.

– Jól van – felelte Zsumageldi. – Majd beszélünk róla este.

Elérkezett az este. Az asszony faggatni kezdte az urát:

– Mondd meg, hol van a lelked?

Zsumageldi nem akarta elárulni, végül azt mondta:

– Ott van a lelkem a küszöb alatt.

A varázsló asszony kihallgatta a beszélgetésüket. Másnap kora hajnalban felkelt, és szétverte fejszével az ajtóküszöböt. Zsumageldi azonban épségben, erőben ébredt, mint máskor. Elment vadászni, a banya pedig megkérdezte az asszonytól:

– No szépségem, itthon hagyta-e az urad a lelkét? Hol van?

Az asszony hallgatott.

– Hát ha becsapott, akkor nem is szeret téged – mondta a vénasszony.

Este, ahogy Zsumageldi hazatért a vadászatból, megint könnyek között találta a feleségét.

– Mért sírsz, drágaságom?

– Eltitkolod előlem, hol van a lelked!

– No jól van, majd később megmondom – csillapította az ura.

Amikor lefeküdtek aludni, a vitéz azt mondta a feleségének:

– Megmondom hát, hol a lelkem. A füstnyílás csapóajtájának zsinórjában.

Kihallgatta a varázsló asszony, éjnek idején felkelt, és apró darabokra vágta a zsinórt.

De reggel megint épségben, jó egészségben látta viszont Zsumageldit.

Ahogy Zsumageldi kitette a lábát, a vén banya megint duruzsolni kezdett az ifjú asszonynak:

– Becsap téged az urad, szépségem! Ha szeretne, megmondaná, hol a lelke. Kérdezd meg még egyszer.

Hazament a vitéz, megint csak sírdogált a felesége:

– Elrejtéd előlem a lelkedet. Haragszom rád.

Azt mondta akkor Zsumageldi:

– Ne sírj! Megmondom hát, hol a lelkem. Negyven öl hosszú kardomban van. De azt nem hagyhatom itt neked. Abban van az életem, minden csepp erőm. Sohasem válhatok meg tőle.

A varázsló asszony, persze, ezt is kihallgatta, s azon törte a fejét, hogyan csalhatná el a vitéztől a kardját.

Futott a városba, vett egy nagy hordó bort, szarvashúst főzött és pompás vacsorát készített.

A fiatalok nemsokára megrészegedtek és mély álomba merültek.

A banya levetkőztette Zsumageldit s meglátta a ruhája alatt a negyven öl hosszú kardot. Alig bírta elvonszolni a parthoz. Bevetette a tengerbe, visszasietett a palotába és lefeküdt.

Reggel ételt készített, felkeltette az ifjú asszonyt és azt mondta neki:

– Ébreszd fel, szépségem, az uradat! Kész a reggeli!

Az asszony ébresztgetni kezdte az urát, s akkor látta, hogy halott.

Eszméletlen esett össze. Hét nap, hét éjjel tartott az ájulása. Csak a nyolcadik napon tért magához.

Sokáig kesergett a fiatal özvegy, nem lelte nyugodalmát.

Egy nap így szólt hozzá a vén banya:

– Zsumageldit magam is szerettem, édes fiamnak tartottam. Megsirattam én is. De a könnyek nem támaszthatják fel. A te urad már nem térhet vissza, szépségem. Gyere, sétáljunk le a tengerpartra.

Addig-addig beszélt a fiatal özvegynek, míg az lement vele a tengerpartra, ahol az aranyladik ringatózott. A vén banya felnyitotta az aranyzsuzsékot. Biztatta az ifjú asszonyt, pihenjen egy kicsit a puha fekhelyen.

Belefelelt Zsumageldi felesége az aranyszuszékba, a vénasszony meg nyomban rácsapta a födelet.

Átevezett foglyával a városba, vitte a szépséges özvegyet a kán palotájába.

Az, szegény, csak akkor értette meg, hogy az öregasszony gonosz varázsló volt.

Örült a kán, amikor megtudta, hogy az áhított szépség ott van a palotájában. Legfőbb vezírjét küldte hozzá. A vezír így szólt az özvegyhez:

– A kán feleségül óhajt téged!

Zsumageldi özvegye azt felelte neki:

– Nem mehetek én most férjhez! Mély gyászban vagyok. Rendezzen a kán harmincnapos vigasságot és utána negyvennapos lakomát. Attól talán elfelejtem nagy bánatomat.

S még hozzáfűzte:

– Állítasson föl a kán külön jurtát nekem, de be ne nézzen, míg én nem hívom.

A kán teljesítette szép foglya minden kívánságát. Külön jurtát üttetett fel az ifjú özvegynek, s parancsot adott, hogy kezdődjék a harminc napos vigasság.

Vigadt a nép, lovasversenyeket rendeztek, mulattak reggeltől késő éjszakáig. A szépséges özvegy egész nap a jurtájában ült, csak éjnek idején lépett ki belőle.

Tudta, hogy volt az urának két édes bátyja. A csillagokat nézte és kérte őket, adjanak hírt a két testvérnek Zsumageldi haláláról.

Asken egy éjszaka palotája körül sétálgatott vezíreivel. Egyszer föltekintett az égre és látta, hogy az egyik csillagról vér csepeg.

– Baj történt valamelyik öcsémme! – kiáltott fel, és megparancsolta, hogy készítsék elő vitézi vértjét, íját és nyilait.

Kiválasztotta száz legjobb harcosát, két-két táltos lovat adott mindegyiknek, összehordatott hathónapi élelmet, és hadjáratra indult.

Szélnél sebesebben vágattak a táltosok a sztyeppen.

Nagy városba érkezett Asken a seregével. Megtudta, hogy ott székel a kán. Ment egyenest a palotába. A palota kapujában elébe lépett a legfőbb vezír, s nem hitt a szemének. Ott állt előtte a kán hasonmása. Éppen csak a ruhája másféle.

A vezír megkérte az idegeneket, hogy várjanak egy kicsit, és sietett urához, a kánhoz. Azt mondta neki:

– Kán uram! Egy idegen vitéz érkezett, szakasztott másod. Azért futottam hozzád, hogy tulajdon szememmel lássam: te ülsz-e itt a trónon.

– Faggasd ki ügyesen, kicsoda a vendég – mondta a kán. – Honnan jött és hová igyekszik?.

Ment a vezír, hogy teljesítse ura parancsát. Kikérdezte a harcosokat, hogy hívják vezérüket. Megtudta, hogy Asken a neve. Ment a kánhoz és jelentette neki.

Megörült a kán:

– Édesbátyám jött el hozzám! Hívd be nyomban! Mondd meg neki: Mosken öccse türelmetlenül várja.

Örültek a testvérek, amikor megölelték egymást. Hosszan elbeszélgettek, aztán Asken így szólt:

– Látom, jó erőben, egészségben vagy. Akkor hát Zsumageldi lehet bajban. Holnap útra kelünk és megkeressük.

Mosken sietve összegyűjtötte harcosait, s reggel bátyjával folytatta útját.

Sokáig vágattak, míg elértek a tengerparti nagy városba. Meglátták a szigeten a tornyos fehér palotát. Elhatározták, hogy átkelnek a tengeren. Asken beküldte egyik harcosát egy városszéli házikóba, hogy az utat megtudakolja. Éppen az a házikó esett a legközelebb, ahová annak idején Zsumageldi is betért.

Belépett a vitéz, öregasszony üldögélt odabenn és sírt.

Megkérdezte tőle:

– Mi a bánatod, anyóka?

Azt felelte az öregasszony:

– Egyik fiamat holtában vesztettem el, a másikat életében.

És elbeszélte, hogy az egyik fiát a kánnal háborúzó óriások ölték meg, a másik, a fogadott fia pedig átment a fehér palota szigetére és nem tért vissza.

Elmondta még azt is, hogy az óriások világszép hűgát, aki a fehér palotában lakott, nemrég a kán palotájába vitték. A kán feleségül akarja venni, s most lakomákkal mulatja idejét.

A vitéz elmondta Askennelc, amit az öregasszonytól megtudott. Indultak volna a fehér palotába, csakhogy nem tudták, hogyan

közelítsék meg. Útjukat állta a tenger.

Hanem Mosken nekiveselkedett és kiitta egy szuszra a tenger roppant vizét.

Mentek a testvérek a fehér palotához. Ahogy léptetnek a tenger medrében, egy helyen hosszú sávot látnak a fövényben.

– Zsumageldi kardjának nyoma! – kiáltottak föl a testvérek.

Elindultak a nyomon, keresték a kardot, de hiába.

– Biztosan behordta az iszap meg a fövény – vélte Asken.

Mosken visszaboesátotta a vizet a tenger medrébe. Aztán összeszedte minden erejét és újra kihörpintette.

Most már fölzavarodott a víz, és Mosken a vízzel együtt a meder iszapját is lenyelte. Nyomban megcsillant a fövényben a negyvenöles kard. Fölemelték a testvérek és elindultak megkeresni Zsumageldi holttestét.

Meg is találták egy elhagyott, rozoga viskó mellett.

Mellére fektették a bűvös erejű kardot. Zsumageldi fölnyitotta a szemét, nyújtózott egyet és azt kiáltotta:

– De mélyen aludtam!

Föltápáskodott, s akkor ismerte meg édesbátyáit. De megörült nekik!

A bátyái aztán elmondták neki, hogy nem álmából, hanem holtából ébresztették fel.

Zsumageldi meglátta a lakatlan palotát, a száraz medrű tengert, s csak akkor hitte el, mi történt.

Megtudta testvéreitől, hogy felesége a kán városában van, és iszonyú haragra gerjedt.

Lóra ugrott, a városba vágatott, szétkergette a kán egész hadseregét, a kánt pedig fölakasztotta vezíreivel együtt.

Aztán ment a felesége jurtájába. Amikor a szépséges ifjú asszony meglátta az urát, ájultan esett karjaiba. Aztán magához tért, s elbeszélte urának a gonosz varázsló asszony ármánykodásait.

Zsumageldi parancsot adott, hogy kerítsék elő a banyát és kössék föl azt is.

Aztán, akár két bátyja, ő is egy gazdag ország kánja lett.

Egyik vezírét elküldte apjáért, a másikat pedig a hétfejű sárkány kincseiért, amelyek ottmaradtak a magányos sír üregében.

Visszatért az első vezír, hozta a három testvér apját, a szegény embert.

Visszatért a második vezír, hozta a tenger aranyat, drágakövet.

Attól fogva a három testvér boldogan és békességben élt késő öregségéig.

MESÉK ALDAR-KOSSZÉRÓL

AZ ÜGYES CSALÓ

Aldar-Kossze egy félig lerágott birkalapockát talált a sztyeppen. Fölvette és betért egy zsugori öregasszony jurtájába. Az éppen húst főzött.

Azt mondta Aldar-Kossze:

- Belevetném ezt a lapockát is a bográcsodba, hadd főjön!
- Jól van! – állt rá az öregasszony.
- Csak aztán ügyelj rá, nehogy fölfalja a bográcsod!

Elcsodálkozott a vénasszony:

– Ugyan, hogy falhatná föl a bogrács a húst vagy a csontot? Attól ugyan ne tarts, vesd csak a hússodat a többi közé!

Megfőtt a hús a bográcsban, előkerült belőle a birkalapocka is, persze hús nélkül, hiszen nem is volt rajta hús.

Elámult az öregasszony, nem látott még ilyen csudát. De hát mit tehetett, adott a kárvallott Aldar-Kosszénak egy jó húsos lapockát.

Elvette Aldar-Kossze és azt mondta:

- Fölakasztanám ide ezt a húst. Holnap majd érte jövök.
- Akaszd csak, ahová tetszik – mondta az öregasszony. – Itt hagyhatod nyugodtan, nem vész el.

Aldar-Kossze fölakasztotta a húst egy szögre, a bárányok fölé, mert éppen rossz idő volt, s a bárányokat beterelte az öregasszony a jurtába.

– Csak aztán vigyázz rá, anyóka, nehogy megegye valamelyik bárányod!

Erre már megmérgekedett az öregasszony:

- Bolondokat beszélsz! Hát mikor eszik húst a bárány?

Beesteledett, leszállt az éjszaka. Amikor ember, állat nyugodni tért, Aldar-Kossze fölkel, lerágta a húst a lapockacsontról, az egyik bárány száját pedig megkente zsírral. Aztán nyugodtan lefeküdt aludni.

Reggel azzal keltette föl az öregasszonyt:

- Látod, anyóka? Mégis megette a hússomat a bárányod!

Nézi az öregasszony: csupa zsír az egyik bárány szája. Mit tehetett, odaadta Aldar-Kosszénak a bárányt, hogy a kárát megtérítse.

Fogta magát Aldar-Kossze, elment a bájhoz vendégségbe. Magával vitte a bárányát is. Azt kérdezte a bájtól:

– Megengeded-e, hogy a bárányom együtt legeljen a birkáiddal?

– Szívesen – felelte a báj.

– Csak attól tartok, hogy széttépik a birkáid.

– Ki hallott már olyat, hogy a birka széttépje a bárányt? – csodálkozott el a báj. – Ereszd csak nyugodtan közéjük!

Aldar-Kossze úgy is tett, s éjszakára is ottmaradt a bájnál.

Nyugovóra tért mindenki, elaludt a pásztor is. Aldar-Kossze akkor odalopózott a nyájhoz, megkereste a bárányát, fogta, levágta, a tetemét elrejtette, a vérével pedig megkenete a legkövérebb birkák száját. Aztán maga is aludni tért.

Ment reggel a nyájhoz és kereste a bárányát. Nem találta, persze, s azt mondta a bájnak:

– Látod, megmondtam én: fölfalták a bárányomat a birkáid!

Ment a báj a nyájhoz. Láta a vért egyik-másik birka száján, s azt gondolta: mégiscsak úgy lehet, ahogy Aldar-Kossze mondja.

Azt mondta hát a vendégének:

– Elhajthatod azokat a birkákat, amelyeknek véres a szájuk.

Aldar-Kossze kiválasztott nyolc birkát és búcsút mondott a bájnak.

Útközben találkozott egy emberrel, aki egy halott lányt vitt a lován.

– Add nekem azt a halott lányt – állította meg Aldar-Kossze. – Nyolc birkát adok érte.

Ráállt az ember, odaadta a halott lányt, még a lovát is ráadásul, s továbbhajtotta a nyolc birkát.

Aldar-Kossze folytatta útját.

Végre hazaért az auljába. Egy lány már messziről meglátta és szaladt a leánypajtásaihoz:

– Aldar-Kossze mátkát hoz magának!

Aldar-Kossze akkor elővett egy árt és oldalba bökte a lovát. Megugrott a ló, fölágaskodott és levetette a hátáról a halott lányt, Aldar-Kosszéval együtt.

Aldar-Kossze föltápászkodott, ment az aul vénjeihez és azt mondta nekik:

– Látjátok, atyáim, milyen nagy bajt okoztak a leányaitok! Megijesztették a lovamat, a ló levetette a nyeregből a mátkámat, s az szörnyet halt szegény.

A vének meghányták-vetették a dolgot, s így határoztak:

– Mi okoztuk a bajt, hát mi kárpótolunk érte. Válassz magadnak feleséget az aul lányai közül.

Aldar-Kossze csak ezt várta.

Az aul legszebbik leányát választotta magának feleségül.

ALDAR-KOSSZE BŰVÖS BUNDÁJA

A tél kegyetlen hidegétől egyedül a rókabunda védi meg az embert. Hanem Aldar-Kosszénak csak egy toldott-foldott vékonyka bundája volt, csontig átfázott benne mindennap.

Egy téli napon, ahogy a sztyeppen lovagolt, megint csak elgémberedett keze-lába, az orrát kékre csípte a fagy, körülnézett hát, akad-e meleg jurta a közelben.

Süvített a szél, csípte a ravasz legény fülét. A széles sztyeppen pedig sehol sem kanyargott jurtát jelző füst a magasba.

Hiába suhogtatta a korbácsát Aldar-Kossze. Zörgő csontú, öreg lova nem bírta a vágatát. Csak rázott egyet a sörényén s megint lépésre fogta.

„Hosszú út, gyöngé ló – ingatta a fejét kétségbeesetten a lovas. – Nagy út van még előttem, semerről se hallik kutyaugatás, egyetlen jurta sem füstölög, ameddig szemem ellát. Még itt maraszt a fagy!”

Egyszer csak látja, hogy egy lovas közeleg szembe vele. A ló délceg tartásából kitalálta Aldar-Kossze, hogy báj vágatát a sztyeppen. Már tudta is az agyafúrt, mitévő lesz. Lyukasfoltos bundáját kitárta a szélbe, kihúzta magát a nyeregben és vidám nótára gyújtott.

A két lovas szembetalálkozott. Megállították a lovukat és köszöntötték egymást.

A bájnak meleg rókabundája volt, mégis vacogott a foga. Aldar-Kossze félrevágta a sapkáját, s nagyokat fújt, mintha forró nyári délben a napverőn ülne.

– Te nem fázol? – kérdezte tőle a báj.
– Az én bundám meleget tart ám, nem úgy, mint a tied! – felelte az agyafúrt legény.
– Hogy tarthat meleget ilyen bunda? – ámult el a gazdag báj.
– Hát nem látod?
– Azt látom, hogy alighanem hollók tépték meg a bundádat, több rajta a lyuk, mint a szőr!
– Éppen az a jó! Az egyik lyukon bebújik a hideg, a másikon kibújik. A meleg pedig megmarad nekem.
„Elcsalom tőle valahogy azt a bűvös bundát!” – forgatta a fejében a báj.
„De jó meleg lesz a báj bundája!” – Aldar-Kossze meg már ezen jártatta az eszét.
– Add el nekem a bundádat! – próbálkozott a báj.
– Nem adom én! Hiszen ha levetem, mindjárt megfagyok!
– Dehogy fagysz! Odaadom helyette az én rókabundámat. Ez is meleg ám!
Aldar-Kossze úgy tett, mintha hallani se akarna róla. De közben fél szemmel a meleg bundára leskelt, másik szemével meg a báj jó vérű paripáját méregette.
– Odaadom érte a bundámat, s még pénzzel is megtetézem! – kunyerált tovább a báj.
– Pénz nem kell. Hanem ha még a lovadat ráígéred, fontolóra venném.
Megörült a báj, ráállt nyomban az alkura. Levetette a rókabundáját és odaadta a lovát Aldar-Kosszénak.
Az fölvette a pompás bundát, föl pattant a báj jó vérű lovára és elvágatott, gyorsabban a szélnél.
Nem volt most már gondja! Meleg bundában, pompás lovon kedvére vágta az egyik aulból a másikba.
Minden jurtában megkérdezték tőle:
– Hol tettél szert ilyen drága bundára, ilyen nemes paripára?
– Cseréltem egy bűvös bundáért, amelyen hetvenhét lyuk és kilencvenkilenc folt volt.
Aztán, az emberek nagy multságára, elmondta, hogyan áhította meg a báj az ő folton-folt bundáját, s hogy erőltette rá a maga rókabundáját.

Nevettek az emberek, kumisszal kínálták az agyafúrt legényt. Amikor elcsöndesedett, Aldar-Kossze hozzáfűzte a történethez:

– Hosszú az út vagy rövid, az tudja, aki végigmérte. A keserűt az édestől csak az tudja megkülönböztetni, aki mind a kettőből evett.

ALDAR-KOSSZE ÉS AZ ÖRDÖGÖK

Élt hajdanában egy csalafintaságairól nevezetes, nagy gézengúz. Aldar-Kossze volt a neve, és szerte ismerték a széles pusztaságban. Egy este Aldar elaludt a tűz mellett. Amikor már eleget aludt és már-már kinyitotta a szemét, hát érzi, hogy valami mocorog körülötte. Óvatosan felpillantott és csakugyan meglátott két ördögöt.

– Úgy teszek, mintha halott volnék – gondolta magában. – Meglátjuk, mit csinálnak az ördögök egy halottal.

Ismét behunyta a szemét, mozdulatlanul fekvé maradt, még a lélegzetét is visszatartotta.

Az ördögök azonban éhesek voltak. Eleséget kerestek, így bukkantak Aldar-Kossze tűzhelyére és ennek nagyon örültek.

– Ide hallgass, Kulen – szólta az egyik. – Gonosz dolgokat sugalmazunk ennek az alvó embernek. Erre majd felébred és megteszi azt, amit mi kívánunk.

– No rajta, Tulen – felelte a másik. – A tolvaj ugyan maga eszi meg a felét, de a másik felét elkapja orra elől az ördög.

Ekkor mind a kettő Aldar mellére ugrott és kétfelől a fülébe suttoztak.

– Kazah, kazah, eredj lopni! – susogta Tulen.

– Kazah, kazah, eredj csalni! – suttozta Kulen.

De Aldar csak fekvé maradt, mint egy halott. Hiába vesződött vele a két ördög, suttoztak a fülébe, csiklandozták, ordítoztak – Aldar semmiképpen sem akart felébredni. A két ördög végül is elfáradt és meggyőződtek arról, hogy csakugyan halottal van dolguk. Újra tanakodni kezdtek.

– Gyerünk tovább! – mondta Kulen. – Mihez kezdjünk a halott kazahhal?

– Nem a – válaszolta Tulen. – Egy halottnak is jó hasznát vehetjük. Föltámasztjuk, és aztán dolgozzék nekünk.

– Jól van, de hogyan támasszuk fel?

– Nem látod-e, hogy milyen koldusszegény kazah volt ez? Még halottas inge sincsen. Gyerünk, lopjunk neki mi magunk egy kövér kecskét, lótejet is hozzá, rakjuk mellé az ételt: meglátod, nyomban életre kel.

– Ejnye! – gondolta magában Aldar. – Ezek azt hiszik, hogy engem olyan könnyen lóvá tesznek.

Amikor azonban az ördögök elhozták a kecskét, és Aldar megérezte a hús szagát, csakugyan nem tudta magát türtőztetni. Szája magától kinyílt a kecskehúsra, az ördögök pedig visítotak örömeikben.

„Hát jó – gondolta Aldar – a kecskét mindenesetre megeszem. Aztán majd meglátjuk a többi.”

Mozdulatlanul fekvé maradt tovább is, az ördögök úgy etették meg vele az egész kecskét és a szájába öntötték a lótejet. Akkor aztán Aldar fölnyitotta szemét és talpra állt. Az ördögök azon nyomban láthatatlanná váltak, a vállára ugrottak, hogy úgy igazgassák cselekedeteit. Aldar-Kossze hangos sírásba kezdett.

– Jaj nekem, ki keltett új életre? Ó, jaj, kinek kellek én a világon? Annyi viszontagság után lelkem végre nyugalmat talált, hiszen az életben mindig csak szenvedtem. Ó, jaj, milyen nehezen jutottam el addig, hogy meghaljak és most előlről kezdhetem az életet. Megyek és vízbe fojtom magamat!

Úgy tett, mintha kétségbeesésében két kézzel a fejéhez kapna, eközben azonban megmarkolta az ördögök lábát, úgy támolygott a partra.

Nosza, megijedtek az ördögök, azt hitték, hogy a vízbe ugrik és vele együtt ők is megfulladnak.

– Ide hallgass, vitéz – szólt ekkor hozzá Tulen. – Miért akarsz meghalni? Mi ezentúl mindig veled maradunk és együtt majd nagyon jól megélünk.

– Miféle izék vagytok ti? – kérdezte Aldar-Kossze és úgy csinált, mintha semmiről se tudna.

– Ördögök vagyunk: Tulen és Kulen. Megtanítunk téged, hogyan kell ügyesen lopni, csalni és a hasznon felesben megosztoznunk.

Eközben Aldar már elért a víz partjáig, ott egy ideig gondolkodott, aztán elszántan felkiáltott:

– Nem, barátaim, ebből semmi sem lesz. Hiszen ti láthatatlanok vagytok, és hogyha rajtacsípnek, akkor engemet fognak elverni. Vertek már engemet úgyis elégszer. Inkább a vízbe ugrom és ezzel rajtatok is segítek. Hiszen ti, ugye, még sohasem haltatok meg és nem tudjátok, milyen jó dolog halottnak lenni? Akkor már teljesen mindegy az embernek, hogy éhes-e vagy jóllakott.

Ezalatt még közelebb ment a vízhez. Az ördögök nagyon megijedtek. Tulen így kiáltott:

– Megállj! Ne ugorj még! Te is olyan láthatatlan leszel, mint az ördögök.

– Az már más – felelte Aldar. – De hogyan?

Tulen egy pénzdarabot adott neki, Aldar a nyelve alá tette és azon nyomban ő maga is ördöggé változott. Hármában aztán fölkerelkedtek és elindultak a nagyvárosba. Mentek, mendegéltek, egyszerre csak nagyon elfáradtak. Ekkor Kulen Tulenre kacsintott és azt mondta:

– Ide hallgassatok, barátaim. Miért fáradjunk el egyszerre mind a hárman? Sokkal okosabb volna, ha föl váltva a hátunkon vinnénk egymást. Aldar köztünk a legerősebb. Először ő vigyen egyszerre mindkettőnket, aztán majd mi ketten együtt őt visszük.

Aldar is, Tulen is beleegyezett.

– Hát ki cipekedjék először? Mi vagy te? – kérdezte Tulen.

– Nagyon szívesen állnék szolgálatotokra, de halálom óta még nem pihentem és már alig vánszorgok. Hadd vigyetek először ti engem, ha majd azután kissé erőre kaptam, én viszlek titeket.

– Jól van – felelték az ördögök. – Még csak abban kell megegyeznünk, milyen sokáig kell egymást vinnünk.

– Mi sem egyszerűbb annál. Én majd rágyújtok egy dalra és kegyes engedelmetekkel majd addig ülök a nyakatokon, amíg végigéneklek a nótát. Nekem az éppen elég, utána letehetek.

Az ördögök beleegyeztek. Aldar a nyakukban ült és halkán dalolászni kezdett:

– Allala, lalala, ej, ej, allala...

Az ördögök vitték, egyre csak vitték, de az allala-nótának csak nem akart vége szakadni. Már alkonyatra hajlott az idő, és a dal még egyre tartott. Tulen már nem bírta tovább.

– Hallod-e, barátom, meddig tart még a nótád?

– Hiszen még az első szakaszt sem énekeltem végig! – csodálkozott Aldar. – De mindjárt elkezdem a másodikat: ári, ári, ájdüm, áj, áj, áridüm...

Az ördögök már úgy kimerültek, hogy nem tudtak tovább menni, egy fához támaszkodtak. A fa odvas és korhadt volt, kidőlt a terhük alatt. Ekkor a fa odvában egy nagy darab aranyat pillantottak meg, akkora volt, mint egy lófej. Tulen látta meg először az aranyat, azon mód rácsücsült.

– Régi mondás – szólt Tulen –, hogy a talált kés nyomában negyvenszeres veszekedés jár. Attól tartok, hogy ez olyan, mint a talált kés: nyomában negyvenszeres veszekedés jár. Félek, hogy ez a talált arany megbontja köztünk az egyetértést. Kövessük ezért az ősi szokást: a talált holmi azé legyen, aki köztünk a legtisztéletreméltóbb vén.

Kulen rögtön értette, mire céloz Tulen: hiszen az ördögök már jó néhány ezer évesek. De Aldar is megsejtette, mit akar az ördög, csak úgy tett, mintha nem értené.

– Ami igaz: igaz – szólt Aldar. – Aki a legvénebb, azt illeti meg a legnagyobb tisztelet. Hadd lássuk hát, melyikünk itt a legöregebb!

Szólott ekkor Tulen:

– Alighanem én vagyok közietek a legvénebb, mert amikor én születtem, még csak akkora volt a világ, mint egy sziget. Nem is! Miket beszélek! Nem volt az nagyobb egy lópokrócnál. De nem! Most már határozottan emlékszem: csak akkora volt, mint a tenyerem.

Kulen meglepődött:

– Ki hitte volna, hogy fiatalabb vagy, mint én! Amikor én a világra jöttem, a földet még el sem választották az égtől, ezért születésemkor az ünnepséget apám a felhőkön ülte meg.

Amikor ezt Aldar-Kossze hallotta, toroka szakadtából üvölteni kezdett. Az ördögök azt hitték, sajnálja, hogy elesett az aranykincstől, és ezért vigasztalni akarták. De Aldar rájuk se hallgatott és egyre potyogtak a könnyei. Azután fejét a földhöz vagdosta, úgy jajgatott:

– Jaj, jaj, szívem szerelme, nem láthatlak soha többé!

– Miért sírsz? – kérdezte Tulen. – Ha így volt megírva a végzet könyvében, hát így volt megírva. Az arany Kulené.

– Mit bánom én az aranyat! – kiáltotta zokogva Aldar. – Nincs annyi arany, amennyi kipótolhatná veszteségemet! Ő, Kulen, amikor a születéséről beszéltél, régi sebet szaggattál fel szívemben. Soha még csak gondolni sem akarok rá, de te valósággal szándékosan eszembe juttattad. Hát tudd meg, mikor a születésed tiszteletére ünnepet ültünk, egy ócska felhő átszakadt és én lezuhantam az ismeretlen úrbe, ahol később a földet építették. Ugyanakkor a fiam is lebukott és meghalt. Ez az én nagy bánatom, az én fájdalom, amelyet szívemben őrzök, és melyet te ismét felújítottál.

Aldar ismét siránkozni, jajveszékelnéni kezdett, végül még az ördögök is megsajnálták. Sehogyan sem tudták lecsöndesíteni, hát erőnek erejével rábeszéltek, hogy fogadja el az aranyat. Végre hajlott a szép szóra és átvette a kincset. Erre ismét visszamászott a két ördög vállára és két napig még úgy sírt, hogy az ördögök alatta egészen átáztak. Aldar nagy fájdalma teljesen meggyőzte az ördögöket: elhitték, hogy csakugyan igazat mondott.

Bosszankodtak az ördögök, hogy kicsúszott kezükből az arany és még Aldart is folyton cipelniük kellett, mert a nótája sehogyan sem akart véget érni. Egyik éjszakán megtelepedtek egy elhagyott földveremben. Így szólt ekkor Tulen:

– Ide hallgass, Aldar. Most már egészen biztos, hogy a te nótádnak sohasem lesz vége. Bevalljuk, hogy most az egyszer túljártál az eszünkön. De az igazság kedvéért most más feltételt kell szabnunk: az üljön a másik nyakába, aki jobban tud verekedni. Gyere, verekedjünk!

Aldar-Kossze némi gondolkodás után beleegyezett.

– Igaz, hogy ez már szószegés, ám jól van, hadd legyen. De mivel verekedjünk? Nincs itt egyéb, csak egy hosszú ostor, meg egy lovaglópálca.

– Hát akkor majd az ostorral és a lovaglópálcáival verekszünk – kiáltotta Tulen vidáman és azt gondolta: – Most azután bosszút állok ezen a kazahon. Jól elverem és a nyakába telepszem.

Aldar forgatta kezében a hosszú ostort, aztán megfogta a lovaglópálcát és átnyújtotta Tulennek az ostort:

– Fődolog az igazság – mondta. – Te kisebb vagy, hosszabb fegyverre van szükséged. Én megelégszem ezzel a kis pálcával.

– Micsoda tökfilkó! – gondolta Tulen. – Ostoba ember ez a kazah. Nekem adja a jobbik fegyvert.

Aldar-Kossze pedig aggodalmaskodva vette kezébe a pálcát, körülnézett és azt mondta:

– Okosabb lesz, ha ebben a veremben verekszünk. Odakünn még meglát valaki és zajt csap. Mit szólsz hozzá?

– Jól van, jól van! – kiáltotta Tulen. – Kezdjük már a verekedést!

– Rajta! – felelte Aldar és megforgatta feje fölött a pálcát. Tulen is megforgatta az ostort, de hosszú nyelével mozdulni se tudott a szűk veremben. Forgott ide-oda, de egyetlenegyszer sem tudta megütni Aldart. Eközben Aldar olyan alaposan eltárgálta, hogy Tulenről csurgott a vér.

– Jaj, jaj, hagyd abba! – kiáltott az ördög. – Inkább cseréljünk fegyvert!

– Nem bánom – felelte Aldar. – Úgyis sajnálom, hogy neked hagytam a jobbik fegyvert. De gyerünk csak ki ebből a veremből. Itt már olyan nagy a por, hogy az ember belefulladás.

Tulen örült a dolognak.

– Itt nem tudtam odavágni neki – gondolta. – De majd odakünn megmutatom, mit tudok.

Kimentek hát a szabadba és folytatták a viadalt. Most aztán Aldar a hosszú ostorral még jobban elverte Tulent mint az előbb. Tulen a közelébe se férhetett a kurta pálcával.

Éjszaka azután a két ördög meggondolta a dolgot. Csöndesen kimásztak a veremből és megszöktek Aldartól. Még a varázs erejű aranyat se merték ellopni tőle.

ALDAR-KOSSZE MEG A FUKAR BÁJ

Élt egyszer egy fukar báj, aki messze földön híres volt fukarságáról, s ezért nem is hívták másképp, csak *Sik-bermesznek*^{1}. Nem volt az egész sztyeppen zsugoribb ember nála. Sok birkája volt, bikája, lova. De csak annál többre áhítozott. A vendégszeretet szent törvényét nem vette tudomásul. Nem nyitotta meg jurtáját az útonjárók előtt. Soha életében nem adott senkinek egy falatot se.

– No nekem adna! – mondta egyszer Aldar-Kossze.

– Nem hiszem! – felelte az éles nyelvű Sirensze.

Egyik erősítette, másik tagadta, végül fogadást kötöttek: ha Aldar-Kossze meg tudja magát vendégtetni a fukar bájjal, akkor azt kérhet Sirensétől, amit akar.

Aldar-Kossze derékövéebe túrte hosszú köpenye szélét, lóra ült és útnak indult. Estére a fukar báj auljába érkezett. Csöndesen odaosont a jurtához. A jurta körül sűrű nád zöldellt. A fukar bájnak a nád zizegése adta tudtul, ha vendég közeledett, s a báj még idejében el tudta rejteni az ételt, amit éppen főztek.

Aldar-Kossze vigyázva széthajtogatta maga előtt a nádat és úgy lopakodott a jurtához. Talált rajta egy kicsi rést és belesett. A tűz fölött bogrács gőzölgött. A házigazda éppen kolbászt töltött, a felesége meg libát kopasztott. A szolgáló egy birkafejet perzselt. A báj leánya meg tésztát gyúrt.

Aldar-Kossze hirtelen belépett a jurtába és szálemet mondott.

Egy szempillantás alatt eltűnt a kolbász, a liba, a birkafej meg a tészta.

A vendég úgy tett, mintha semmit se vett volna észre.

A fukar báj erőltetett mosollyal fogadta:

– Örülök, hogy látlak, Kossze! ülj le, légy a vendégem. Megkínálni ugyan nem tudlak semmivel, ne neheztelj érte.

– A jó szót is megköszönöm! – felelte Aldar-Kossze, és leült a főhelyre, ami a vendégnek jár.

– Mi hír a sztyeppen? – kérdezte a házigazda.

– Mit kívánsz tudni, jószágos báj? Azt, amit láttam vagy amit hallottam?

– A szóbeszédnek nemigen hiszek. Amit hallani, nem mindig igaz. Inkább arról beszélj, amit láttál.

Nem kellett sok biztatás Aldar-Kosszénak:

– Ahogy jöttem az úton, egy hosszú-hosszú kígyó siklott el előttem a földön. Amikor meglátott rám sziszegett, és összezsavarodott, éppen olyan volt, mint az a kolbász, amit a hátad mögé rejtettél, jószágos báj. Fölkaptam egy követ, akkorát, mint az a birkafej, amin a szolgálód ül. Megdobtam vele a kígyót, s az úgy szétlapult, akár az a tészta, amit a lányod dugott a háta mögé. Ha nem igaz, amit mondtam, kopasszanak meg, mint azt a libát, amit a feleséged eldugott.

Elvörösödött a báj nagy mérgében, s belevágta a kolbászt a bográcsba. A felesége a libát dobta a forró vízbe, a szolgáló meg a perzselt birkafejet.

És a bogrács fölött egyszerre kiáltották:

– Főj, főj, kerek öt hónapig!

Aldar-Kossze lerántotta a csizmáját, odaállította a sarokba és azt mondta:

– Pihenj, csizmám, kerek tíz hónapig!

Aztán végignyúlt a gyékényen és alvást színlelt. A háziak meghallották a horkolását és ők is lefeküdtek.

Aldar-Kossze megvárta, míg mély álomba merülnek, akkor vigyázva fölkel, odalopakodott a bográcsához, kiemelte belőle a libát, megette, aztán a birkafejet eszegette meg, végül a kolbással fejezte be a lakomát.

Amikor jóllakott, darabokra vágta a házigazda lányának csizmáját és beledobta a bográcsba.

Tele hassal és igen elégedetten visszafeküdt a helyére és elaludt.

A fukar báj éjjel felébredt, szép csendesen fölkelte a háza népét és vacsorához láttak. A vendégnek, persze, nem szóltak.

Mertek a bográcsból. Rágták, rágták a kemény bőrt, majd belétörött a foguk, de csak nem tudták elrágni.

– Tedd el a húst holnapra – mondta a báj a feleségének – most csak a levéből merj.

Azzal lefeküdtek és tovább aludtak. A báj reggel a mezőre indult. Odaintette magához a feleségét és a fülébe súgta:

– Adj az útra egy kis aludt tejet, de vigyázz, nehogy Kossze meglássa!

Az asszony öntött neki egy kivájt tökbe aludt tejet és lopva a kezébe csúsztatta. A báj a zsebébe rejtette a tököt és ki akart surranni a jurtából. Hanem Kossze meglátta, hogy kidagad a zsebe, a nyakába esett, ölelgetni kezdte és szíves szóval búcsúzkodott tőle:

– Isten áldjon, jóságos báj, még ma tovább indulok.

Lapogatta, forgatta, szorongatta a báját, ahogy csak bírta.

Az túrta, túrta egy darabig, végül megelegelte. Földhöz vágta a kivájt tököt és dühösen kiáltotta:

– Nesze, idd meg, pukkadj meg tőle!

A báj egész nap az éhkoppot nyelte. Ment-ment a sztyeppen, s egyre azon törte a fejét: „Hogyan szabadulhatnék meg ettől az átkozott vendégtől?”

Másnap reggel aztán odasúgta a feleségének:

– Süss egy kis lepényt, asszony, de Kossze meg ne lássa!

Sütött az asszony lepényt, kivette a forró hamuból és dugta az urának. Az alighogy harapott belőle, belépett Aldar-Kossze. A báj gyorsan az inge alá rejtette a forró lepényt. Hanem Aldar-Kossze észrevette.

– No ma biztosan tovább megyek! – mondta és átölelte a házigazdát, mintha búcsúzni akarna tőle. – Isten áldjon, jóságos báj! Nem is tudom, hogyan köszönjem meg szíves vendéglátásodat!

És közben egyre erősebben szorongatta-ölelgette a házigazdát. Égette a forró lepény a báj csupasz hasát! Végül nem bírta tovább és felkiáltott:

– Itt a lepény, Kossze, edd meg! Fulladj meg tőle!

Aldar-Kossze megette a lepényt, de nem fulladt meg.

A fukar báj hát megint korgó gyomorral ment a mezőre.

Teltek a napok; a báj sehogy sem tudta lerázni a nyakáról a hívatlan vendéget. Kossze minden áldott reggel útra készülődött, de aztán mindig másnapra halasztotta az indulást.

Aldar-Kossze csillagos homlokú, hollószőrű lovon érkezett a báj auljába. Ott állt a lova az istállóban, a gazda lovai között. A gazdag báj bosszút forralt Aldar-Kossze ellen: elhatározta, hogy leszúrja a lovát. Hanem Kossze megtudta a szándékát, mert kihallgatta a báj beszélgetését a feleségével.

„Mebánod ezt még, gyalázatos báj!” – mondta magában Kossze, azzal már ment is az istállóba.

A lova homlokán a fehér csillagot bekente trágyalével, a báj egyik holló szőrű lova homlokára pedig mésszel festett egy fehér foltot.

A fukar báj éjfél tájban kiment az istállóba, s onnan kiáltott be a jurtába Kosszénak:

– Hé, Kossze! Kelj föl hamar, a lovad belebonyolódott az istrángba! Rátekeredett a nyakára, mindjárt megfullad!

– Szúrd le hamar, legalább a húsa kárba ne menjen! – kiáltott ki Aldar-Kossze, azzal a másik oldalára fordult.

Nem kellett kétszer mondani a bájnak, leszúrta a csillagos bomlokú lovat.

Reggel a gazda kiment az istállóba a vendégével megnyúzni a leszúrt lovat. Kossze térdre esett a ló teteme mellett és keservesen panaszkolt sorsát, siratta egyetlen lovát. Közben lopva letörölte a mézfoltot a leszúrt ló homlokáról és örvendezve kiáltott fel:

– Hála legyen Allahnak! Hiszen ez nem az én lovam, jószágos báj! Alighanem elvitetted. Az enyémnek csillag van a homlokán.

Aztán elszaladt a ménes után, kiválasztotta a maga lovát, letörölte a homlokáról a trágyalevet és odavezette a báj elé:

– Ez az én lovam!

A farkas ember dühében legszívesebben darabokra tépte volna Aldar-Kosszét, de erőt vett magán.

Végre-valahára, a báj nagy öröme, csakugyan hazakészülődött Aldar-Kossze. De előbb jól szemügyre vette szakadt csizmáját és azt mondta:

– Ezt még meg kellene foltoznom. Adnál-e egy *bizt*,^{2} jószágos báj?

A báj éppen a birkáihoz indult a sztyeppre, visszakiáltott hát a feleségének:

– Add neki, asszony, amit kér!

Alighogy a gazda kitette a lábát, azt mondta Aldar-Kossze az öregasszonynak:

– Hallottad-e, mit mondott a báj? Add nekem Bizt, a lányodat!

– Meghibbantál! – rivallt rá az asszony. – Majd éppilyen éhenkórászhoz adom a szépséges lányomat!

– Ne kiabálj, asszony! – szólt rá méltósággal Aldar-Kossze. – Így rendelte az urad, a te dolgod az engedelmeskedés.

– Az én uram nem bolond. Hordd el magad!

– No gyere, kérdezzük meg.

Szaladtak a báj után. Aldar-Kossze utánakiáltott:

– Hallod-e, jószágos báj! A feleséged nem adja a bizt, már pedig én Biz nélkül nem megyek haza!

Megijedt a báj, hogy megint a nyakán marad Aldar-Kossze, visszakiáltott hát a feleségének:

– Add oda neki gyorsan, aztán menjen, amerre lát!

Az asszony úgy elámult, hogy még a száját is nyitva feledte. Aldar-Kossze gyorsan fölnyergelte a lovát, maga elé emelte a lányt, aki szíves-örömet otthagya zsugori apját, s nekivágott a lánnyal a sztyeppnek. Az öregasszony még mindig ott állt egy helyben, tátott szájjal bámult utánuk.

Aldar-Kossze hazavitte Bizt az auljába, jurtájába vezette, maga pedig ment Sirenséhez.

Elbeszélte sorra, hogyan tette lóvá a fukar bájt, s a végén így szólt:

– Elvesztetted a fogadást. Vendége voltam a fukar bájnak, ettem-ittam nála.

– Egy féleszű bájt nem nehéz lóvátenni – felelte Sirensé. – Engem próbálj becsapni! Akkor aztán igazán kívánhatsz, amit csak akarsz!

Ráállott Aldar-Kossze, elindultak a sztyeppre. Sirensé lovon léptetett, Kossze gyalog baktatott mellette.

Jó darab utat megtettek már, amikor Aldar-Kossze hirtelen megállt.

– Elfeledtem magammal hozni egy tarka zsákot, anélkül pedig nem tudlak lóvátenni. Vissza kell mennem érte.

– Ülj fel a lovamra, hamarabb megfordulsz! – mondta Sirensé, s leszállt a nyeregből.

Aldar-Kossze föl pattant Sirensé lovára, megcsapkodta, s visszakiáltott:

– No túljártam az eszeden! Volt egy lovad, s most nincs! Kellemes gyaloglást, Sirensé!

Azzal elvágatott, Sirensé meg loholt haza.

Elmondta a feleségének, hogyan járt.

– Ne búsulj – vigasztalta a felesége. – Maradj itthon, én majd visszaszerezem a lovat!

Fogott egy ócska pokrócot, összecsavarta pólyaformára, és sebes futással elébe került Aldar-Kosszénak. Egy helyen szembetalálkoztak, s együtt folytatták az utat. Aldar-Kossze lóháton, az asszony gyalog. Elértek egy széles folyó partjára. Látta Kossze, hogy az asszony gyalog akar átgázolni a folyón, azt mondta hát neki:

– Add ide a kisgyereket, majd én átviszem a túlsó partra.

– Nem adom én, hátha fölébred és sír! – felelte az asszony.

– Akkor ülj te a lóra és úsztass át a folyón.

– Köszönöm!

Fölült az asszony a lóra, belehajtotta a vízbe. A folyó közepéről visszakiáltott Aldar-Kosszénak:

– Egyszerű asszony létemre túljártam a legravaszabb kópé eszén! Ne búsulj azért, Aldar-Kossze, úgy látom, fiatal vagy még! Majd ha már öles szakállad-bajuszod lesz, talán az asszonyok eszén is túljársz! Sok szerencsét!

Kigázolt a túlsó partra, visszaintett Kosszénak és hazaügetett az urához.

ALDAR-KOSSZE ÉS BARÁTJA, A ZSUGORI

Egyszer egy idegen vetődött abba az aulba, ahol Aldar-Kossze élt. Hamarosan megismerkedett az aul népével, Aldar-Kosszéval pedig még össze is barátkozott. Derék embernek látszott, Aldar-Kossze csak egy kivetnivalót talált új barátjában: páratlanul zsugori volt. Nem is hívták másképp, csak így: a zsugori.

Akkoriban serdült eladó lánnyá a sztyepp urának, a kánnak csodálatos szépségű leánya, Hansaim. Sok szóbeszéd járta róla a széles sztyeppen. Sokan szerették volna látni, ha csak fél szemmel is, a szépséges leányt. Csakhogy a puszta látása ezer aranyba került – ennyit kért a kán attól, aki a leányát látni akarta.

A zsugori mindenáron meg akarta nézni azt a híres lányt. De ezer aranya nem volt, hát azt mondta a barátjának:

– Te mindent ki tudsz raveszkodni, Aldar-Kossze. Tégy valamit, hogy láthassam a lányt, de ne kerüljön egy fél aranyamba se.

– Jól van – ígérte meg Aldar-Kossze. – Megnézheted ingyen. Gyerünk a kán udvarába.

Amikor elindultak, azt mondta Aldar-Kossze zsugori barátjának:

– Adj kölcsön két aranyat, majd ha visszatérünk az aulba, megfizetem.

„Két arany nem ezer arany!” – gondolta magában a zsugori, de azért amikor a pénzt odaadta, nem állhatta meg, hogy feltételt ne szabjon:

– Csak úgy adom oda, ha nyomban visszafizeted, amint hazaértünk.

Aldar-Kossze nem szeretett kétszer mondani semmit. Szó nélkül elvette a pénzt.

Tovább ügettek. Találkoztak egy pásztorral, aki hatalmas nyáját terelt.

Megállította Aldar-Kossze:

– – Ide hallgass, kedves pásztor! Adok neked két aranyat, válaszd ki nekem a legsilányabb gödölyét a nyájból. Jól van-e?

Rá állott a pásztor. Kiválasztotta a legsoványabbik gödölyét, amelyik még sánta is volt, s odahajtotta Aldar-Kossze elé.

Az akkor így szólt:

– Most mást mondok! Odaadom neked a két aranyat, még a gödölyét is a tetejébe, te meg adj nekem egy bárányt!

Elgondolkozott a pásztor, így okoskodott:

„Én járok jól, mert a két aranyat is megkapom, s a gödölyét is, és csak egy bárányt kell adnom érte.”

– Jól van! – mondta végül.

Azzal a gödölyét visszahajtotta a nyájba, kiválasztotta a legszebbik bárányt és odaadta Aldar-Kosszénak.

– Édes-kedves pásztor! – mondta akkor Aldar-Kossze. – Kössünk új egyességet. Én neked adom a pénzt is, a gödölyét is, a bárányt is, egyetlen kecskéért.

Ez tetszett még csak a pásztornak! Azt gondolta, magával a jó szerencséivel találkozott, s az most egy csapásra gazdaggá teszi. Visszavette a bárányt, és egy kecskét vezetett Aldar-Kossze elé.

Így csereberéltek még jó néhányszor, míg Aldar-Kossze végül megkapta a pászortól a nyáj legkövérebb birkáját, örült az alkunak a pásztor, meg sem fordult a fejében, hogy két aranyért kótyavetyélte el a legjobb birkáját.

A lovasok fogták a bárányt és tovább poroszkáltak. Esteledett, amikor elértek ahhoz a roppant völgyhöz, ahol a kán palotája volt.

Aldar-Kossze meg a zsupori barátja a palota felé igyekeztében egy patakhoz ért; éppen keresztezte az útjukat. A patak partján sűrű bokrok zöldelltek, vizén pedig széles híd vezetett a kán palotájának kapujához.

A lovasok megálltak a hid előtt és a bokrok között felütötték fehér sátrukat.

Nemsokára egy szolgáló-féle közeledett az ösvényen; a patakhoz igyekezhetett, mert vödör volt a kezében. Amikor a vödrét megmerítette, észrevette a két idegent a sátor előtt.

– Kik vagytok? – kérdezte tőlük. – És miért vertetek itt sátrat?

– Mi az égből szálltunk alá – felelte Aldar-Kossze. – Először látunk földi halandót. Hát te ki vagy?

Megrémült a szolgáló, válaszolni is elfelejtett. Kapta a vödrét, szaladt a palotába. Mindent elmondott a kán leányának.

Kíváncsi lett a szépséges Hansaim, el is határozta nyomban, hogy megnézi az égből alászállott idegeneket.

– Úgy zúg a palota, mint a méhkas – mondta Aldar-Kossze a zsugorinak. – Alighanem hozzánk kísérik a szépséges Hansaimot. Nyisd ki jól a szemedet, mert nem látod többet.

Kitárult a káni palota szárnyas kapuja, és kísérete élén kilépett az aranyos brokátba öltözött Hansaim. Fölszikráztak a napsugarak ruhája drágakő-ékeségein. A zsugorinak káprázott a szeme a nagy fényességtől és nem tudta jól megnézni a szépséges lány arcát.

Hansaim átnézett a patak túlsó partjára, aztán megfordult és termeibe vonult.

Az ösvényen nemsokára megint a szolgáló közeledett a vödörrel. Vizet merített, aztán a sátor felé kémlelt, s látta, hogy a két idegen baltával csapkod egy megkötözött birkát.

– Mit csináltok? – kérdezte tőlük.

– Levágjuk a birkát – felelte Aldar-Kossze.

Futott a szolgáló a palotába, vitte a hírt a kán leányának:

– Az égi emberek nem tudnak birkát vágni. Fejszével csapkodják.

Ez már olyan hihetetlen volt, hogy a kán leánya elhatározta: maga jár a végére.

Kitárult megint a palota szárnyas kapuja. A szépséges Hansaim most már egészen a patakpartig ment, de a zsugori most sem láthatta jól az arcát.

– Eredj oda hozzájuk és mutasd meg, hogyan kell levágni a birkát – küldte a kán leánya a szolgálóját.

A szolgáló átment a hídon, odament az idegenekhez, megtanította őket a kés használatára, aztán visszasietett a palotába.

A szépséges Hansaimnak fúrta az oldalát a kíváncsiság, ugyan mit csinálnak az égi jövevények. Küldte megint a szolgálóját. Az

elfutott a patakpartra, átnézett és különös dolgokat jelentett úrnőjének:

– Az égből alászállott emberek nagy gödröt kapartak, beletették a húst, megöntözték, leborították egy bográccsal és a bogrács fölfordított fenekén tüzet raktak. Nem tudják a bolondok, hogyan kell megfőzni a húst.

– Megyek és magam tanítom meg őket! – mondta a meglepett Hansaim.

Szolgáival átsietett a hídon és a sátor felé indult.

– Oda nézz! – figyelmeztette a barátját Aldar-Kossze. – A szépséges Hansaim maga jön hozzánk. Most majd láthatod, ha van szemed.

Hansaim odalépett a tűzhöz, az idegenekhez nem szólt egy szót se, de a szolgálóinak megparancsolta, hogy készítsék el nekik a húst.

A szolgálók kiszedték a húst a gödörből, megmosták a patakban, aztán beletették a bográcsba és tüzet gyújtottak alatta. A zsugori egész idő alatt nem vette le a szemét Hansaimról.

Beesteledett.

– Eredj és nézd meg, mit csinálnak az égi jövevények! – küldte Hansaim megint a szolgálóját.

Az térült-fordult, már ott volt újra a palotában.

– Kiszedegetik a húst a bográcsból és odanyomják az arcukhoz – vitte a hírt a szolgáló. – Nem tudják, hogyan kell enni.

Hívatta Hansaim a szolgálókat és velük együtt átment a sátorhoz. Maga mutatta meg az égi embereknek, hogyan kell enni a főtt húst. A zsugori merőn nézte, nem vette le róla a szemét.

Hansaim úgy vélte, hogy az égi embereknek hideg lesz az éjszaka a patak partján, ezért éjjeli szállásra a palotába hívta őket.

A szolgálók pompás vacsorát készítettek nekik, aztán egy külön szobában palyolat fekhelyet vetettek nekik.

Hansaim egy idő múlva beküldte a szolgálóját: nézné meg, hogyan pihennek a vendégei.

A szolgáló belépett a szobájukba, s látta, hogy a fekhelyek üresek. A két vendég a mennyezetre erősítette a lábát, úgy lógott fejfelé. Ilyen helyzetben pihentek.

– Mit csináltok? – szörnyülködött el a szolgáló.

– Alszunk! – felelte Aldar-Kossze.

A szolgáló elmondta úrnőjének, amit látott, s a szépséges leány szolgálói kíséretében megjelent az égi vendégek szobájában. A szolgák leakasztották a vendégeket a mennyezetről és lefektették őket.

Aldar-Kossze egész éjszaka csodálatos históriákat mesélt a szépséges Hansaimnak, de magáról meg barátjáról egy szót sem mondott.

Reggel felszedelőzködtek és tovább indultak.

Mentek egy óráig, mentek kettőig, háromig. Végül megszólalt a zsugori:

– Kedves barátom, ami volt, elmúlt. Most már azt szeretném tudni, mikor adod vissza a két aranyamat.

– Ne félj! – mondta Aldar-Kossze. – Megkapod, amint hazaérünk. Most nincs nálam pénz, hiszen tudod.

Útközben a zsugori betért egy másik aulba és ott telepedett meg. De másod-harmadnaponként átment Aldar-Kosszéhoz, zaklatta, hogy fizesse meg a tartozását.

Aldar-Kossze egyszer már messziről észrevette a zsugorit, lefeküdt a gyékényre, magára húzta a takarót és azt mondta a feleségének:

– Jön a barátom az adósságért, Mondd neki, hogy beteg vagyok.

Az asszony kiment a jurta elé, ott fogadta a zsugorit.

– Hol van a barátom? – kérdezte a zsugori.

– Odabenn fekszik, beteg.

A zsugori sejtette, hogy barátja csak színleli a betegséget, azt mondta hát mézesmázos hangon:

– Ugyan mi baja szegénynek? Megnézem az én édes barátomat. Allah ne adja, hogy meghaljon! De ha mégis úgy rendeli, én magam mosom meg, magam temetem el legjobb barátom holttestét!

Ment a jurtába és látja: ott fekszik Aldar-Kossze halottsápadtan, beesett szemmel. Mégiscsak beteg, még hozzá nagybeteg!

A zsugori leült melléje. Nem szólt egy szót se, csak sóhajtozott keserveseket.

Aldar-Kossze meg a felesége tudta jól, hogy a zsugori nem a barátját sajnálja, hanem azt, hogy oda a két aranya!

Aldar-Kossze nagyokat nyögött, aztán sóhajtott egy mélyet és kinyúlt.

A zsugori megmosta a halottat, becsavarta a halotti lepelbe, mély sírgödröt ásott neki, eltemette, aztán így szólt:

– Most már biztos, hogy meghalt!

Aldar-Kossze felesége este kiásta a sírt és fölsegítette az urát a napvilágra. Ahogy hazafelé mendegéltek, szembetalálkoztak a zsugorival.

– Itt a két aranyad! – kiáltotta neki Aldar-Kossze.

De annak már nem kellett a pénz! Amikor a halott hangját meghallotta, úgy megrémült, hogy eszméletlenül esett össze, s nyomban kilehelte lelkét az ijedségtől.

AZ ARANYSZAMÁR MEG A BŰVÖS NYÚL

(Abrali és Szabrali)

Réges-régen, öreg időkben, élt egy Abrali nevű gazdag ember, meg egy Szabrali nevű szegény.

Abrali kereskedő volt, marhákat adott-vett.

Szabrali a földet túrta, napestig ott hajladozott talpalatnyi kis szántóján. Nem volt más segítő társa, csak egy csorba szarvú, fekete ökör. A szegény ember füsttől megfeketedett, ütött-kopott jurtában lakott a feleségével. Már negyven évet megért, de gyermekük nem született.

Pedig de sokszor mondogatta a feleségének:

– Ha fiút szülsz nekem, tanulni adom, hadd legyen tudós ember. Ha leányt – ahhoz adom feleségül, aki megfizeti a nagy kalimot, a negyvenhét fő jószágot.

Az asszonynak végre fia született.

Örült Szabrali, majd szétvetette a nagy öröm. Türelmesen várta, hogy a fia betöltse a kilencedik esztendejét, akkor akarta iskolába adni.

Nőtt, nődögélt a fiú, erőben, egészségben, nyiladozott az esze is. Ha bigézett a pajtásaival, mindig ő volt a legelső. Verekedésben mindenkit legyőzött. Birkózásban mindig ő kerekedett felül.

Nézte a fiút az apja, elgyönyörködött benne, nem tudott betelni látásával. Azt mondta magában:

„Ahogy nő a fiam, úgy nő az én örömöm is!”

Végre betöltötte a fiú a kilencedik évét. Szabrali elvezette a mullához és megkérte szépen:

– Faragj belőle tudós embert!

A mulla házába vette a fiút és tanítani kezdte. Szabrali fia a tudományban is első volt társai között.

Hanem egy nap azt mondta a mulla a tanítványának:

– Eredj haza apádhoz és mondd meg neki, hogy fizessen három dillát az oktatásodért. Ha nem hozol pénzt, magad se jöjj vissza.

Ment haza a fiú, elmondta az apjának, mit üzent a mulla.

– Ugyan hol vegyek három dillát? – törte a fejét Szabrali. – Ha eladom egyetlen segítő társamat, a fekete ökröt, hogyan boldogulok a munkával?

Egész éjjel nem hunyta le a szemét. Azon töprenkedett, hogyan szerezhetne pénzt. Mert a fiát mindenáron taníttatni akarta. Elhatározta hát, hogy vásárra viszi az ökrét.

Még meg se virradt, fölkel és kiment az istállóba.

Megsimogatta az ökre nyakát és fölsóhajtott:

– Isten áldjon, hűséges segítő társam! Becsülettel végezted egy teve meg egy ló munkáját. A kapzsi kereskedő, a tolvaj Abrali jószága leszel mától fogva!

Elbúcsúzott kedves ökrétől, aztán fölébresztette a fiát és azt mondta neki:

– Vezesd el az ökröt a vásárba, amíg tart a hajnali hűvösség. Add el és fizesd meg a mullának a három dillát.

Elcsodálkozott a fiú apja kívánságán:

– De hiszen én nem tudom eladni az ökröt! Becsapnak a ravasz kupecek!

– Ne félj, fiacskám – mondta az apja. – A vásárban csak Abrali kupecei vesznek jószágot. Mindegy, melyikünk adja el az ökröt, te vagy én, mindenképpen Abrali jószága lesz.

– Ki az az Abrali? – kérdezte a fiú.

– Olyan nagy úr, mint a kán. Kereskedő, elöljáró és bíró. Az ő engedélye nélkül senki sem mer jószágot venni a vásárban.

Aztán kioktatta a fiát, hogyan kell eladni az ökröt:

– Elvezeted a vásárba. Odamegy hozzád az első kupec. Kérj tőle az ökörért tizenöt dillát. A kupec egy dillát kínál. De te ne engedj. Aztán egy másik kupec kéri az ökröt. Ettől már húsz dillát kérj. Kettőt kínál érte. A harmadik kupecnek huszonöt dillára tartsd az ökör árát, a negyediknek harmincra, s így tovább, mindig többre öt dillával. Végül odamegy majd hozzád egy kis termetű, széles arcú, tömpe orrú öregember, őtőle kérj háromszáz dillát. Az öregember majd elcsodálkozik és megkérdi, mért tartod ilyen drágára az ökrödet. Mondd meg neki az igazságot: az ökör olyan ökör, mint a többi, de neked pénz kell, hogy megfizethesd a mullának a tanítás díját. Talán megadja a három dillát az öregember. Más nem fizet ilyen nagy árat.

Fogta a fiú az ökröt, elvezette a vásárra. Megállt vele a vásártér kellős közepén. Várta a vevőket.

Odament hozzá Abrali szolgája és megkérdezte:

– Mennyire tartod az ökröt?

– Tizenöt dillára.

– Volna eszed, nem mondom! – kiáltotta csúfondárosan a szolga.

– Ugyan sokra tartod ezt a rozoga csontot! Hát ökor ez? Majd kibökik a bőrét a csontjai, még a szarva is csorba. Egy dillát adok érte.

– Tizenöt dilla az ára.

Odament a másik kupec:

– Mi az ára?

– Húsz dilla.

– Ki ad érte ennyit, mit gondolsz? A legjobb ökörnek két dilla az ára, a tied meg leföljebb megnyúzni jó. Itt van érte másfél dilla, köszönd meg és menj haza!

– Megmondtam az árát: húsz dilla.

– No, akkor várj egy bolondot, aki megadja érte.

Elment a kupec, odament a másik. Aztán a harmadik, a negyedik, az ötödik. Alkudtak az ökorre, de két dillánál többet egyik sem ígért érte.

Már széledezett a vásár népe. Akkor lépett a fiúhoz a széles arcú, kis termetű öregember.

– Mennyit kérsz az ökrödért?

– Háromszáz dillát.

Megcsóválta a fejét az öregember:

– Úgy látszik, itt nem egy ökor áll, hanem kettő! Hiszen háromszáz dilláért megvehetem a vásár valamennyi ökrét! Ki ad neked ezért a félszarvú vénségért ennyi pénzt? No most mondd meg az igazi árát!

– Háromszáz dilla!

– Talán valami bűvös tulajdonsága van ennek az ökörnek, hogy ennyi aranyat kérsz érte?

– Nincs ennek, akszakál. De nekem pénz kell, hogy fizethessek a mullának, aki tanított. Mert tudós ember szeretnék lenni.

– Aztán mennyivel tartozol a mullának?

– Három dillával.

– Fogd, itt a három dilla.

A fiú jól megjegyezte, mit tanácsolt az apja. Fogta a pénzt, átadta az ökör kötőfékét, és boldogan futott haza.

Hanem Szabrali megint gondolkodóba esett: hogy legyen, mint legyen?

Ha odaadja a három dillát a mullának, se ökre, se pénze. Félesztendő múlva pedig megint pénzt kér a mulla.

Törte a fejét, törte a szegény, s nem hiába törte.

Vett két dillán egy hosszú fülű szamarat, egész éjszaka hordta eléje a lucernát, reggel aztán elvezette a vásárra.

Mielőtt a vásártérre ért, megitta a szamarat hideg vízzel. Fölfúvódott a szamár, szuszogni is alig bírt.

Megállt vele a vásártéren. Odament hozzá Abrali kupecé.

– Mennyire tartod a szamaradat?

– Kétezer dilla az ára.

Megmérgekedett a kupec:

– Ne lásson több dillát életében, aki ennyit fizet neked ezért a hosszú fülű szamárért!

Azzal sarkon fordult, de Szabrali visszahúzta és a fülébe súgta:

– Halálodig bánhatod, ha nem veszed meg a szamaramat. A jó szerencséd küldi neked ezt a kincset. Vedd meg Abralinak és legjobb barátjává fogad, meglásd. Nem sajnál tőled semmit.

Hegyezte a fülét a kupec:

– Aztán mit tud ez a szamár?

– Hát ide hallgass. Hajtsd meg jól és kiálts rá: „Adj dillát!” Amint a szamár megbotlik, a trágyával együtt egy dillát vet ki magából. Ha egy nap kétszer meghajtod, két dilla üti a markodat. Ezért tartom olyan drágára.

A kapzsi kupecnek szikrát vetett a szeme. Nyomban elhatározta, hogy megveszi a szamarat és Abralinak ajándékozza. Azt mondta Szabralinak:

– Ha igazat mondasz, mutasd meg, hogyan veti ki magából az aranyat! Akkor megveszem.

– Ide nézz!

Szabrali fogta a korbácsát, ráhúzott egypárat a szamárra. Az eliramodott és ijedtében hullatni kezdte a szemetét. A trágyája között

ott csillogott a dilla, amit Szabrali, mielőtt a vásárba ért, a szamár farka alá rejtett.

Látta a kupec, hogy szóról szóra igaz, amit Szabrali mondott. Megajánlott a szamárért ezer dillát.

Hosszasan alkudoztak, végül Szabrali engedett:

– Jól van, ezer dilláért elviheted!

A kupec leszámolta a pénzt, fogta a szamár kötőfékét és azt gondolta magában:

„Hamar megtérül az ezer dilla, amit aztán ad a szamár, az már nyereség. Megörül majd Abrali az ajándéknak!”

Ment is vele nyomban a gazdag kereskedőhöz. Egyenest a házába vezette.

Abrali ráförmedt:

– Meghibbantál, hogy szamarastul lépsz a tiszta szobába? Nem istálló ez! Takarodj ki!

A kupec ijedten csillapította:

– Ne haragudj, hatalmas uram! Aranyszamár ez, nem közönséges szamár! Maga Allah küldi neked.

– Mit fecsegsz, te bolond?

– Az igazat mondom. Ha ráhúzol erre a szamárra és azt kiáltod: „Adj dillát!”, a trágával együtt aranyat vet magából, ilyet, nézd!

Azzal megmutatta Szabrali dilláját, s így folytatta:

– A gazdája, a köztöznivaló bolond, ezer dilláért adta nekem ezt a kincset. Fogadd tőlem hódolatom jeléül, hatalmas uram! Hívd össze barátaidat! Hadd lássák, hogy adja a szamár az aranyat. Én tulajdon szememmel láttam a csodát, tulajdon kezemmel vettem föl a dillát. Nincs ebben semmi szemfényvesztés!

Abrali szemügyre vette az aranypénzt, még rá is harapott, hogy kipróbálja, nem hamis-e.

Örült a szamárnak, azt se tudta, hová legyen örömeben, vendégül hívott minden bájta meg mullát. Elmondta nekik, mit tud az aranyszamár. A vendégek lelkesen ünnepelték a ritka kincs gazdáját.

– Ritka szerencse köszöntött a házába, akszakál!

– Bizony, boldog lehet, aki magáénak mondhatja az aranyszamarat!

A mulla így szólt:

– Újabb jele, hogy Allah kegyeltje vagy, Abrali-aga!

A vendégek a legnagyobbik szobában telepedtek le.

Abrali kupece bevonszolta a szamarat és kergetni kezdte a szőnyegen. Úzte-hajtotta, s mondogatta a bűvös igét:

– Adj dillát! Adj dillát!

Hanem a szamár nem hogy aranyat, de még trágyát se hullatott.

A vendégek még pislantani is elfelejtettek, merőn bámultak a szamár farka alá. Ki-ki a maga szemével akarta látni, hogyan hullatja el a szamár az aranypénzt.

A kupec ütötte a szamarat, mint a répát. Úgy erőlködött, hogy szakadt róla a verejték. Káromkodott dühében. A végén már nem állt a lábán a fáradságtól, de még mindig kiabált:

– Adj dillát, átkozott! Adj dillát!

A szamár végre föltartotta a farkát, végiggyalázta a drága szőnyegeket, de aranyat nem fizetett kárpótlásul.

A bájok most már csúfolták Abralit. Nevettek és azt mondták:

– Ilyen látványban az utcán is gyönyörködhetünk, amikor csak akarunk!

Voltak, akik mérgelődtek:

– Bámuld magad a szamarad farkát, ha úgy tetszik neked! Mért bolondítottál ide bennünket?

Azok, akik félték a gazdag ember hatalmától, nem szóltak egy szót se, csak sértődötten hazamentek.

Abrali elhatározta, hogy keményen megbünteti a kupecet. De a vendégei csillapították:

– Nem ő a hibás, hanem az a szélhámos, aki tenger pénzért adta el neki ezt a közönséges szamarat. Azt kell rendre tanítani!

Abrali hajlott a szavukra és elküldte a kupecet, hogy kerítse elő a szélhámost.

– Vezesd elém! Majd én elbánok vele!

Szabrali közben pedig már új ajándékot készített a gazdag embernek.

Fogott a mezőn két egyforma nyulat és egyforma nyakörvet kötött a nyakukba. Az egyik nyulat bekötötte a szobába, a másikat fogta és elrejtőzött vele a háza közelében.

Mielőtt elbújt, azt mondta a feleségének:

– Ha idegenek jönnek a házukba, fogadd őket szíves szóval és vendéged meg minden jóval. Megkérdik majd, hol vagyok, mondd azt: „A mezőre ment dolgozni, de mindjárt üzenek neki!” Menj oda a nyúlhoz és parancsolj rá: „Szaladj, nyulacskám, a mezőre, hívd haza gyorsan Szabralit.” Aztán oldozd el a nyulat és engedd ki a házból.

Alighogy elrejtőzött, odaért a ház elé Abrali két embere. Bekiáltottak:

– Itt lakik Szabrali?

– Itt – szólta ki az asszony, aztán szíves szóval tessékelte a hivatlan vendégeket.

Lesegítette őket a nyeregből, bevezette a szobába, elébük terítette legszebb szőnyeget. Hússal kínálta, teával itatta őket.

– Honnan-merről, melyik aulból, nagyra becsült vendégeim? – kérdezte aztán tőlük. – És mit kívántok az uramtól?

– Abrali báj auljából jöttünk.

– Igazán? – kiáltotta örvendezve az asszony. – Akkor hát legkedvesebb vendégei vagytok házamnak. Kérlek, maradjatok nálunk néhány napig!

A vendégek már fölfigyelték a nyúlra. Törték a fejüket: ugyan mért van olyan szép örv a nyakán? A háziasszonytól azért mégsem kérdezték meg – ne tartsa az asszony kíváncsinak a férfinépet.

Inkább azt mondták neki:

– Beszélünk kellene a ház gazdájával!

– Jól van. Mindjárt üzenek neki.

Odament az asszony a nyúlhoz, eloldotta, s így szólta hozzá:

– Szabrali kinn Van a mezőn, azon a helyen, ahol tegnap volt. Fuss el hozzá, nyulacskám, s mondd meg neki, hogy kedves vendégek érkeztek Abrali bájától!

Azzal szélnek eresztette a nyulat. Futott a nyúl, mint a kilőtt nyíl, a szabad mezőre.

Egy óra múlva hazatért Szabrali. Ámulnak a vendégek, nem hisznek a szemüknek: a szegény ember a karján hozza a díszes nyakörvű nyulat, ugyanazt, amelyiket az asszony a szemük láttára szalajtott el az ura után.

Szabrali odakötötte a nyulat az előbbi helyére és köszöntötte a vendégeket. Azok egymásra néztek – soha életükben nem láttak még ilyen tudós nyulat.

Megkérdezte a szegény ember:

– Mit kívánnak tőlem Abrali báj emberei?

De alig pillantott rájuk, csak a nyulát simogatta, becézgette. Azt gondolták a vendégek: nem sok hasznuk lesz belőle, ha Szabralit uruk elé viszik. De ha helyette a bűvös nyulat viszik el neki, megjutalmazza őket.

Azt mondták hát a házigazdának:

– Hallottuk hírét a bűvös nyuladnak, amelyik érti az emberi beszédet. Szeretnénk megszerezni Abralinak. Eladnád-e?

– Nem én – felelte Szabrali. – Mindenem ez a nyúl: fiam is, öröm is, cimborám is.

– Ezer dillát fizetnénk érte!

Nógatták, kérlelték a szegény embert, addig beszéltek a lelkére, míg az így szólt:

– Nem akarok szomorúságot okozni nektek, se Abrali bájnak. Nem bánom, másfélezer dilláért odaadom a nyulamát.

Leszámolták a pénzt a vendégek, fogtak a nyulat és nagy örömmel siettek haza.

– Kézre kerítettétek-e a szélhámost? – kérdezte tőlük Abrali.

– Azt nem, de egy bűvös nyulat hoztunk helyette neked, hatalmas Abrali-aga! – felelte hízelkedve az egyik.

És magasztalta égre-földre a szerzeményét. Hallgatta a gazdag, hallgatta, végül azt mondta:

– Már egyszer szégyenben marasztottál a számárral. Takarodj hát ezzel a nyúllal! Alighanem megint lóvá tett az a kötélrevaló Szabrali.

De a kupec esküdözött, bizonykodott:

– Ez aztán igazán bűvös jószág, tulajdon szemünkkel láttuk, hogy szaladt ki a mezőre Szabraliért, s haza is hívta. Ebben aztán szemernyi csalás sincs!

Addig-addig, míg elhitette Abralival, amit ő maga is elhitt. Abrali elfogadta az ajándékot és beköltötte a szobájába.

Összehívott megint egy sereg vendéget és azt mondta nekik:

– Bocsássatok meg, kedves vendégeim, amiért aranyszamár helyett közönséges szamarat mutattam be nektek. De ma aztán igazi csodát láthattok: bűvös nyulat.

A gazdag Abralinak négy felesége volt. A legidősebbik két óra járásnyira lakott. Eloldotta Abrali a nyulat és megparancsolta neki:

– Szaladj el, nyulacskám, a legöregebbilc feleségemhez: Mondd meg neki, hogy vendégei lesznek. Készüljön a fogadásukra, főzzön húst és várjon bennünket jó vacsorával.

Kivezette a nyulat a ház elé és szélnek eresztette. Futott a nyúl, vitte az irháját, már ott se volt.

A vendégek elüldögéltek egy darabig Abrali házában, aztán vele együtt fölkerelkedtek és mentek a legöregebbik feleséghez.

A házat nagy rendetlenségben találták, nem várta őket senki, a tűzhely hideg volt, a háziasszony lompos, piszkos.

Megmérgeződött a gazdag Abrali:

– Elküldtem hozzád a nyulat és megüzentem, hogy készülj a vendégek fogadására. Hogy mersz ellenszegülni a parancsomnak?

– Mit fecsegsz össze-vissza? – csodálkozott rá az asszony. – Vakuljak meg, ha színét is láttam a nyuladnak! Meghibbantál alighanem. Hát mióta érti a nyúl az emberi beszédet? Megint lóvátettek, akárcsak az aranyszamárral!

Szidta az asszony az ostoba férjét, mint a bokrot. A vendégek kinevették a lóvátett bájt. Dühbe gurult Abrali. Megparancsolta a szolgálinak, hogy verjék agyon a kupecet. Nekiálltak a szolgálak, ütötték-verték, félholtra dőngették. De a kupeenek megint csak akadtak pártfogói. Azt mondták a bájnak:

– Várj még az ítélettel! Okosabban teszed, ha kézre kerítteted vele a csalót. Hadd lássuk a kötélrevalót!

Abrali megszívlelte a tanácsukat. Adott a kupec mellé két szolgát, és rájuk parancsolt, hogy kerítsék elő Szabralit.

Csakhogy a szegény ember tudta ám, hogy a gazdag nem bocsátja meg neki a gyalázatot! Szedte a sátorfáját és más vidéken telepedett le.

Gond nélkül élhetett, hiszen volt már pénze elég. Ezer dillát kapott az aranyszamárért, másfélezret a bűvös nyúlért.

Bú-gond nélkül éldegélt az új földön, ahol megtelepedett.

A fiát pedig a legjobb iskolába adta.

A BÖLCS SIRENSE ÉS A SZÉP KARASAS

Élt hajdanában egy bölcs ember: Sirense Sese volt a neve. Nagyeszű ember volt, határtalan és mély bölcsessége hasonlatos volt a tengerhez; ajkáról úgy ömlött a szó, mint a csalogány éneke. Sirense azonban hiába volt bölcs ember, nagyeszű ember: mert nálánál nyomorultabb szegény nem élt az egész tágas pusztában. Kunyhója oly kicsi volt, hogyha lefeküdt benne, lába kinyúlt a küszöbön és rossz idő esetén a szél és az eső becsapott a hitvány építmény hasadékain.

Egy napon Sirense többedmagával utazott a pusztaságban. Alkonyra hajlott már az idő, a lovasok gyorsabb ügetésre nógatták paripáikat, hogy még a sötétedés beállta előtt valami emberi tanyához érjenek. Ekkor egy folyó állotta útjukat, annak túlsó partján volt egy törzs szállása. A folyó innenső partján pedig asszonyok gyűjtötték zsákokba tüzelőanyagot a fátlan pusztaságon a száraz trágyát. A lovasok illendően köszöntötték őket és megkérdezték, hogyan juthatnának át a víz túlsó partjára.

Előlépett ekkor a nők csoportjából egy fiatal leány; barátnői úgy nevezték őt: a szép Karasas. Foszlott, foltos köntös volt rajta. De szeme ragyogott, mint a csillag, a szája olyan volt, mint a hold és termete, mint a hajlékony nádszál.

– Két gázló vezet át errefelé a folyón – mondotta a leány. – Amelyik bal felől esik, közel van, de messze – amelyik jobb felől esik, messze van, de közel.

Megmutatta a két ösvényt, melyek a gázlókhoz vezettek. A leányka szavainak értelmét csak Sirense fogta fel és jobbra terelte lovát.

Csakhamar megpillantotta a gázlót. A folyó medre ott homokos volt, a víz sekély. Könnyűszerrel átgázolt a túlsó partra és hamarosan a sátrakhoz nyargalt. Társai azonban a közelebbi gázlót választották, de megbánták hamarosan. Alig értek ugyanis a folyó közepéig, lovaik mély iszapba süppedtek. A mély vízben le kellett szállniok, kantárszáron vezetve lovaikat, gyalogszerrel is csak nagy

üggel-bajjal vergődtek ki a partra. Már leszállt az este, mire átázva, agyonfagyva elérték a tábor.

Sirense a legszélső hajléknál kötötte meg lovát. Ez volt az egész táborban a legszegényesebb sátor. Nyomban meglátszott rajta, hogy ebben laknak annak a leánykának szülei, aki a gázlót mutatta. Sirense megvárta társai érkezését. Ekkor kijött hozzájuk Karasas anyja és meghívta őket, legyenek a család vendégei.

Megköszönték a jó asszony meghívását és beléptek a hajlékba. Az bizony belülről is éppen olyan nyomorúságos volt, mint kívül. Nem is szőnyegre ültette őket a háziasszony, hanem irhákra.

Hamarosan Karasas is megjött, vállán egy zsák tüzelőanyagot hozott. Tavaszi időjárás volt, és alkonyaikor hirtelen zápor támadt. A pusztából minden asszony nedves trágyát vitt haza, úgyhogy családjuknak ezen az estén nem volt tüzelője és vacsora nélkül kellett lefeküdniük. Csak Karasas tüzelőanyaga volt száraz. Tüzet rakott, a vendégek megmelegedtek, megszárogatták ruháikat.

– Hogyan csináltad ezt? – kérdezték a vendégek. – Hogyan tartottad a trágyát szárazon, amikor záporosó volt?

A leányka elmondotta, hogy amikor a záporosó szakadt, ő ráfeküdt a zsákra és testével takarta el. Így csak ruhái nedvesedtek át. De a ruha nem fontos: hiszen a tűz mellett könnyen megszárad. Nem is tehetett volna másképpen, hiszen apja pásztor, este éhesen, átázva tér haza, és nagyon rosszul esnék neki, ha nem jutna tűzhöz. A többi asszony, bezzeg, maga bújt a zsák alá, amikor esett az eső: így ruhájuk is vizes lett, meg a zsák is.

A vendégek meghallgatták a leány feleletét és mindnyájan csodálkoztak okosságán. Megkérdezték, mit kapnak vacsorára, így felelt erre Karasas:

– Apám szegény, de vendégszerető ember. Amikor hazatereli a báj nyáját, ha sikerül neki, egy bárányt vág le számotokra, de ha nem sikerül, akkor két bárányt fog levágni.

Senki se értette a leány szavait, csak Sirense. A többiek csak tréfának vették.

Ekkor megérkezett Karasas atyja. Amikor sátrában idegeneket pillantott meg, elszaladt a bájhoz és megkérte, adjon egy bárányt, hogy megvendégelhesse a váratlan vendégeket. A báj azonban nem adott neki semmit, de még el is kergette. Ekkor a pásztor levágta

egyetlen juhocskáját, melytől már hamarosan kisbárányt várt; ennek a húsból főzött ízes étket a jövevény vitézeknek. Ekkor értették csak meg a vendégek, mit mondott az imént Karasas.

A vacsoránál Sirensen szemben ült Karasassal. Szépsége és okossága annyira lebilincselte, hogy titkon kezét a szívére tette annak jeléül, hogy forrón szereti.

Karasas sem vette le róla szemét egész idő alatt. Amikor látta Sirensen kézmozdulatát, ő ujjával a szemére mutatott. Ezzel jelezte, hogy látja Sirensen érzéseit.

Erre Sirensen végigsimította haját: ezzel azt kérdezte, nem fog-e Karasas atyja annyi juhot kérni a menyasszonyért, amennyi haja szála van a fején. Karasas erre az irhát simogatta meg, amelyen ült: ezzel azt jelezte, hogy apja annyi barmot kér érte, amennyi gyapjú van azon a birkabőrön.

Sirensen arra gondolt, hogy milyen szegény ember ő, és bánatosan lehorgasztotta a fejét.

A leány nagyon megsajnálta. Megfordította az irha szélét és ujjával a csupasz oldalát érintette meg. Így adta Sirensen tudtára, hogy apja őt ingyen is odaadja, hogyha méltó kérője akad.

A páztor egész idő alatt figyelte a fiatalok szótlan beszélgetését. Megértette, hogy szeretik egymást, és hogy Sirensen épp olyan okos, mint az ő leánya. Így hát amikor Sirensen nekifohászkozott és feleségül kérte Karasast, szívesen beleegyezett.

Három nap múlva Sirensen hazavitte fiatal feleségét.

Az okos, szép Karasas híre csakhamar elterjedt az egész pusztaságban, és eljutott a kán udvarába is. Vezirei álmélkodva mondták, hogy nincsen szebb, sem okosabb asszony Karasasnál. Nosza, feltámadt benne az irigység és elhatározta, hogy Sirensentől elveszi feleségét.

Egy napon lovas futár jelent meg Sirensen kunyhójánál és tudatta vele a kán parancsát: feleségével együtt azonnal jelenjék meg a kán előtt. Ezellen nem tehettek semmit. Elmentek az udvarba. Amikor a kán meglátta a szép Karasast, nyomban elhatározta, hogy mindenáron elveszi őt. Megparancsolta, hogy Sirensen álljon a szolgálatába.

Ettől fogva Sirensen naphosszat a kán fényes udvarában szolgált és esténként fáradtan tért haza kis kunyhójába, Karasashoz. Fejét a

szeretett asszony térdére fektette és így sóhajtott:

– Milyen öröm, hogy az ember saját kunyhójában ülhet. Tágasabb ez, mint a kán palotája.

Pedig lába kinyúlott a küszöbön.

Telt-múlt az idő, de a kán egyre csak azon gondolkodott, hogyan eméssze el Sirensét, hogyan szerezhethné meg Karasast. Gyakran veszedelmes szolgálatokra használta fel, de Sirensé mindezt gyorsan és pontosan teljesítette: semmi oka sem volt arra, hogy elítélje.

Amikor beköszöntött az ősz, a kán maga elé rendelte Sirensét, negyven kos bízott a kezére és így szólt:

– Itt van ez a negyven kos, őrizd egész télen át. De tudd meg, ha tavaszra nem lesz kis bárányuk, leüttetem a fejedet.

Sirensé nagybúsan hazaterelte a negyven kos.

– Miért vagy oly bús, kedves uram? – kérdezte Karasas. Sirensé elmondotta, milyen bolondos parancsot adott neki a kán.

– Sose búsulj ilyen ostobaságon, kedvesem – felelte Karasas. – Tél idején vágd csak le nyugodtan mind a kosokat, tavasszal majd meglátjuk, mit csinálunk. Biztosan kitalálunk valamit.

Sirensé valóban megtette, amit Karasas tanácsolt.

Amikor érkezett a tavasz, Sirensénél bekopogtatott a kán követe. Jelentette, hogy nyomában maga a kán jön. A kán kíváncsi, hogy a kosoknak van-e kis báránya. Sirensé ezen ismét elbúsult. Gondolta magában, no most már csakugyan halál fia. Karasas azonban így szólt hozzá:

– Sose búsulj, kedvesem. Menj el, bújj el a pusztán, estig haza se gyere. Majd magam beszélek a kánnal. Biztosan kitalálok valamit.

Sirensé megfogadta felesége tanácsát, kiment a pusztába. Karasas egyedül maradt a kis kunyhóban. Csakhamar lódobogást hallott, és egy vészjósló hang bekiáltott:

– Adj számot a kosokról!

Karasas nyomban megismerte a kán hangját. Kilépett a kunyhóból és mélyen meghajolt.

– Hol a férjed? Miért nem jön elém? – kérdezte haragosan a kán.

Karasas illendőképpen válaszolta:

– Hatalmas kán, könyörülj szerencsétlen férjemen. Amikor meghallotta, hogy jössz, nagyon elszégyellte magát. Kiszaladt a

pusztába, hogy megszoptassa gyermekét. Nem akarta, hogy fényes pillantásod ilyen méltatlan látványban részesüljön, ülj le ezalatt, nagy kán. Majd megvendégellek erjesztett lótejjelel. Férjem bizonyára hamarosan elvégzi a szoptatást.

A kán felfortyant:

– Semmirevaló asszony, gúnyolódsz velem?! – kiáltotta. – Ki hallott valaha olyat, hogy egy férfi szoptasson?

– Ne csodálkozzál ezen, hatalmas kán – felelte Karasas, mintha mi sem történt volna. – Nem tudod-e, hogy olyan országban, melynek bölcs uralkodója van, még sokkal különb csodák is megtörténnek? Hiszen a közeli napokban a te negyven kosodnak is kisbáránya lesz!

Megértette a dolgot a kán és igen nagy zavarba jött. Nem tudta, mit tegyen szégyenletében. Sarkantyúját paripájába vágta, minden erejéből ostorozta, el is tűnt hamarosan a szép Karasas szeme elől.

Ettől fogva nem háborgatta Sirensét és Karasast. Boldogan éltek késő vénségükig.

Egy napon Sirensé éppen a pusztában vadászott, midőn meghalt Karasas. Ősi szokás szerint barátai elébe mentek az özvegy embernek, hogy még útközben előkészítsék a nagy csapásra.

Sirensé nyugodtan közeledett otthonához. Jókedvű volt, vidáman dalolt. Nyeregkápájáról három elejtett hattyú függött.

Barátai hívták, pihenjen meg velük, fújja ki magát, beszélgessenek. Mikor úgy vélték, itt az alkalom, hogy kíméletesen tudtára adják a nagy szomorúságot, körülményesen kezdték. Szóltott egyik barátja:

– Bölcsességed nagyhírű, Sirensé. Felelj meg hát erre a kérdésre: Mit veszít az ember, ha meghal az apja?

Rövid gondolkodás után felelte Sirensé:

– Az atya halála olyan, mintha áttörik a vár falát, mely megóvja veszedelemtől az embert.

– Helyes – mondották barátai. – És mit veszít az ember anyja halálával?

Rövid gondolkodás után felelte Sirensé:

– Az anya halála olyan, mintha eldugul a szeretet forrása, mely üdíti az embert.

– Helyes – – mondották barátai. – És mihez hasonlítod a testvér halálát?

Rövid tétovázás után felelte Sirense:

– A testvér halála olyan, mintha letörik a jobb szárny.

– Mondjad, bölcs Sirense – kérdezték barátai – mihez hasonlítod a szeretett feleség halálát?

Sokáig hallgatott Sirense, majd ezt felelte:

– Ha meghal a szeretett feleség, eltört a bot, melyre támaszkodunk.

Kérdezték ekkor barátai:

– Bizonyos vagy-e abban, bölcs Sirense, hogy botod épségben van?

– Jaj nekem, jaj! – sóhajtott fel Sirense, mert megértette a dolgot. Feleségéhez akart menni. Botjára támaszkodott, hogy felálljon. Terhe alatt azonban a bot eltört, és Sirense holtan terült el a földön.

A BÖLCS AJAZ

Réges-régen esett meg, amit most elmondok. Élt egy hatalmas kán. Madennek hívták.

Volt Madennek negyven vezírje. Egy nap magához rendelte valamennyit és így szólt hozzájuk:

– Rajtatok a bölcsesség bélyege és a szerencse magas rangra juttatott benneteket az udvaromban. Most próbára teszek benneteket. Keressétek meg a leghitványabb, legágrólszakadtabb és legostobább embert a földkerekségen, a leghaszontalanabb növényt a mezőn és a leghaszontalanabb madarat a sztyeppen. Tizenegy hónapot adok nektek. Ha ezalatt nem teljesítitek parancsaimat, kegyetlenül megbüntetlek benneteket. Én mondom ezt, Maden kán.

Mit tehettek a vezírek – nem szegülhettek ellen a kán parancsának! Egy darabig tanakodtak, aztán útra keltek, hogy megkeressék a leghitványabb embert, a leghaszontalanabb növényt és madarat.

Sokáig keresték. Sok kemény megpróbáltatást kellett elszenvedniük, amíg megtalálták mindazt, amiért a kán világgá küldte őket.

„A leghaszontalanabb növény a számartövis: a jószág fél a tüskéitől; az embernek, ha elmegy mellette, belekapaszkodik a ruhájába és elszaggatja. Biztosan ez a sztyepp leghaszontalanabb növénye” – vélték a vezírek. Szedtek belőle egy jó nyalábbal és tovább indultak.

Vágtattak, poroszkáltak, egyszer csak látnak egy fakó tollú, kisebbfajta madarat. Fácántyúk volt, ott üdögélt egy bokor tövében.

Megfogták a fácánt és tovább lovagoltak.

Egy hegy oldalán rongyos ruhájú emberrel találkoztak. Tíz-tizenkét birkát legeltetett. A vezírek jól megnézték: hátha ez a leghitványabb, legógrólszakadtabb és legostobább ember a földkerékén? Addig vizsgálgatták, míg az ember odafordult hozzájuk:

– Mi különöset láttok rajtam, ó, magas méltóságú uraim?

A vezírek elbeszélték neki, milyen parancsot kaptak a kántól,

– Már csak a leghitványabb embert kell megkeresnünk, aztán bátran hazatérhetünk – mondták. – De már nem is reménykedünk, hogy megtaláljuk, ezért tele van a lelkünk rettegéssel. A te nyomorúságos külsőd meghökkentett bennünket, azért álltunk meg és vettünk szemügyre: hátha te vagy, akit keresünk?

A rongyos ruhájú ember azt felelte:

– Bizony, az lehet! *Zsaman*⁽³⁾ a nevem. Talán csakugyan én vagyok az. Vezessetek a kánhoz, s akkor teljesítitek mind a három parancsát.

Kapva kaptak rajta a vezírek, elvezették a szegény embert a kán udvarába. Zsaman útközben azt tanácsolta a vezíreknek, hogy dobják el a számartövist, bocsássák szabadon a fácánt, szedjenek inkább bürköt és fogjanak egy szarkát. A vezírek magyarázatot kértek tőle, de Zsaman azt mondta, hogy csak magának a kánnak válaszol. A vezírek azért megfogadták a tanácsát.

Amikor megálltak a kán színe előtt, Maden jól megnézte Zsamant és azt mondta:

– Az ember, akit elém vezettetek, csakugyan a földkerekség leghitványabb, legágrólszakadtabb és legostobább emberének látszik. Vigyétek mindjárt a konyhára, adjon neki a szakács egy kis levest meg kenyeret. Majd holnap beszélök vele.

Vitték Zsamant a konyhára.

– Hanem a leghaszontalanabb növényt és a leghaszontalanabb madarat – folytatta a kán – látom, nem tudátok megtalálni. Amióta világ a világ, mindenki a fácánt tartja a leghaszontalanabb madárnak és a számartövist a leghaszontalanabb növénynek. Ezért, amit hoztatok, nem kellett volna olyan messzire menni: bürök terem itt minden tóparton, szarkával is tele vannak az erdőim. Ti ezt jól tudátok, mégis elém mertétek hozni!

Azt felelték a vezírek:

– Igazad van, fényességes kán! Nem is ezeket akartuk eléd hozni, hanem számartövist és fácántyúkot, de Zsaman útközben azt mondta nekünk, hogy a szarka a leghaszontalanabb madár és a bürök a leghaszontalanabb növény, s azt tanácsolta, hogy ezeket hozzuk el neked.

Gondolkodóba esett a kán.

– Van valami igazság Zsaman szavaiban. Vezessétek csak elém!

Zsaman megállt a kán előtt, a kán jól szemügyre vette és azt kérdezte tőle:

– Honnan tudod, hogy a bürök haszontalanabb növény, mint a szamártövis?

Zsaman azt felelte:

– Fényességes kán! Én nem öreg koromra lettem ilyen ágrólszakadt: az voltam már ifjú koromban is. Egész életemben másoknak dolgoztam. Egyszer szamártövist vittem a téli szállásomra és a tűzre vettem. Egészen reggelig meleg volt tőle a kemencém, mintha csak szárított trágyával tüzeltem volna. Akkor láttam, hogy a szamártövis, ha elszagattja is az ember ruháját, hasznot is tud hajtani. De a bürök? Amikor tűzre vettem, eloltotta a tüzet, amikor éleszteni próbáltam, a mennyezetig szállt a hamu meg a korom, de a tűz csak nem éledt föl. Akkor azt gondoltam: talán a jószág megeszi. De utálkozva elfordult tőle. Azért gondolom hát, hogy a bürök a leghaszontalanabb növény a világon.

– Hát a szarka? Honnan tudod, hogy haszontalanabb a – fácánnál? – kérdezte a kán.

– Mindenki tudja, hogy a fácántyúknak jóízű a húsa – felelte Zsaman. – Arról, hogy olyan fakó a tolla, nem tehet, olyannak alkotta a természet. Bezzeg szép a szarka tolla, de különben igen hitvány madár. Amilyen tarka-barka a tolla, olyan a természete is. Mindig civakodnak, nincs bennük összetartás, két szarka nem férhet meg együtt sem a levegőben, sem az ágon. Az embernek sincs haszna a szarkából, a húsa nem jó. Azért gondolom, hogy a szarka a földkerekség leghaszontalanabb madara.

– Jól van – dicsérte meg a kán – igazat szóltál. Még csak azt mondd meg: honnan tudod, hogy te vagy a leghitványabb, legágrólszakadtabb és legostobább ember a világon?

– Ó, kán! – felelte Zsaman. – Ötven esztendő vagyok. Hajdani pajtásaim rég megházasodtak. Gyerekek veszik körül, asszonyok szolgálják ki őket, tisztelik-becsülik az idegenek. Én meg csak bolygok a világban, másoknak húzom az igát. Van-e nálam hitványabb, ágrólszakadtabb, ostobább ember?

A kán a fejét ingatta:

– Örülnék, ha csakugyan te volnál az, akit keresek. No jól van. Okosan feleltél. Most ide hallgass. Van nekem egy gyönyörű

paripám. Nézd meg és mondj róla ítéletet.

– Szívesen – állt rá Zsaman.

Amikor a lovat kivezették, Zsaman figyelmesen megnézte és azt mondta:

– Így szemre semmi sem hibádzik benne. Engedd meg, kán, hogy fölüljek rá.

A kán beleegyezett, és Zsaman nyeregbe ült, s átgázolt egy folyón. Amikor visszatért, azt mondta:

– Hatalmas kán! Nincs ennek a lónak semmi hibája, ha csak az nem, hogy tehén-természete van.

Elcsodálkozott a kán:

– Te aztán fejen taláztad a szöveget! Ennek a lónak csikó korában le kellett szúrni az anyját, a amíg meg nem nőtt annyira, hogy legelőre küldhették, tehéntejet szopott. De miből vetted észre?

– Amikor átgázoltam rajta a folyón, láttam, hogy meg-megrándítja a hátsó lábát, a fejét pedig minduntalan a víz fölé hajtja. A tehén olyan, hogy ha negyvenszer hajtották is itatóra, nem tud úgy átgázolni folyón, hogy negyvenegyszer is ne igyék.

A kán körül álló vezírek csodálkozva pillantottak egymásra. A kán mélyen elgondolkodott, aztán így szólt Zsamanhoz:

– Van nekem egy drágakövem. Varázsereje van, akár Salamon gyűrűjének, Mózes botjának, Dávid tarisznyájának. Azt találd ki, mi az én drágakövem bűvös tulajdonsága.

Azzal behozatta kincseskamrájából a bűvös erejű drágakövet. Zsaman a tenyerére vette, latolgatta, aztán így szólt:

– Csakugyan bűvös erejű kő ez, hatalmas kán! De valaki megirigyelte tőled és megverte szemmel, ezért két fekete fejű féreg kelt ki a drágakő közepében. Már kikezdték a belsejét. Két esztendő se telik belé, kétfelé esik a drágakő és elveszti varázserejét.

A kán bizalmas emberei nem tudták, higynek-e Zsamannak vagy se. Akkor a kán gondolt egyet, keltévágatta a drágakövet – csakugyan megtalálták a közepében a két fekete fejű férget.

– Honnan tudad, hogy férgek vannak benne? – kérdezte a kán Zsamantól.

– A bűvös erejű kövek különösen súlyosak – felelte Zsaman. – Ez a kő könnyebb volt, mint vártam. Abból gondoltam, hogy a belseje üres lehet.

A kán még egy kérdést adott fel Zsamannak:

– Bölcs ember vagy te, nem Zsaman! Még csak azt mondd meg, hány esztendő az én káni nemzetségem?

Zsaman körüljárta a kán trónját, szembenézett a kánnal és azt felelte:

– Hatalmas kán! Senki nincs, aki bölcsességben versenyezhetne veled, de nemzetségedben te vagy az első kán. Szüleid egyszerű emberek voltak, nem pedig ősrégi káni. nemzetség ivadékai.

– Mit fecsegsz! – rivallt rá haragosan a kán. – Olyan nemzetségből származom, amelynek hét nemzedéke ült a káni trónon!

Zsaman azonban kitartott amellett, amit mondott.

– Nem, hatalmas uralkodó! Te vagy az első kán. Egyszerű emberek voltak a szüleid.

A kán megparancsolta, hogy vezessék elébe az anyját.

– Jöjjön el, nehogy a lelkén száradjon egy ember halála, s mondja meg az igazat, mert ha Zsaman tévedett, fejét üttetem a vakmerőségéért!

Megérkezett az anyja; a kán elmondta neki, mit felelt Zsaman a kérdésére, s az öregasszony mély sóhajjal hosszú történetbe kezdett:

– Édes fiam! Öreg vagyok már nagyon. Napjaim hajlatán nem lehetek okozója egy ártatlan ember halálának. Eddig magam őriztem a titkot. De most már minek őrizzem, ha még Zsaman is tud róla? Apádnak tizenkilenc felesége volt előttem, és sorra mind a tizenkilencet megölte, amiért csak lányt szültek neki. Huszadiknak engem vett feleségül. Amikor áldott állapotba kerültem, úgy rettegettem az életemért, hogy kuruzslókhoz fordultam. Azt jóstolták, hogy leánygyermekem születik. Sokat bánkódtam, keseregettem, s a gyermekkel együtt a halálomat vártam. Akkoriban élt a palotánk közelében egy egyszerű asszony, az is akkor lett viselő, amikor én. Megint elhivattam a kuruzslókat, s azok azt mondták, hogy az egyszerű asszony fiúgyermeket hordoz a méhében. Elhivattam akkor azt az asszonyt, elbeszéltem neki nagy bajomat. Gazdagon megajándékoztam és arra kértem, ha fia születik, adja nekem a lányoméért cserébe és őrizze meg sírig a kettőnk titkát. Az asszony megígérte. Az uram, a kán, éppen vadászaton volt, amikor eljött az

órák. Akkor szült az egyszerű asszony is, a palotában. Hogy a titok ki ne szivárognon, nem engedünk idegent magunkhoz. Bal kezemmel nyújtottam neki a lányomat, a jobbal meg téged vettelek magamhoz, édes fiam.

És keserű könnyeket hullatott.

– Ha ez így van – fordult Zsamanhoz a kán – akkor te vagy méltóbb a trónra, bölcs Zsaman!

Azzal leszállt a trónjáról, hogy átadja Zsamannak.

– Nem, hatalmas kán! – kiáltotta Zsaman. – Egyszerű ember vagyok, nem áhítozom káni trónra! Beérem azzal, ha árnyékodban lehetek, ülj csak a trónodra, Maden kán!

Elfoglalta trónját a kán és megkérdezte Zsamantól:

– Miből találtad ki, hogy egyszerű emberek fia vagyok?

Zsaman azt felelte:

– Megmondom én, akár okosnak tartasz, akár bolondnak, akár igaznak, akár hamisnak. Amikor a palotádba léptem, vendégem lettem. Megparancsoltad, hogy vezessenek a konyhába és adjanak nekem levest meg kenyeret. Nem olyan ételt mondtál, amit kánok asztalára tesznek, hanem amit az egyszerű nép tart a legjobbnak. Ebből láttam meg egyszerű szívedet, s találtam ki, hogy nem káni nemzetség sarja vagy.

A kán bizalmasai és vezírei nem győztek csodálkozni Zsaman éleslátásán.

Telt az idő, a kán tovább uralkodott népén. Zsamant úgy megszerette leleményességéért és éles eszéért, hogy legfőbb vezírévé tette. A többi negyven vezír kegyvesztett lett.

Zsaman egy nap, amikor kilépett a palotából, nagy fehér jurtát pillantott meg a közelben. Nagy tömeg tolongott körülötte, ki-ki türelmetlenül várt a sorára, hogy beléphessen a jurtába. Zsaman visszasietett a palotába és megkérdezte a kántól, mi az a nagy tülekedés a fehér jurta előtt.

Azt felelte a kán:

– Olyan ember ütötte fel azt a jurtát, aki születését tekintve egyszerű ember, vagyónát tekintve kán. Valinak hívják. Van egy lánya, Mendi. A lány tizenöt esztendeje válogat a kérői között, mert csak olyan emberhez megy feleségül, aki túl tud járni az eszén. Mendi most már harmincöt esztendő, de még nem akadt hozzá

méltó vőlegényre. Az emberek, akik a jurta előtt tolonganak, bájok és mirzák, akik meg akarják nyerni Mendi szívét.

Hallgatta Zsaman és azt gondolta: „Én is szerencsét próbálok!”

És este, amikor a tömeg szétszéledt, odament a fehér jurtához. Sudár fiatal lány lépett ki. Amikor a jelentéktelen külsejű Zsamant észrevette, nyersen rákiáltott:

– Mit akarsz itt?

– Nem veled van beszédem – felelte nyugodtan Zsaman – hanem az úrnőddel. Eredj és mondd meg neki!

A szolgáló felnevetett, aztán besietett úrnőjéhez és azt mondta:

– Méltó férjet akarsz választani, úrnőm, s ezen az emberek úgy fölbátorodtak, hogy mindenféle szedett-vedett népség ide merészkedik. Most is egy ilyen vár odaki, ránézni is utálatos, s felőled kérdez!

Mendi elmosolyodott.

– Ha nem tetszetős is a külseje, honnan tudod, ki-mi? Fogd ezeket a holmikát és vidd ki neki.

A szolgáló selyemkendőbe takarta, amit úrnője átnyújtott neki: egy drágakövet, egy fenőkövet meg egy kést. Kivitte Zsamannak. Az megnézte a holmikát és azt mondta:

– Menj vissza úrnődhöz és kérd tőle azokat a holmikát, amik kellenek ahhoz, hogy mindent úgy végezhessek, ahogy ő akarja.

– Jaj, úrnőm! – tért vissza a szolgáló Mendihez. – Zsaman azt kéri, ami nincs.

– Jól van! – mondta Mendi. – Vidd ki neki ezt! – Azzal egy kalapácsot meg egy üllőt küldött ki Zsamannak.

Az rátette az üllőre a fenőkövet és egy kalapácsütéssel kettőbe törte. Aztán a késpengét választotta el a nyelétől, végül két darabra törte szét a drágakövet. Amikor végzett, összeszedte a darabokat és odaadta a szolgálónak, hogy vigye be úrnőjének.

Mendi, amikor az összetört darabokat meglátta, fölugrott:

– Ha nem az ördög maga, akkor az, akit olyan régóta keresek! – kiáltotta. – Hívd be!

A szolgáló nem tudta, mit gondoljon. Behívta az idegent.

Zsaman nyugodtan, lassú méltósággal lépett a jurtába. Mendi, úgy beszélük, illő tisztelettel fogadta.

Jártak már nála bájok, kánok fiai. Mindegyiknek kiküldte azokat a holmikát, amiket Zsamannak. Hanem azok nem tudták mire vélni, a legtöbb megharagudott: „Az én házamban talán nincs kés? Nincs elég drágakő a kincseskamrámban? Talán nem láttam még életemben fenőkövet?” – és elégedetlenül hátat fordítottak Mendi jurtajának.

Mendi bátyjai éppen azon az estén tartottak tanácsot, amikor Zsaman a húguknál járt.

– Nincs ez rendjén! – tanakodtak. – Harmincöt éves már a húgunk, s még mindig válogat a kérői közt! Valami titka lehet. Talán titkos kedvese van. Próbáljuk hurokra keríteni!

És öröket állítottak Mendi jurtaja köré.

Zsaman virradatkor kibontakozott Mendi meleg öleléséből és boldogan indult hazafelé. Alig tett néhány lépést, fegyveres örök támadták meg és Mendi bátyjai elé hurcolták. Azok aztán vitték a kán elé.

– Íme, kán – mondták – elfogtuk a vezíredet! Éjszaka, titokban elcsábított egy lányt. Alighogy tanyát ütött a palotádban, már a népet gyalázza!

A kán intett és a fivérek elmentek.

– No – mondta a kán szigorúan, amikor egyedül maradt Zsamannal – igaz-e, hogy a lánynál voltál?

– Nem igaz.

– Pedig a bátyjai azt mondják, nála fogtak el.

– Gyalázatos hazugság, kán – felelte Zsaman. – Mezőn jártomban fogtak el.

– Én úgy tiszteltem bölcsességedet – mondta a kán – hogy át akartam neked adni a trónomat. De te nem fogadtad el. Akkor megtettelek legfőbb vezíremmé. Vali báj, annak a lánynak az apja, nem olyan kedves előttem, mint te. Mondd meg az igazságot, s én ígérem, hogy eljegyzem neked a lányt.

Zsaman azonban továbbra is tagadott. A kán végül haragra gerjedt és megparancsolta hóhérainak, hogy akasszák fel Zsamant. A hóhérok odavezették Zsamant az akasztófa alá, a nyakába vetették a kötelet és húzni kezdték.

Zsaman először imádságot mormolt. Aztán hörögni kezdett. Már kihagyott a lélegzete, amikor hirtelen vágató lovas tört utat a

tömegben, fehér lovon, fehér ruhában, fehér kendő alá rejtett arccal. Szablyája egyetlen suhintásával kettévágta a kötelet. Amikor Zsaman lezuhant a földre, a lovas leugrott a nyeregből, az eszméletlen fekvő Zsaman mellére fektette a szablyáját, aztán elvágatott, sebesen, mint ahogy megjelent.

Zsaman egy kis idő múlva magához tért. A hóhérok újra a nyakába akarták vetni a kötelet, de Zsaman azt mondta:

– Vezessetek a kán elé!

A hóhérok a palotába vezették.

A kán, amikor Zsamant megpillantotta, fölugrott és dühösen kiáltott hóhéraitra:

– Még mindig él?

A hóhérok térdre esve beszéltek el a kánnak, mi történt. A kán akkor Zsamanhoz fordult.

– Elszántad magad végre, hogy bevalljad az igazat?

– Ó, hatalmas kán! – felelte Zsaman. – Azért jöttem, hogy elmondjam az igazságot.

– Akkor hát mondd meg, igaz-e, hogy azt az éjszakát Mendinél, Vali-báj leányánál töltötted?

– Igaz.

– Megígérted-e neki, hogy feleségül veszed?

– Megígértem.

– És miért nem mondtad ezt meg előbb?

– Fényességes kán! – mondta Zsaman. – Megérted mindjárt, hogy miért nem mondhattam meg akkor az igazat. Amikor elmentem Mendi jurtya elé és beüzentem neki, kiküldött nekem egy fenőkövet, egy kést meg egy drágakövet. Ez azt jelentette: „Őrizd meg a titkot, amíg a fenőkő el nem kopik, amíg a kés pengéje el nem válik a nyelétől. Az az ember, aki ennyi ideig megőrzi a titkomat, leigazza szívemet és birtokába veszi, olyan erővel, mint amilyen erő szét tudja zúzni a drágakövet...” Ezt üzente nekem azokkal a holmikkal, amiket kiküldött.

Én meg azt válaszoltam rá: „Megőrzőm a titkot, míg a fejem el nem válik a nyakamtól, mint ennek a késnek a pengéje, amit elválasztottam a nyelétől. Megőrzőm a titkot, míg a fenőkő el nem kopik – és ezért darabokra törtem a fenőkövet. Megőrzőm a titkot és leigázom a szívedet, birtokomba veszem olyan erővel, mint amilyen

erővel szétzúzom ezt a drágakövet.” És úgy is tettem. Amint látod, elköteleztem magam neki. S azért is nem beszélhettem eddig. De amikor odavezettek az akasztófa alá és a nyakamba vetették a kötelet, az a lány megszánt engem, fehér lován odavágtatott, elvágta a kötelemet, aztán a mellemre fektette a szablyáját. Ez azt jelentette: „Ne ontsd ki értem ártatlan véredet. Meggyőződtem bátorságodról és hűségéről. Visszaadom hát a szavadat!” Ő maga oldotta meg nyelvemet, s most már elmondhattam a színigazságot.

A kán látta, hogy Zsamannak minden szava igaz; összehívta népét és gazdag lakomát csapott, harminc nap és negyven éjjel tartott. Aztán eljegyezte Zsamannak a szépséges Mendit.

Egy nap tanácsot tartottak a negyven vezírek, akik gyűlöltek Zsamant, amióta a kán legkedvesebb embere lett.

– Nem mehet így tovább! – kiáltották. – Viszályt kell szítani Zsaman és a kán között. El kell vinni a kánt Zsamanhoz, hadd lássa meg a szépséges Mendit. Nem tud majd ellenállni szépségének, és kitör a háborúság közte és Zsaman között.

Megtanácskozták a dolgot, és a kán előtt lelkesen magasztalták Mendi szépségét.

A kán engedett kívánságuknak és meglátogatta Zsamant a jurtájában. Tulajdon szemével győződhetett meg Mendi csodálatos szépségéről.

„Igazuk van – gondolta a kán – hozzám inkább méltó a szépséges Mendi!” Azzal visszatért a palotájába és magához hívatta a negyven vezírjét.

– Sohasem forraltam rosszat Zsaman ellen – mondta nekik. – Ti vetettétek el bennem a rossz szándék magvát. Láttam Mendi szépségét és most tőletek kérek tanácsot: milyen ravaszsággal szerezhetném meg magamnak feleségül?

Azt felelték a vezírek:

– Mi már kieszeltük helyetted, urunk! Hívasd magadhoz Zsamant és küldd el Barsza-Kelmeszbe, abba az országba, ahonnan még senki sem tért vissza. Biztosan ő is otthagyja a fogát. A halála után pedig ki lehet méltóbb férje az asszonynak, mint te?

A kán nyomban elküldött egy dzsigit Zsamanért. Odament a dzsigit Zsaman jurtájához és belesett a résen. Látja: Zsaman a

gyékényen fekszik, pihen. A felesége mellette ül, tükre előtt, arcában gyönyörködik és éppen azt mondja Zsamannak:

– Csodálatosak Allah dolgai! Olyan emberek életét köti össze, akik úgy különböznek egymástól, akár az ég a földtől. Ahogy elnézem magam, látom: olyan vagyok, mint a tizenégy napos hold, ragyogása teljében. Rád nézek – te meg egy kiszáradt tómederhez vagy hasonló.

Zsaman fölemelte a fejét:

– Nem jól mondod, Mendi! Hiszen te nem a napette bőrömet vagy hajlott koromat szeretted meg – az eszemhez jöttél feleségül! – és elmosolyodott.

Mosoly futott át Mendi arcán is, és megfordult: éppen akkor lépett be a dzsigit a jurtába. Az ifjút úgy meglepte Mendi varázsos szépsége, hogy eszméletét veszítette és lerogyott a földre.

Zsaman meg a felesége vízzel locsolták, s amikor a dzsigit magához tért, megkérdezték, mi járatban van. A dzsigit azt felelte, hogy a kán küldte Zsamánért, és sietve elment.

A kán türelmetlenül várta:

– Jó ideje, hogy elmentél! Már nem győzünk várni!

A dzsigit elmondta, hogy volt, mint volt, s beszédétől a kán még hevesebb szerelemre gerjedt.

Amikor a dzsigit elment, Zsaman megkérdezte a feleségétől.

– Elmenjek-e a kánhoz?

– Menj – felelte Mendi. – Régóta sejtem, hogy Barsza-Kelmeszbe akar küldeni. Ha elküld, egyezz bele. De ne válassz magadnak se gyors lábú telivért, se lomha, hidegvérű lovat, hanem válaszd ki a ménesből a legjobban táplált állatot. A negyven vezír majd elkísér háromnapi járóföldre. Amint visszafordulnak, fordulj vissza te is, térj be egy erdőbe, szúrd le a kihízott lovat és hozd haza a húsát. Elélünk belőle egy darabig.

Zsaman ment a palotába, s a kán azt mondta neki:

– Messzi útra, nehéz útra szeretnék küldeni. Nem a bátorságodban, hanem az eszedben bízom. Elmegy-e?

– El én! – felelte Zsaman. – Megyek, uram, ahová parancsolod!

– Van egy ország – folytatta a kán – Barsza-Kelmesznek hívják. Legel ott egy birka, amelyiknek egyik szőrszála színarany, a másik színezüst. Ha levágják, éppen kerül egy bunda a bőréből. Azt a

bundát szeretném viselni. A fölött az ország fölött röpül egy vadlúd, színezüst a szárnya, színarany a toll rajta. Azokból a tollakból akarok bokkrétát magamnak. Él ott egy óriás is, van annak egy holló szőrű lova. Az a ló száz mérföldet tesz meg egyetlen lépéssel. Szeretném az istállómba kötni. Eredj hát, szerezd meg nekem a birka bőrét, a vadlúd tollait, meg az óriás táltosát!

Zsaman kiválasztotta a ménesből a legjobban táplált lovat és útnak indult. A negyven vezír elkísérte háromnapi járóföldre, aztán visszafordultak. Amikor eltűntek a láthatáron, Zsaman megfordította a lovát, s betért a sűrű, sötét Karatogaj-rengetegbe. Ott leszúrta a lovát, hazagyalogolt egy málhás lóért, hazavitte a húst és besózta. Az ágya alá mély gödröt ásott. Nappal abban rejtőzködött, de éjszaka előbújt, evett a lóhúsból és gondtalanul élt feleségével.

Eltelt egy esztendő. A kán egy napon, mintha csak részvétét akarta volna kifejezni, meglátogatta a szépséges Mendit. Evett-ivott nála, aztán így szólt:

– Amikor elküldtem vezíreimet, hogy keressék meg a leghaszontalanabb növényt, a leghaszontalanabb madarat, meg a legágrólszakadtabb embert, ők a te uradat tartották annak. Még a neve is arról bizonykodott. Az eszével mégis leigázott engem, még káni trónomat is felajánlottam neki. Az eszének köszönheti azt is, hogy téged feleségül nyert. De most már látom, hiába reménykedtem az eszében, hiába bíztam rá egy fontos államügyet. Letelt az esztendő és nem tért vissza. Bizonyára így rendelte Allah... De én nem hagylak téged magadra. Az a szokás, hogyha a bátya meghal, az öccse örökli a feleségét. Zsamant én a testvéremnek tekintettem, elhatároztam hát, hogy palotámba viszlek és gondoskodom rólad...

– Ha Allah rendelte így – felelte Mendi – nem tehetünk ellene semmit. Amikor Zsaman először lépett eléd, ó, uram, egy drágakövet tartottál a kezében. Azt a drágakövet, Zsaman tanácsára, kettétörték. A kő akkor elvesztette értékét és varázserejét. Minden holminak megvan a maga ideje, amikor drágább, mint máskor, amikor a legértékesebb. Én lánykoromban voltam az. Most már olyan vagyok, mint a kettétört kő, nem méltó arra, hogy szolgáljalak! Ezért hát ne is vesztegesd velem az idődet, úgyis hiába, kán uram!

Azt mondják, a kánt úgy megzavarta a szépséges Mendi válasza, hogy haza is sietett, dolgavégezetlen.

Alighogy elment, Mendi kihívta Zsamant a gödörből.

– Most eredj a kánhoz és válaszolj neki magad! – mondta.

A kán visszatért palotájába, s éppen elfoglalta trónját, amikor kitérült az ajtó és mély meghajlással Zsaman lépett a kán elé.

A kán elképedt.

– Ó! – kiáltotta. – Mikor értél haza? No beszélj el rendre mindent!

Zsaman azt felelte:

– Rövid az én történetem, kán uram. Amikor a vezírek visszafordultak, egy éhes oroszán vett üldözőbe. Hirtelen úgy határoztam: „Nem megyek el Barsza-Kelmeszbe, inkább elbánok ezzel a félelmetes ellenségemmel!” Azzal kirántottam a szablyámat és magam rontottam rá az oroszánra. Egészen az aulomig üldöztem. Bemenekült a jurtámba, aztán onnan is kiszökkent, s ha nem csalt a szemem, egyenest a te palotádba futott, kán uram!

Pirult-sápadt a kán, nem tudta, mit feleljen. Végül megtalálta a szót, s azt mondta:

– Vétettem ellened, Zsaman! Megtévesztettek. Hallgattam a sátán csábító szavára, de a vezíreim az okai. Most aztán árthatnak neked is, nekem is! Legokosabb, ha más vidéken telepedd meg!

Zsaman hajlott a szavára, a kán megrakatott negyven tevét drágakincsekkel, s elküldte Zsamant a szomszéd kán, Aksahan országába.

Zsaman megtelepedett Aksahan földjén és hamarosan nagy becsületet szerzett.

Hanem a kán csak nem tudta elfelejteni Zsamant. Nap telt nap után, de egyre csak elvesztett barátja után áhítozott.

Egyszer, amikor hég erőjén pihent, s a jurta mennyezetének füstnyílását bámulta, besorjázott hozzá a negyven vezír.

A kán végignézett rajtuk és így szólt:

– Betört az ellenség, nyugtalan az ország, közel a halál! Mit jelent ez? Fejtsétek meg. Ha nem, fejeteket vétetem.

Összetanakodtak a vezírek, aztán útra keltek, mentek Zsamanhoz, hogy fejtsse meg nekik a kán szavait.

Zsaman barátsággal fogadta a negyven vezírt. Meghallgatta őket, aztán így szólt:

– Nincs ebben semmi fortély. Mindjárt megmagyarázom. A kán ott feküdt hát a jurtájában és gondolataiba merült. Ahogy a füstnyílást bámulta, a tartógerenda meglazult és kiesett. A kán első szavai azt jelentik, hogy amikor az ellenség szétdúlja a jurtát, mindig a tartógerendán kezd. Menjetek vissza, tegyétek a helyére a tartógerendát, s a kán elégedett lesz veletek.

Mentek a vezírek a kánhoz és azt mondták neki:

– Hatalmas urunk! Kiesett a tartógerenda. Engedd meg, hogy a helyére tegyük.

– Hát erre ki tanított meg benneteket? – nevetett a kán.

A vezírek megmondták az igazat.

A kán akkor így oktatta vezíreit:

– Ha Zsamannak, ágrólszakadtnak hívják is, bölcsessége a nehéz órákban mindig megsegített bennünket. Mindig szívesen segített akárkinek, tanáccsal is, tettel is. A ti ádáz irigykedésetek elválasztott bennünket egymástól. Ha most nem segít rajtatok a tanácsával, már egyőtök se élne. Látjátok, nemhiába mondják: Aki másnak vermet ás, maga esik bele!

A negyven vezír buzgón igyekezett a kán kedvébe járni. Mindennap játékokat, lakomákat rendeztek, hogy urukat fölvidítsák, de bizony hiába. Elvesztett barátja után sóvárgott, s nem tudott megvigasztalódni.

Egy nap, negyven vezírje kíséretében, vadászatra indult a kán. Amikor egy hegy hajlatán űzték a vadat, találkoztak egy öregemberrel, aki juhokat legeltetett.

Illendően köszöntötték egymást, aztán a kán azt kérdezte az öregembertől:

– Mondd meg, apóka, hány esztendeje annak, hogy dér lepte meg ennek a hegynek a tetejét?

– Húsz esztendeje lehet – felelte az öreg.

– Hát a hegy lábát hány esztendeje lepte meg a dér?

– Tizenöt.

– És hány esztendeje folynak alá patakok a hegy tetejéről? – kérdezte a kán.

– Annak éppen tíz esztendeje – válaszolta az öreg pásztor.

Elgondolkozott a kán, aztán még egyet kérdezett:

– Hány ember vagy te, apóka?

– Ó, hatalmas kán! – felelte az öreg. – Ha lefekszem, ketten vagyunk, ha fölkelek, négyen.

– Hallgass ide, apóka! – mondta akkor a kán. – Van nekem negyven tarka ludam. Azt akarom, hogy megkopasszák őket, de ne vegyék észre; hogy a húsvat megfőzzék, de tűz nélkül; hogy levágják őket, de vérük ne hulljon. Akad-e ember, aki ezt el tudja végezni?

– Akad bizony! – felelte az öreg. – S ha találsz olyan embert, aki ezt elvégzi, az ennél még többet is tehet.

A kán elégedett volt az öreg pásztor feleletével. Megfordította lovát és hazavágtatott. Útban hazafelé azt mondta vezíreinek:

– Hallottátok, mit kérdeztem az öregtől, és mit felelt rá? Fejtsétek meg, hogy mit jelent! Adok rá időt eleget, tizenegy hónapot. Ha nem fejtitek meg, elvesztek mind egy szálig!

Megijedtek a vezírek, tanakodtak, okoskodtak, s amikor látták, hogy nem mennek semmire, megint Zsamanhoz mentek tanácsot kérni.

– Ezt már nehezebb megfejteni – felelte Zsaman. – Benneteket, negyven vezíret, halálra ítélte a kán. Nem tehetünk semmit, meg kell fejtünk a kérdést. Én már tudom, mit kell tennünk. Szúrókat le a lovaikat, csak egyet hagyjatok életben. Gyűjtsétek rakásra minden ruhátokat és gyűjtsétek meg, a lángján pedig főzzétek meg az egyik leszúrt ló húsát. Aztán én felülök az egyetlen életben maradt lóra, és benneteket pőrén a kán elé hajtalak. Ha nem tartjátok rangotokon alulinak és később nem álltok bosszút rajtam, szólok a kánnak a védelmetekben.

A negyven vezír egyszerre kiáltotta:

– Jaj, jaj, Zsaman urunk! Dehogy állunk bosszút rajtad! Csak fejünket ne vétesse a kán! Nagyon haragszik ránk!

Hírét vette a kán, hogy Zsaman őhöz készül. Negyven dzsigit élén lovagolt elébe. Félnapi járóföldre selyemszőnyegeket térített a sztyepp fűvére, hogy arra lépjen kedves barátja. Jurtája mellett pedig fehér sátrat üttetett fel Zsamannak.

Barátja érkezésének hírére még a vezíreiről is elfeledkezett és nagy lakomát csapott, amely harminc nap és negyven éjszaka tartott.

A vezírek zúgolódni kezdtek.

– A mi kánunk csak magával gondol. Nem törődik csak a maga mulatságával és találós kérdéseivel!

Zsaman, amikor ezt meghallotta, behívta őket a palotába, s a kán előtt, a nép előtt így szólt hozzájuk:

– Az az öreg pásztor, akivel a kán vadászat közben találkozott, bölcs ember volt. A kán észrevette ezt és amikor kérdéseket adott neki, abban bízott, hogy bölcs tanácsai pótolják majd a vezírek bölcsességét. Az a kérdés: „Hány esztendeje annak, hogy dér lepte meg ennek a hegynek a tetejét?” azt jelentette: „Hány esztendeje este meg a dér a hajadat?” Amikor azt kérdezte: „Hát a hegy lábát hány esztendeje lepte meg a dér?” azt akarta tudni: „Mikor őszült meg a szakállad?” Az a kérdés pedig: „Hány esztendeje folynak alá patakok a hegy tetejéről?” azt jelentette: „Hány esztendeje folynak a szemedből az öregség könnyei?” Aztán azt kérdezte a kán: „Hány ember vagy te?” Ez a kérdés azt jelentette: „Hány lélek a családod?” Az öreg azt válaszolta: „Ha lefekszem, ketten vagyunk, ha fölkelek, négyen.” Vagyis: „Meghalt a feleségem, másodszor özvegyasszonyt vettem feleségül. Ha lefekszünk és alszunk, ketten vagyunk, de nappal, amikor kihajtom a birkákat a legelőre, halott feleségemre gondolok, a feleségem pedig halott urával van gondolataiban.”

– A negyven tarka lúd, amit meg kell kopasztani, hogy észre ne vegyék, le kell vágni, hogy vérüket ne ontsák és meg kell főzni, de tűz nélkül – ez a negyven lúd ti vagytok, ostoba vezírek, akiket halálbüntetés nélkül kell megjavítani. Amikor az öreg azt mondta: „Ha akad ember, aki ezt elvégzi, az még ennél többet is tehet!”, ezekkel a szavakkal egyenest hozzám küldte a kánt.

– Amikor eljöttek hozzám, hogy segítsék nektek megfejtani a kán kérdését, levetttem és elégetttem veletek a ruháitokat. Ezzel megkopasztottam a negyven ludat úgy, hogy nem vették észre. Aztán leszúráttam veletek a lovaitokat, tűz nélkül emésztettem meg az erőteteket. Amikor pedig mezítláb, pőre testtel a kán elé tereltelek benneteket, akár egy birkanyáját, azzal kioltottam életeteket anélkül, hogy véreteket vettem volna. Azt hiszem, a kánnak nem kell többet veszködni veletek – fűzte hozzá Zsaman.

A kán akkor azt mondta neki:

– Annak öröme, hogy szerencsésen visszatértél hozzám, megbocsátok a vezíreknek. Nemegyszer igyekeztek viszályt szítani

kettőnk között, ők voltak okai száműzetésednek. Azt akartam, hogy valaki leigázza őket és ők beismerjék bűneiket. Teljesült az akaratom. Népem! – fordult a kán a palotája előtt tolongó tömeghez. – Számos esztendeje vagyok uralkodótok. Most barátomnak, Zsamannak adom át káni trónomat! Ő, Zsaman! El kell fogadnod a trónomat, téged illet!

Maden kán karonfogta Zsamant és trónjára ültette.

Nagy lakomát csaptak, harminc nap és negyven éjszaka tartott. A nép, ősi szokás szerint, fehér szőnyegre ültette Zsamant és a magasba emelve kánnak kiáltotta ki. Így lett kán Zsaman, a földkerekség legágrólszakadtabb embere.

Nyomban dzsigiteket küldött feleségéért, a szépséges Mendiért, akit Aksahan országában hagyott.

Aztán elfoglalta a káni trónt és bölcsességgel, békességben uralkodott, őt kánság ura lett. Sokan, akiket más országokban sérelem ért, fölkerelkedtek, megtelepedtek Zsaman országában, s itt végre meglelték az igazságot.

Az őt kánság népe hamarosan elnevezte a bölcs és igazságos Zsamant Ajaz-bírónak, s ezt a nevet haláláig viselte.

Ajaz-bíró igazságos volt és sohasem a maga hasznát kereste. Segített a szegényeken.

Régi rongyait, tépett szőrmesapkáját és toldott-foldott subáját kiakasztotta palotája ajtaja fölé.

És ha néha elbizalcodottá tette káni rangja vagy eltántorodott az igazságtól, ránézett a földkerekség legágrólszakadtabb emberének elnyűtt rongyaira és így korholta magát:

– Ajaz, Ajaz! Ne tegyen döllyfössé, hogy gazdag vagy, hogy kán vagy! Ismerned kell, Ajaz, az erődöt! Hangya, ismerned kell az utaidat!

NEGYVEN HAZUGSÁG

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy kán, aki szétküldte szolgálait, hogy népe között kihirdessék:

– Ha akad olyan ember, bárki legyen is, aki egyvégben negyven hazugságot mesél nekem, azt az embert én tetőtől talpig elhalmozom arannyal, feleségül adom hozzá a leányomat és ő lesz a vezérem. De azt az embert, bárki legyen is, aki elbeszélésében csak egyetlenegyszer is igazat mond, ott, azon nyomban megöletem.

Mindenki meghallotta a kán hirdetését. Sok embernek megoldódott a nyelve, mindenkit csábított a nagy jutalom, el is mentek a kán elébe, de végül mind rajtavesztettek. Ekkor egy árva gyermek ment a kán elé. Szegény volt, nyomorúságos, telve tetővel.

– Fiacskám – szóltak hozzá a kán palotájának küszöbén ülő emberek – fiatal vagy még te ehhez. Náladnál idősebb emberek jöttek már szerencsét próbálni, de rajtavesztettek. Hallgass ránk, fordulj vissza, ahonnan jöttél.

De a fiú nem hallgatott rájuk. Bement a palotába, köszöntötte a kánt és térdre borult előtte. Kérdezte a kán:

– Halljuk, mi a mondanivalód?

– Uram, fejedelmem, azért jöttem, hogy negyven hazugságot mondjak neked – felelte a fiú.

Nevetett rajta a kán és így szólt:

– Hogyan birkóznál meg ilyen feladattal, hiszen annyi felnőtt is gyöngé volt hozzá?

– Nem az a bölcs, aki sokáig élt, hanem az, aki sokat tapasztalt: tartja a közmondás – válaszolta a fiú.

– Hát akkor hadd halljuk! – parancsolta a kán.

– Uram, fejedelmem – kezdte az árva gyermek – akkor történt ez, amit most elmondok, amikor az ég még csak akkora volt, mint egy lópokróc, a föld meg csak akkora, mint egy nyereg. Én akkor még egyáltalában nem is voltam a világon és azzal kerestem kenyeremet, hogy unokáim lovait legeltettem. Tizenöt éves koromra szereztem annyi pénzt, hogy menyasszonyt vegyek magamnak, nagyhamar világra jöttem, menyasszonyt szereztem és megnősültem. Öt

gyerekem közül a legkisebbik épp tegnap lett huszonöt esztendő. Most tíz évvel idősebb, mint én.

– Hát egy forró nyári napon unokáim lovait terelgettem a pusztán a kút felé. Ó, uram, fejedelmem, képzelheted, milyen forró nap volt: a víz a kútban megfagyott, és a jég embermagasságnyi vastag volt. Le se szálltam a lóról, fejszével kezdtem törni a jeget, hogy vízhez jussak, de nem sikerült. Csak a fejszém lett csorba. Akkor nyakamba kerítettem a fejszét, kivettem a zsebemből egy fesztítővasat, azzal feszegettem a jeget. De ez sem sikerült. Csak a fesztítő vas görbült el. Már nem tudtam, mihez kezdjek, akkor jó ötletem támadt. Torkon ragadtam magamat, letéptem a fejemet és halántékkal alighogy egyszer megkoppintottam a jeget: ó, uram, szentigaz, amit mondok: abban a szempillantásban széttört a jég és annyi víz bugyogott fel, hogy összes lovaimat megithattam, csak sorba kellett állítanom őket. Szerencsére a kút vize sós volt, és lovaim annyit vedeltek, hogy hasuk egészen felpuffadt; ezért hát nagy mohón legelni kezdtek a jégen, amelyet teljesen benőtt a pusztai fű.

Lehunytam a szememet, el akartam aludni. Hát látom, hogy hiányzik a lovak közül egy hétöles csikó, melynek egy tarkabarka, két mérföld hosszú kanca volt az anyja. Biztosan lótolvaj kapta el vagy megette a farkas – gondolom magamban. Körülnézek mindenfelé, de sehol se látom. Beszúrtam ostoromat a jégbe, felmászok rá, körülnézek: de a csikónak sehol sincs nyoma. Gondolom, az ostor nyele nem elég magas. Nosza, kést kötök a madzagára, felmászok a késre. De most se látok semmit. Akkor a kés hegyébe ráhúzó a tokját, arra is fölmászok. De a csikó nincs sehol. Mit tegyek? – gondolkoztam magamban. Megint jó gondolatom támadt. Volt nálam egy tű: mindig a nyelvem alatt hordtam. Most beleszúrtam a tűt is a késtok végibe, ennek is fölmásztam a hegyibe. De onnan se láttam semmit. Erre úgy kétségbeestem, hogy fejemből kiteptem a két szememet, föltartottam a fejem fölé, úgy néztem körül a pusztán. Semmi. Végre az ostortól kértem tanácsot. Ostorom azonban kinevetett: „Döglött kutya vagy – mondta az ostor – minek nézelődsz a földön? Hunyd be inkább szemedet és tekints az égre.” Feleltem erre neki én: „Hát nem látod, hogy az egész eget felhők borítják?” Ekkor az ostor még jobban

megharagudott és így kiáltott: „Ostoba! Hát minek van kezed? Told félre a felhőket!”

– Beláttam, hogy igaza van. Eldobtam szememet, mert nem volt már semmi szükségem rája, fölnyújtottam karomat és félretoltam a felhőket. Aztán behunytam szememet és fölnéztem az égre. Hát csakugyan: ott látom az én sárga csikómat, fölmászott egy magas fára, nyugodtan állt a sarkcsillag mellett és szoptatta saját újszülött kis csikáját: az meg a hajnalcsillagon állt. Úgy megörültem, mintha fiam született volna. Gondolkodás nélkül a tengerbe ugrottam, hogy átússzak a lovamhoz. Ostoromból csónakot csináltam, a késből evezőt. Nem tudom, miért, de egyszerre csak süllyedni kezdtem. Ekkor a késemből csináltam csónakot és az ostorból evezőt. Így egy pillanat alatt átkeltem a tengeren.

– Amikor elértem a ménhez és újszülött csikájához, féltem, hogy megint elszaladnak. Ezért a mént a csikó farkához kötöttem, a csikót pedig a mén farkához. Így úsztam vissza a tengeren és a lovakat legeltettem a jégen. Hát látok a jégen, a növekvő, még tavalyi, dús terjeszkedő káka alatt egy még meg sem született kövér nyulat. Rögtön fogtam íjamat, lelőttem a nyulat, de a nyíl lepattant a bundájáról. Erre szaladok, visszahozom a nyilamat, megfordítom, hogy a tompa vége volt elöl, úgy lövöm el újra. Így már átfúrta a nyíl a nyulat.

– Minthogy eközben megéheztem, megkötöttem a lovamat egy karóhoz, mely a jégből nőtt ki, és elkezdek száraz trágyát gyűjteni tüzelőanyagnak, meg akartam sütni a nyulat. Körülnézek, hát látom, hogy a lovam annyira fél, hogy a farkával takarja el a szemét és vadul rángatja a zablát. Ledobtam a trágyát egy rakásba és a lovamhoz akarok szaladni. Ekkor a trágya úgy csinál: frr! – és szétrepül mindenfelé. Most látom, hogy a jég közt pacsirtákat szedtem, azt hittem róluk, hogy trágya. Mikor aztán a lovam után nézek, hát látom, hogy tévedésből egy fehér hattyú nyakához kötöttem. A lovat megvadította a szárnyával csapkodó madár: rugdalózkodott, ágaskodott. Nosza! Elővettem a túmet, de minthogy nem volt kalapácsom, hát a fejemmel hevertem a jégbe, ahhoz kötöttem a lovamat, így végre kissé megpihenhettem.

– Szét szerettem volna darabolni a nyulammat, de késem nem volt a tokban. Jaj, hová tűnt? – gondoltam magamban. Gondolkoztam,

gondolkoztam. Három napig törtem a fejemet. Végre eszembe jutott: hiszen a kést magam szúrtam az ostor végébe. Biztosan ott maradt. Miután azonban lusta voltam ahhoz, hogy utánamenjek, kitéptem egyik zápfogamat és azzal vágtam fel a nyulat. Mindig jól értettem a bontáshoz, de most minden tudományomat latba vettem. Így azután öt napba se telt és földaraboltam a nyulat. Megszárítottam a húsát és egy kanálnyi nyulat bedobtam az üstbe, hogy kiolvasszam a zsíráját. De a szalonna folyton kiömlött a serpenyőből. Erre hagytam, hogy a serpenyő elpárologjon és fogtam egy lyukasat. És mi történt? Uram, el se hiszed! Egy csöpp szalonna nem sok, annyi se folyt ki a lyukas serpenyőből. A zsírral megtöltöttem egy tevébeleit, egy bika beleit, de még a nyúl beleit is, és még ezenfelül is maradt öt fazékkal.

– Láttam, hogy a zsír nekem reggelire nem elég, gondoltam magamban: Jobb lesz, ha bekenem vele a csizmámat. De a zsír csak az egyik csizmám sarkára volt elegendő. A szárára már nem tellett. A másik csizmámra már persze semmi zsír sem jutott.

– Elővettem egy darab húst, megvártam, míg kisült a napon, aztán a számhoz emeltem. De lám, lám, kiderült, hogy a szám valami okból nincs a helyén. Ijedtemben megdermedt a szívem. Kezemet végigvontam az arcomon, hogy megtaláljam a számat. De mi történt? Kiderült, hogy nemcsak a számat nem találom, de a fejem sincsen a nyakamon. Jaj, uram, még most is reszketek, úgy megijedtem.

– Mihez kezdjek most fej nélkül? Ezen gondolkodtam. Ekkor valaki megérinti a vállamat: „Nem tudja véletlenül, kérem, hogy kié ez a fej?” Hátranéztem és rögtön ráismertem a saját fejemre. Az én fiam hozta, az a fiam, aki éppen huszonhat évvel ezelőtt született. „Drága kincsem – szóltam hozzá – hogyan találtad meg a fejemet?” – „Ott hevert, ahol feltörted a jeget – mondotta. – Rögtön ráismertem és elhoztam neked.”

– Ó, uram, még most is nevetek, ha arra gondolok, mennyire megörültem én akkor.

– Fejem nagyon elfáradt, mert már régen nem aludt. Mihelyt visszaraktam a helyére, lefeküdtem. Ágyat jégből csináltam, hóval takaróztam. Így jó melegem volt, el is aludtam. Éjfélkor nagy lármára ébredtem. Rémülten nézek körül, hát mit látok! A két csizmám

verekszik, csak úgy folyt a vérük. „Ejnye, vitézek, mi lelt?” – kérdezem. Sírva felelte a zsír nélkül maradt csizma: „Ez a kapzsi itt megitta mind a zsírt és nekem még kóstolóba sem adott.” A másik csizma azonban így válaszolt rá: „Nem is érdemled meg a zsírt, te semmirevaló!” Megharagudtam, mind a kettőt megpofoztam, szétválasztottam őket és megint lefeküdtem aludni.

– Reggelre kelve látom, hogy a zsír nélkül maradt csizmám bánatában éjszaka megszökött. „Ejnye, ilyen-amolyan!” kiáltottam. Mindkét lábammal bebújtam megmaradt csizmámba és üldözőbe vettem a szökött csizmát.

– Megyek egy hónapig, megyek két hónapig, a ló úgy kimerült, hogy kidőlt alólam. Megyek egy évig, megyek két évig. Otthon maradt feleségem úgy bánkódott a megszökött csizmáért, hogy majd belehalt bánatába.

– Egy napon elérkeztem egy kertészhez, ez egy dinnye mellett ült, melyet egy bika nyakán termesztett és most éppen meg akarta főzni. Mikor a dinnye megpuhult, nekem adta és így szólt: „Fiam, vedd a késemet, vágd szét a dinnyét és egyél annyit, amennyi jólesik.”

– Elővettem a késemet, beleszúrtam a dinnyébe. De a penge levált a nyeléről és elsüllyedt a dinnyében. Levetkőztem és a dinnyébe ugrottam. Kerestem a pusztán, kerestem a hegyeken, kerestem a völgyekben. Már egészen elfáradtam, amikor talákoztam egy emberrel. Azt is éppen ilyen baleset érte. Az is járt-kelt, kereste elveszett jószágát. Megkérdeztem tőle, nem látta-e a késemet. Elmondtam neki apróra, hogy milyen: milyen az alakja, termete, színe, járása és hogy hívják. De vigye el az ördög a fickót: ez meg egyszerűen szemem köpött. „Mi lelt? Megbolondultál?” ugrottam neki. De az is mérges ember volt, fenyegető hangon rivallt rám: „Hónapok óta lovagolok, tönkretettem több lovamat, hogy megkeressem ebben a dinnyében elveszett ménesemet. És erre te elém állsz és valami vacak bicska miatt abajgatsz!”

– Én is méregbe jöttem, amiért így beszélt, keményen öltre mentünk. Mindkettőnket elöntött a vér és úgy megtéptük egymást, hogy állunkon egy szőrszál se maradt a szakállunkból. Végül is úgy elfáradtunk, hogy abbahagytuk a verekedést és kölcsönösen

dohánnyal kínáltuk egymást. Mindketten szippantottunk, aztán mentünk a dolgunkra.

– Amint így keresem a késemet, találok egy nagy tömeg embert, éppen halotti tort ültek. „Épp jókor! – gondoltam. – Majd ezektől az emberektől megkérdezem, hová lett a szökött csizmám és az elveszett kés.” És íme: fiatal vitézek hordozták a vendégek között a húst és a vitézek közt kit látok? Megláttam a saját csizmámat. Úgy megörültem, mintha fiam született volna. A csizmám is észrevett engem és egészen elvörösödött zavarában. Nagy tál lóhúst hordozott körbe, mindenféle finom részekkel. „Ugye, ez nem olyan zsír, mint amelyet egykor megtagadtál tőlem? – mondotta, miközben elém rakta a tálat. – Ő, még ma is elpirulok, ha arra gondolok, mennyire szégyenkeztem akkor.”

– Fogtam a két csizmát és hazamentem lovaimhoz. Sok húst ettem, nagy volt a hőség, hát nagyon megszomjaztam.

A jégbe vágott lyuk fölé hajoltam és ittam. Ismét fel akartam kelni, de nem tudtam. Mi történt? Hát mialatt ittam, hatvan vadliba és hetven vadkacsa fagyott a bajuszomhoz. Minek nekem ez a sok vadmadár? Becseréltem mindet egy daruért, ez olyan nagy volt, mint egy teve és ivott a mély kútból...

Most már észrevette a kán, hogy vége felé közeledik a mese, és az árva gyermek még egy igaz szót sem szól. Dühösen mondotta a kán:

– Talán nem is volt az a kút olyan mély?

– Talán nem is volt nagyon mély – felelte a fiú. – A reggel bedobott kő estére esett az aljáig.

– Akkoriban alighanem rövidek voltak a napok – mondotta a kán.

– Bizony, nagyon rövidek voltak a napok – vágott vissza a fiú. – Akkoriban egy juhnyáját egyetlen nap alatt lehetett a puszta egyik szélétől a másikig terelni. És mindez, amit én most elmondtam neked, uram, egyetlen napon történt. Ha még azt is elmondanám neked, mi történt másnap, ősz öregember lenne belőlem, mégse tudnám mind végigbeszélni.

A kán megparancsolta, hogy adják meg a fiúnak az ígért jutalmat. A leányát is hozzáadta feleségül, de ő maga lefeküdt és három nap alatt meghalt bánatában.

BIJ BALTEKE ÍTÉLETE

Hajdanában-danában élt egy gazdag ember. Volt neki három fia: Akit, Szabit és Kamit. Amikor a gazdag ember halálán volt, magához hívta három fiát és így szólt hozzájuk:

– Fiaim, meghalok és ti lesztek az én örököseim. Nyájaimat, lovaimat osszátok fel egymás közt egyenlő három részre. Ezenfelül háromszáz dilla pénzt is hagyok rátok, ezt is egyenlőképpen örököljétek. Amíg nyájaitok, lovaitok legelnek a réten, hozzá ne nyúljatok a pénzhez. De ha valami szerencsétlenség ér, és a lábasjóság elpusztul, vegyétek elő a dillákat és próbáljatok szerencsét. Csak azért hagyom rátok, legyen mihez kezdenetek, ha megszorultok.

Így beszélt a gazdag ember és meghalt. Akit, Szabit és Kamit teljesítették végső akaratát. Elvitték a pénzt a Csingiz-hegyekbe és ott elásták a háromszáz dillát. Nem is akartak hozzányúlni, amíg csak lovuk, nyájuk legel a réten.

Teltek-múltak az évek, egyszerre csak szerencsétlenség érte őket. Kemény tél volt, dögvész támadt nyájaikban és elpusztult minden állatuk. A gazdag ember három fia elszegényedett. Elmentek hát ismét a Csingiz-hegyekbe, hogy kihantolják elrejtett pénzüket. Hát amint kiássák a pénzt, nem találtak ott háromszáz dillát, csak kétszázat.

– Testvéreim! – kiáltotta Akit álmélkodva. – Ugyan ki lopta el pénzünk harmadrészét? Nem tudta azt senki, hova ástuk el, csak mi hárman. És ha idegen tolvaj talált volna pénzünk nyomára, bizonyára elvitte volna az egészet, nemcsak egyharmadát. Hármunk között kell tehát keresnünk a tolvajt.

– Hármunk közül valaki már kivette a részét – állapította meg Szabit.

– Csakhogy egyikünk sem jelentkezik és mondja: Én már megkaptam a magamét – szólott Kamit.

– Én ugyan nem voltam – mondotta Akit.

– Én sem! Én sem! – kiáltotta a másik két testvér is.

– Kár minden szóért, ne vitatkozzunk egymással, ezzel nem sokra jutunk. Egyikünk sem fogja bevallani, hogy ő a tolvaj –

mondotta Akit. – Menjünk el inkább a naimánok törzséhez, ott él a híres Bij Balteke: ő legyen a mi bíránk. Fogadjuk el ítéletét, mert bölcs és igazságos ember.

Fivérei beleegyeztek, együtt útra kerekedtek és elmentek a naimánok legelőire, ahol Bij Balteke tanyázott. Hosszú utazás után eljutottak a sátoortáborig és megkeresték Bij Baltekét. Ez kilépett a fehér sátoorból és köszöntötte a jövevényeket.

– Hová mentek? – kérdezte Bij Balteke a három testvért.

– Hozzád jöttünk – hangzott a felelet. – Perünk van, légy te a mi bíránk.

– Mondjátok el, miről van szó – szólott Bij Balteke.

– Mi hárman testvérek vagyunk – kezdte el a szót Akit. – Atyánk gazdag ember volt. Amikor meghalt, ránk hagyta nyájait és lovait meg azután hagyott még háromszáz dillát is. – Töviről hegyire elmondott mindent Bij Baltekének. Amikor a történet végére ért, azt mondotta: – Miközöttünk kell keresni a tolvajt, csakis hármunk közül az egyik vihet el a száz dillát. De egyikünk sem akarja bevallani. Azért jöttünk hozzád, hogy ítélezzél ebben az ügyben.

– Helyes – felelte Bij Balteke és bólintott ősz fejével. – Előbb azonban én is elmondok nektek egy történetet. Majd csak azután ítélekezem ügyetekben.

– Hajdanában-danában élt két ifjú. Mindketten megnősültek. Egyiknek fia született, a másiknak leánya. Mindketten iskolába adták gyermekeiket. A kisfiú és a kisleány így beszélgettek: – Jó lenne, ha eljegyeznének minket. – A két apa csakugyan meg is állapodott ebben.

– A fiam kérje meg a leányodat – mondotta az egyik.

– Én pedig a fiadhoz adom a leányomat – válaszolta a másik.

A fiú apja azonban meghalt és a fiú elszegényedett. Ekkor a leány így szólt a fiúhoz:

– Ha atyám valaha megtagadna tőled, akkor is neked adom a leányságomat.

Ismét telt-múlt az idő. A kisleányt kivették az iskolából, és amikor hazatért, apja feleségül akarta adni egy másik ifjúhoz. Megérkezett a vőlegény, és elvezették hozzá a leányt. Így szólott ekkor a leány:

– Uram, feleséged leszek egész életemben. Hadd kérjek hát most tőled valamit. Mondd, teljesíteni fogod-e kérésemet?

Felelte a vőlegény:

– Teljesítem feleségem első kérését.

Így szólott ekkor a leány:

– Hogyha teljesíted kérésemet, akkor elmondom, mit kérek. Iskolás koromban mellettem ült egy fiú. Ugyanabból a könyvből tanultunk. Fogadalmat tettünk egymásnak és én azt mondtam: Tied lesz a leányságom. Ha nem tartom meg azt, amit ígértem – vádolj meg Isten előtt. Ha pedig te nem tartod meg ígéretedet, én vádollok meg Isten előtt. Holnap azonban elutazom veled, uram és feleséged leszek egész életemben.

Így beszélt a leány és azután elhallgatott. Némán pillantott vőlegényére. A vőlegény azonban így szólt:

– Teljesítsd fogadalmadat. Eredj el az ifjúhoz és kora reggel gyere vissza.

A leány felöltötte szép ruháját, fejére tette szép kucsmáját, derekára csatolta aranyhímzésű övét és lóra szállt.

Amikor az ifjú sátrához ért, az ifjú javában aludt.

– Ébredj, kelj fel – mondotta neki a leány.

Az ifjú álmélkodva nézte, milyen szép ruhában van a leány, milyen szép a süvege és milyen aranyhímzésű öv van a derekán. És megkérdezte:

– Miért jöttél?

– Azért jöttem, hogy beváltsam ígéretemet – felelte a leány. – Atyám máshoz akar adni. Vőlegényem eljött, hogy elvigyen. Én azonban így szóltam hozzá: „Amikor még nem te voltál a vőlegényem, együtt ültem az iskolában egy fiúval és én megígértem neki, hogy övé lesz a leányságom, ha apám máshoz akarna feleségül adni. Holnap azonban veled megyek és feleséged leszek egész életemben.” Ezt mondtam vőlegényemnek. A vőlegényem azonban ezt felelte: „Eredj el az ifjúhoz és kora reggel gyere vissza.” Eljöttem hát, hogy beváltsam ígéretemet, hogyha kívánod. Ez a szép ruha a vőlegényem ajándéka.

– Mire jó nekem a leányságod, és egyetlen éjszakád?! – kiáltott fel az ifjú. – A vőlegényed azért küldött el hozzám, hogy megmutassa nagylelkűségét. Én sem vagyok rosszabb nála. Visszaküldelek hozzá, ahogy vagy. Eredj és isten áldjon!

Amikor a leány ezeket a szavakat hallotta, visszatért még ugyanazon az éjszakán. Sötét erdőben lovagolt és találkozott negyven zsvánnyal. Megragadták a leányt és így kiáltottak:

– Ki vagy? Honnan jössz? Igazat beszélj, különben nem jutsz haza!

Mondotta ekkor a leány:

– Valamikor az iskolában együtt tanultam egy fiúval, és mi abban egyeztünk meg: „Hogyha atyám nem ad hozzád, én neked adom leányságomat. Ha nem, vádolj be Istennél.” Atyám más ifjúhoz adott feleségül. Én megkértem őt: „Bocsáss el először ahhoz a fiúhoz, hogy beváltsam ígéretemet.” Vőlegényem el is bocsátott. Elmentem ahhoz az ifjúhoz és felajánlottam, amit neki ígértem. Az ifjú azonban így szólt: „A vőlegényed azért küldött el hozzám, hogy megmutassa nagylelkűségét. Én sem vagyok rosszabb nála! És mi haszna, ha egyetlen csókod az enyém? Eredj vissza!” – így szólott az ifjú és nem vette el a leányságomat. Visszafelé indultam, így estem a kezetekbe. Ez a színtiszta igazság.

A negyven zsvány tanakodni kezdett. A legidősebbik azt mondta:

– Vegyük el a leányságát!

A legifjabb azonban így szólt:

– Mi hasznunk a leányságából? A szíve tiszta. A vőlegénye nagylelkű volt. Ne legyünk mi sem rosszabbak nála. Bocsássuk haza békével,

A negyven zsvány elfogadta legifjabb társuk tanácsát és békével hazabocsátották a leányt. A leány még ugyanazon az éjszakán visszatért vőlegényéhez. Az pedig reggel fölkerelkedett és hazavitte feleségét a maga földjére.

Ezt a történetet mondta el Bij Balteke. Azután bölintott ősz fejével és megkérdezte:

– Feleljetek most, ti hárman: melyikük vitte véghez a legnagyobb cselekedetet?

Szabit felelt először:

– A legnagyobb volt a vőlegény.

Másodszorra Kamit mondotta:

– Még nagyobb volt az ifjú, aki a leánnyal járt iskolába.

Akit felelt harmadszorra:

– Nem úgy van. Sem a vőlegény, sem az ifjú nem cselekedtek tisztán nagylelkűségből. Egymással versengtek. A zsványok nagylelkűsége a legnagyobb, mert ők senkivel sem versengtek. Öbennük a lelkiismeret szava szólalt meg. Én talán negyvenszer is elvettem volna a leányságát!

Bij Balteke felállt és Akithoz lépett:

– Ugye? Tehát a zsványokat védelmezed? Te loptad el a száz aranydillát, amihez nem lett volna szabad nyúlnod!

Akit ekkor lehorgasztotta fejét és szégyenkezve vallotta be, hogy ő volt a tolvaj.

SAKSILIK ÉS SAMANDIK

Hajdanában, réges-régen élt két ember. Az egyiket úgy hívták: Saksilik – a másikat: Samandik. Egy napon mind a kettő hosszú útra kerekedett, a jószágos Saksilik és a gonosz Samandik útitársak lettek. Lóháton mentek, ruhájuk, eleségük volt bőven. Útközben mind a ketten a jószágos Saksilik elemózsiáján éltek. Ezért a jó Saksilik elesége hamarosan elfogyott. Így szólt ekkor a gonosz Samandik:

– Hallod-e, te Saksilik! Elfogyott az eleséged.

– Barátom, Samandik, adj tanácsot, mit csináljak? – kérdezte a jó Saksilik.

– Én csak azt tanácsolhatom – felelte a gonosz Samandik – vágjuk le a lovadat.

Leválták hát a jószágos Saksilik lovát és kettesben elfogyasztották a húsát. Amikor ez az eleség is elfogyott, ismét így szólt Samandik:

– Hallod-e, jó Saksilik! Elfogyott a lovad húsa. Hát most mihez kezdesz?

– Mondjad te – válaszolta Saksilik.

– Én csak annyit mondhatok, barátom – mondotta Samandik – vágd le egyik füledet, én majd megfőzöm, aztán megesszük.

A jó Saksilik levágta egyik fülét, és ezen éltek egy napig.

Szólt ezután a gonosz Samandik:

– A másik füleden is elélhetünk egy napig.

Mikor már ez az eleségük is elfogyott, megkérdezte Samandik:

– Hát most mit csinálunk? Hallgass rám, én azt tanácsolom, szúrjuk ki az egyik szemedet, ezen is elélünk egy napig.

Így is történt. A másik szemén azután még egy további napig is eléltek.

A közös utazás folyamán a jó Saksilik és a gonosz Samandik fölettek mindent, amit a jó Saksilik hozott. A gonosz Samandik azonban semmit sem adott a magáéból, hanem így szólt:

– Hallod-e barátom, Saksilik! A lovadat levágtuk és megettük. A füledből és a szemedből én adtam neked négy napig eleséget. Mi

lesz már most veled, barátom? Nincsen se füled, se szemed. Én pedig itt hagylak, kedves barátom.

– Hogyha itt hagysz, Samandik, legalább vezess egy sűrű, sötét erdőbe, ott jobban elrejtőzhetem.

A gonosz Samandik egy sűrű, sötét erdőbe vezette a jó Saksiliket és otthagya.

Saksilik ide-oda bolyongott a sűrű, sötét erdőben. Egyszerre csak hangokat hallott. Egy tigris, egy róka és egy farkas beszélgettek. Éppen javában tanakodtak.

A farkas így szólt:

– Mondd csak, tigris barátom, miért járkálsz állandóan ebben az erdőben? Miért nem mégy ki soha innen?

– Van ebben az erdőben két hatalmas nyárfa – felelte a tigris. – Ezekről a vak ember visszanyeri szeme világát és akinek nincsen füle, ismét kinő ezektől a fáktól. Ezeket a fákat őrzöm én, farkas barátom. De hát te is állandóan ebben az erdőben járkálsz. Te se mégy ki soha innen. Ugyan miért?

– Egy gazdag ember él ezen a tájon – felelte a farkas. – A gazdag embernek ezer juha van. Egy fekete kutyája is van a gazdag embernek, a kutya csontja visszaadja a halott ember lelkét. Ezt a kutyát akarom én megkaparintani. De hallod-e, te róka koma! Miért ólálkodsz mindig itt, e régi síremlék körül?

Válaszolta erre a róka:

– A fekete sírhalom alatt van egy aranykő, akkora, mint egy lófej. Erre az aranykőre vigyázok én.

A jó Saksilik meghallgatta a három állat beszélgetését, azután tovább ment. Így kóborolt az erdőben, egyszerre csak megtalálta a két nyárfát, amelyekről a tigris beszélt. Saksilik a fákhöz dörzsölte két üres szemgödrét, és íme, újra meglett a két szeme. Azután a fához érintette két sebes füle tövét, és újra meglett a füle is. Most hát a jó Saksilik újra látott és kiment az erdőből. Elérkezett a fekete sírhalomhoz és kiásta alóla az aranykövet, mely akkora volt, mint egy lófej.

Saksilik ezután tovább ment és eljutott a gazdag ember házába, ott volt az ezer juh meg a fekete kutya.

– Uram, add el nekem a kutyádat – mondotta Saksilik.

– Mit adsz érte? – kérdezte a gazdag ember.

– Arannyal fizetek – válaszolta Saksilik. – Akkora darab aranyat adok, mint egy lófej.

Megkapta a fekete kutyát, kivitte a pusztába és agyonverte. Azután tűzszerszámaival tüzet csiholt, meggyújtott egy farakást és elégette a fekete kutyát. Azután porrá zúzta a kutya csontját és berakta a két oldalzsebébe. Azután tovább vándorolt és érkezett egy fejedelem udvarába.

– Kiféle vagy te? – kérdezték tőle.

– Fia lennék annak, akinek nincs fia – leánya lennék annak, akinek nincs leánya.

Felelte erre a kán felesége:

– Ha fia lennél annak, akinek nincs fia, légy az én fiam, mert nekem nincs fiam, az uram, a kán pedig súlyos beteg.

– Jól van, a fiad leszek.

Így hát Saksilik a kánné fia lett és elment a fejedelem paripáihoz. Mire estére hazatért a lovaktól, meghalt a kán, és a kánné sírva ült otthon. Így szólt ekkor a jóságos Saksilik, amint éppen a lovaktól jött:

– Ne sírj, mert urad ismét megelevenedik.

A fekete kutya csontjából egy kis port adott a kánnénak.

– Fogjad ezt és tedd a kán szájába!

Így is történt. Fölkelt ekkor a kán és azt mondta:

– Ejnye, de jó mélyen aludtam.

Reggelre a kán összehívta embereit. A jó Saksilik így szólt a fejedelelemnéhez:

– A kán összegyűjtötte egész népét. Ha azt kérdezi, ki tett jót veled, ne szólj rólam semmit.

És Saksilik ismét kiment a lovakhoz.

Reggel a kán megkérdezte népétől:

– Van-e valaki közöttetek, aki jót cselekedett velem?

Az emberek azonban hallgattak és csendesen hazamentek. A kán ekkor megkérdezte feleségét:

– Eljött-e az egész nép vagy van-e még valaki, aki nem volt itt?

Felelte erre az asszony.

– Ó, kán, amikor betegen feküdtél, gyermekemmé fogadtam egy ifjú embert. Egész idő alatt a lovainkat legeltette, azért nem jött el, amikor összegyűlt a nép. Hívd el most őt!

A kán elhívatta a jó Saksiliket.

– Cselekedtél-e jót énvelem?

– Uram, nem cselekedtem én veled semmi különös jót, csak egy kis fehér orvosságot adtam a fejedelemnének, ezt a szádba rakta. Erre fölkelte, nyújtózkodtál és azt mondtad: Ejnye, de jó mélyen aludtam! Ennyi az egész. Uram, nem cselekedtem én veled semmi különös jót.

Megkérdezte a kán a feleségét:

– Igaz-e, hogy ő adta neked az orvosságot?

– Igaz – felelte a kánné.

A kán leszállt aranyos trónusáról és átadta aranyos trónusát a jó Saksiliknek. Volt a kánnak egy leánya, aki oly szép volt, mint a hold és oly gyönyörű, mint a nap. Mondotta a kán:

– Te jót cselekedtél velem, én pedig neked adom a leányomat.

A kán nekiadta jószágai felét és vejeül fogadta. Így hát a jó Saksilikből gazdag ember lett.

Egy ízben ismét ménésénél járt, hát egyszerre csak találkozik régi társával, a gonosz Samandikkal. Azt kérdezi tőle Samandik:

– Ugyan, mit csináltál, hogy ilyen sokra vitted?

A jó Saksilik elmondott neki mindent, elbeszélte a színtiszta valóságot. Mondotta erre a gonosz Samandik:

– Kedves barátom, vezess el engem abba a sűrű, sötét erdőbe és hagyj ott magamra, hátha nekem is szerencsém lesz, és még én is sokra viszem és nagy emberré válhatok. Szúrd ki a két szememet és vágd le a fülemet.

Így is történt. A jó Saksilik elvezette a gonosz Samandikot abba a sűrű, sötét erdőbe. A róka, a farkas meg a tigris éppen végigcserkészték az erdőt, dühösen keresték azt az embert, aki elvette kincsüket. Ott találták a gonosz Samandikot és irgalmatlanul fölfalták.

AZ IFJÚ ÉS A NŐSTÉNYFARKAS

Hol volt, hol nem volt, élt hajdanában a világon egy dúsgazdag fejedelem, akinek igen sok lova volt. Történt egyszer, hogy a fejedelemnek messze kellett terelnie lovait a sátrak közeléből, olyan legelőkre, amelyek távol voltak a tábortól.

Teltek-múltak a hónapok. Eljött az ideje, hogy a lovak visszatérjenek. De nem jöttek. Ekkor a fejedelem egyetlen fia mellé több kísérőt adott és elküldte őt, keresse meg lovait.

Sokáig utaztak a vitézek, sok viszontagságban volt részük, de a lovakat nem találták meg. Elérkeztek egy távoli völgybe és ott egy fekete mén nyomára bukkantak. Éppen abban a pillanatban óriási fekete farkas rontott elő. A fekete lóra vetette magát, hátára fordította zsákmányát és elrohant.

A vitézek üldözőbe vették a farkast. A fejedelem fia gyorsabban nyargalt, mint a többiek. Már-már utolérte a ragadozót és éppen le akarta teríteni, amikor a farkas hirtelen megfordult és emberi nyelven így szólt:

– Ne bánts! Hagyj el engem!

Az ifjú meglepődve hőkölt vissza. A nyomában jövő vitézek utolérték és megkérdezték, miért nem terítette le a farkast.

– A farkas emberi szóval megkért, hogy ne bántsam – felelte.

– Ne beszélj ilyen ostobaságot! – kiáltották a vitézek. – Hogyan beszélhetne egy farkas emberi nyelven?

A vitézek ismét üldözőbe vették a farkast és ismét a fejedelem fia volt az első, aki utolérte. Ismét fölemelte kezét a ragadozóra, amikor ez megfordult és így szólt:

– Ne bánts! Egyetlen húgomat adom hozzád feleségül.

Az ifjú megállt, mintha gyökeret vert volna a lába. A vitézek nyargalva érték utol és megint megtudták, mi történt. Szemrehányásokkal halmozták el a fejedelem fiát.

– Ne fecsegj összevissza! – kiáltották a vitézek. – Nem akarod megölni a farkast, azért gondolod minden alkalommal, hogy emberi nyelven beszél. Szállj le, add át nekünk lovadat, hogy utolérjük a farkast.

– No de most már igazán megölöm a farkast – ígérte a fejedelem fia. Utánavágtatott, utolérte az állatot és meg akarta ölni. A farkas azonban ismét megállt és így szólt:

– Vitéz, parancsold vissza kutyáidat és ha van bátorságod, gyere velem, megkapod egyetlen hűgomat.

Az ifjú elhatározta, hogy a farkassal megy. Meghagyta társainak, hogy nélküle térjenek vissza.

– Ő, báj – kiáltották a dzsigitek – alighanem elvesztetted az eszedet! Hiszen lehetetlenség, hogy ember nőstényfarkast vegyen feleségül.

– Ne avatkozzatok az én dolgomba. Adjátok át apámnak üdvözetemet és mondjátok meg neki, hogy hamarosan hazaviszem a farkas hűgát.

Így szólt az ifjú a vitézekhez és a farkassal együtt útnak indult.

Sokáig haladtak hegyeken, völgyeken át. A farkas erre-arra kanyarodott, végül egy magas sziklafal előtt befordult és eltűnt egy mély barlangban. Csakhamar előkúszott az üregből egy nagy, sárga nőstényfarkas, lesegítette lováról az ifjút és bevezette a barlangba.

Az első helyiségben farkaskölykökre bukkantak. Nyomban az emberre acsarkodtak, de a nőstényfarkas rájuk mordult. A farkaskölykök elcsendesültek és visszahúzódtak.

A második helyiségben az öreg farkas és a barna szájú öreg nőstény jött az ifjú elé, mindkettő a fogát csattogtatta.

– Ez a lányotok vőlegénye – szólt a sárga nőstényfarkas. – Egész télen az ő lovainak húsát fogyasztottátok.

Erre az öreg farkasok visszahúzódtak helyükre.

A sárga nőstényfarkas most egy másik szobába vezette a vitézt: ott nem volt senki. Terített asztal várta, rajta különféle étek. A nőstényfarkas barátságosan felszolgált és ellátta az ifjút minden jóval, azután hagyta, hogy pihenjen egyet. Este, mihelyt lement a nap, a sárga nőstényfarkas megvetette az ágyat és magára hagyta a vitézt. Csakhamar visszatért és egy csodálatosan szép, fehér nőstényfarkast hozott magával.

– Itt a vőlegény és ez itt a menyasszony – szólt a sárga nőstényfarkas és kiment a szobából.

Ekkor a fehér nőstényfarkas levetette fehér bundáját és íme, csodaszép leánnyá változott. Az ifjú igen megörült ennek az

átváltozásnak, mert már nagyon aggódott és nem tudta, mi lesz a dologból.

A fejedelem fia boldogan élt a barlangban. Nappal mindenféle jó étellel látták el. Este, mihelyt a nap lement, eljött hozzá a menyasszonya. Levetette farkasbundáját és leánnyá változott. Reggelre a menyasszony ismét visszaváltozott farkassá és elment a farkascsordához.

Így telt el egy hónap. Eljött a nap, amelyen az ifjúnak útra kellett kelnie. Búcsúzóul a vén anyafarkas egy kis vesszőt adott neki és ezt mondotta:

– Ha bajba kerülsz, ennek a pálcának jó hasznát veheted. Dobd le a földre, taposs rá és minden teljesedik, amit kívánsz.

A vitéz elbúcsúzott a sógorságtól, pórázra kötötte a fehér nőtényt és útnak indult.

A farkas-anyós elkísérte egy darabon őket és azt tanácsolta vejének, hogy negyven napnál előbb el ne dobja feleségének levetett bundáját.

A hazavezető út nem tartott sokáig. Esténként, amikor nyugovóra akartak térni, az ifjú a földre dobta a pálcát és íme, az utasok előtt nyomban hófehér sátor keletkezett, abban pompás ételeket találtak. Jóllaktak, aludtak, azután ismét útra kerekedtek.

Így érkezett a vitéz saját táborába. Megkötötte a nőtényfarkast egy bozótnál és hazament. Otthon elmondta, hogy feleséget hozott magával.

– Hol hagytad a feleséged?

– Kint ül a bozótnál.

Összegyülekeztek az egész táborból mind az asszonyok és leányok, és kimentek, hogy fogadják a menyasszonyt. Eljutottak a bozóthoz, de nem láttak ott senkit, csak egy megkötött nőtényfarkast. De egy leány kitalálta a dolgot és így szólt:

– A vitézek elmondották, a fejedelem fia azért nyargalt el, hogy egy farkasleányt vegyen feleségül. Talán bizony ez a nőtényfarkas a menyasszonya.

Mialatt a leányok egymás közt így tanakodtak, odaért a fejedelem fia és bosszúsan kiáltotta:

– Nemde, azért jöttetek, hogy fogadjátok a menyasszonyomat? Miért nem kíséritek haza?

Az ifjú megparancsolta, hogy külön sátrat építsenek neki, ide helyezte el a nőstényét. Mihelyt beesteledett és eloltották a tüzeket, a nőstényfarkas leánnyá változott és ragyogó szépségével megfényesítette a sátrat.

Az ifjú minden idejét a sátorban töltötte. Csak ritkán ment ki az emberek közé, és a szomszédok csakhamar tréfálkozni kezdtek fölötte.

– Biztosan elment az esze. Farkast vett feleségül. Alighanem rövidesen ő maga is fenevaddá változik. – Így beszéltek az emberek.

Voltak, akik ily szavakkal köszöntötték a vitézt: Üdvözlégy, farkasférj!

A vitéz nehezen tűrte a csúfolódást és most már egyáltalában nem mutatkozott a sátoron kívül. Lesoványodott, megsápadt és annyira búsult, hogy már nem is bírta tovább. Amikor a harminckilencedik éjszakán felesége levetette farkasbundáját, fölkapta az irhát, apró darabokra szaggatta és a tűzbe dobta. Felesége elszomorodott.

– Nem tartottad meg ígéretedet. Nem vártad meg a negyvenedik napot. Ebből baj lesz.

– Jöjjön, aminek jönnie kell. De tovább nem bírom a sértegetést – felelte a férfi.

Eljött a reggel. Az ifjú kilépett a sátorból, utána a felesége. Az emberek látták kimondhatatlan szépségét, szót sem tudtak szólni a nagy elragadtatástól.

A fejedelem is nagyon örült, hogy a nőstényfarkas szép leánnyá változott. Még a kán is látni akarta a fiatal nőt. Kezére ültette vadászsólymát és a fejedelem sátraihoz lovagolt. A tábor közelébe érve, elbocsátotta sólymát. A sólyom elrepült és leszállt a fejedelem fiának sátrára.

Odanyargalt a kán és így kiáltott:

– Ki van ebben a sátorban? Adjátok ide sólymomat!

A kiáltásra kijött a fejedelem fiának felesége. A kán meglátta a fiatal asszonyt és szépsége úgy elkápráztatta, hogy elájult.

A szép asszony megfogta a kán kezét, visszaültette lovára, visszaadta madarát és így szólt:

– Miért ijedt meg ennyire fejedelmi fönséged egy egyszerű asszonytól?

A kán felelni sem tudott. Szótlanul tovalovagolt. De folyton a szép asszonyra gondolt és nem volt nyugodalma. Elhatározta, hogy elveszi magának. Keresett valakit, aki segítségére lesz, hogy teljesítse kívánságát.

Egy gonosz öregasszony megígérte a kánnak, hogy megsegíti. A kán sok pénzt ígért neki ezért.

– Hívasd magadhoz az ifjút és adj neki olyan parancsokat, amelyeket nem teljesíthet – mondotta a gonosz vénasszony. – Parancsold meg neki, találja meg azt a nagy darab aranyat, amely akkora, mint egy lófej, és amelyet hajdanában apád a tengerbe ejtett. Mondd meg az ifjúnak, ha nem találja meg az aranyat, legjobb, ha nem is tér vissza soha többé. A vitéz majd elmegy, kutat, keres, nem találja meg az aranyat és maga is odavész.

A kán megfogadta a gonosz vénasszony tanácsát. Elhivatta az ifjút és megparancsolta neki, keresse meg azt a nagy darab aranyat, amely akkora, mint egy lófej. Búsan tért haza a vitéz fiatal feleségéhez és elmondta, milyen feladatot rótt rá a kán.

– Kérj a kántól három nap haladékot és ne búsulj – vigasztalta a felesége.

Ekkor az asszony sokszínű selymet vett elő és aranyfonalakkal szép virágot hímzett. Éjjel-nappal fáradhatatlanul dolgozott. Olyan szép tarka virág lett belőle, hogy szobájában még sötét éjjel is világított.

A szép asszony ezt a virágot férjének adta és így szólt:

– Bogozd ezt a virágot egy nagy hálóra és vedd a hálót a tengerbe. Közönséges hal nem mer ennek a virágnak a közelébe úszni, csak a halak királynője. Mihelyt a halkirálynő rángatni kezdi a virágot, ne légy rest, rántsd ki a szárazra. Ha azután a halkirálynő sóhajtozik és könyörög, hogy bocsásd szabadon, tedd meg kívánságát, de követeld tőle, hogy váltságdíjul szerezze meg neked azt az aranyat, amelyet a kán apja a tengerbe ejtett. De ne bízzál a hal szavában. Zálogul tépj ki egy darabot az uszonyából.

Az ifjú kiment a tengerhez, bevetette hálóját és várta a fogást. A halak királynője sokáig váratott magára. De egyszerre csak sustorogni, tajtékozni kezdett a víz: egy szép fehér hal úszott a virághoz és belekapott. Nosza, a vitéz sem volt rest, nyomban összehúzta a hálót és kivetette a partra a halkirálynőt.

– Bocsáss vissza a tengerbe. Megjutalmazlak érte – könyörgött a halkirálynő.

– Elbocsátalak, ha a tenger fenekéről felhozod nekem azt a nagy darab aranyat, mely akkora, mint egy lófej – felelte az ifjú.

A halkirálynő beleegyezett. Az ifjú kitépett zálogul egy darabot az uszonyából és visszadobta a halkirálynőt a vízbe.

A halkirálynő hazaúszott, összegyűjtötte a hálnépet, összes alattvalóit és megkérdezte tőlük, mit tudnak arról az aranyról, melyet a kán apja a tengerbe ejtett. De egyetlen hal sem tudta, hol fekszik az arany.

– Itt vannak-e mind a halak? – kérdezte a királynő.

– Csak egy öreg hal nem jött el. Nagyon öreg, már több mint száznegyven éves – mondták a királynő szolgái.

– Hozzátok elém!

A szolgák elúsztak az öreg halhoz. Ez azonban ügyet sem vetett rájuk és nem mozdult el helyéből. A szolgák megragadták az engedetlen halat és elvonszolták. Mihelyt elmozdították helyéből, meglátták, hogy éppen alatta van az aranykincs, melyet a királynő keres.

Kiderült, hogy ez a hal csak azért tudott elélni száznegyven esztendeig, mert az arany kigőzölgése táplálta. A szolgák elvitték az aranyat, mire az öreg hal kimúlt. A halkirálynő pedig odaadta az aranyat az ifjúnak és visszakapta érte kitépett uszonyát.

Az ifjú elment az udvarba és átnyújtotta az aranyat a kánnak. A kán hazabocsátotta őt, azután maga elé rendelte a vénasszonyt és rárivallt.

– Levágatom a fejedet, mert megcsaltál! A fejedelem fia visszatért és elhozta az aranyat. Nem pusztult el, hiába ígérted.

– Uram! – könyörgött a vénasszony. – Ne ölj meg engem! Inkább küldd el őt olyan helyre, ahonnan nincs visszatérés. Mondd azt neki, hogy apádnak valamikor elveszett egy kancája. A kanca elvadult, és most nem tudni, hova lett. Parancsold meg az ifjúnak, keresse meg és hajtsa vissza a lovat. Lehetetlenség, hogy teljesítse parancsodat.

A kán maga elé rendelte az ifjút és megparancsolta neki, hogy kerítse elő a vadlovat.

Szomorúan tért haza az ifjú és elmondta feleségének, mit parancsolt a kán.

– Ne búsulj, ezt a parancsot is teljesítheted – válaszolt a felesége. – Fogd ezt a pálcát, fordulj keletnek és mondd el az imádságot, amire megtanítlak. A pálca majd elvezet az elvadult kancához. Pattanj a hátára és próbáld nyeregbe törni, üsd a lovat, amennyire csak bírod. De vigyázz, hogy ki ne verd a szemét. Mihelyt a ló kezes lesz, nyargalj rajta egyenesen a kán udvarába. A többi ló majd magától megy utánad.

A vitéz mindenben követte felesége tanácsát. Nemsokára a kán udvarába terelte a vadlovakat és így kiáltott:

– Gyere ki, itt vannak a lovaidd!

A vad paripák mindent széttapostak a táborban, és a kán ijedten kiáltott ki az ablakon, tereljék el a lovakat.

Haragudott a kán és meg akarta öletni a vénasszonyt.

– Uram, kegyelem! – könyörgött a vénasszony. – Három próbát álljon meg az, aki bátor. Parancsold meg az ifjúnak, hogy harmadik parancsolatodat is teljesítse. Ha ezt is véghezviszi és szerencsésen hazatér, akkor üttesd le a fejemet.

– Beszélj! – parancsolta a kán.

– Atyád temetésén, a halotti toron, a negyvenedik napon levágtak egy fekete mént. Keresse meg és hozza vissza ezt a mént az ifjú.

A kán elhivatta az ifjút és meghagyta neki, hogy kerítse elő a fekete mént, amelyet levágtak az elhalt kán halotti torán, a negyvenedik napon.

Búsan tért vissza feleségéhez az ifjú és így szólt:

– Most aztán igazán végem van. A kán azt parancsolta nekem, kerítsem elő és hozzam vissza azt a fekete mént, amelyet sok évvel ezelőtt levágtak a kán apja halotti torán.

– Ha türelmesen kivártad volna a negyven napot és nem tépted volna el farkasbundámat, nem ért volna ez a baj – felelte szomorúan a fiatal asszony. – Ebben a dologban már nem tudlak megsegíteni. Eredj el az öreg farkas-anyóhoz, kérj tőle segítséget.

Azt tanácsolta férjének, kérjen a kántól a parancs teljesítésére három hónap haladékot. A kán teljesítette kívánságát, sőt még a maga jószántából további három hónapot is toldott hozzá. Útra kerekedett hát az ifjú. Így szólt hozzá ekkor a felesége :

– Mialatt te úton leszel, a kán zaklatni fog engem. Ólálkodik utánam. Vesd pálcádat a földre, taposs rá és kívánd azt, hogy

háromemeletes vaspalota keletkezzék. Én majd elrejtőzöm a pincéjében és ott várom meg visszatérésedet.

A vitéz földre dobta a pálcát, rátaposott a lábával és íme, vaspalota nőtt ki a földből. A vitéz elrejtette feleségét a pincében, aztán ellovagolt a farkasokhoz.

Sok idő telt el, mígnem az ifjú elért a barlanghoz és mindent elbeszért az öreg farkas-anyónak.

– Jaj, fiacskám, te magad vagy az oka mindennek – szólta az öreg farkas-anyó. – Hogyha hallgattál volna rám és szépen kivárod a negyven napot, semmi bajod se történt volna. No de azért segíthetünk rajtad. Lovagolj el a hegyekbe, oda, ahol a kán apjának sírja van. Nyisd fel a sírt, szedd össze a halott csontjait, rakd egy bölcsőbe és ringasd. Akkor a kán apjának lelke jajveszékelné fog: „Átkozott, aki megzavarja nyugalmaomat! Mondd hamar, mit kívánsz!” Ekkor felelj te a kán lelkének ekképpen: „A fiad nem hagy engem békén, azért nem hagylak békén én se téged.” – „Mit kíván a fiam?” kérdezi majd a lélek. Felelj erre neki a következőképpen: „Halálod után negyven napra toron levágtak egy fekete mént. Most azt kívánja tőlem a fiad, hogy keressem meg és hozzam vissza ezt a mént.” Mialatt így beszélsz, csak rázd erősen a bölcsőt: meglátod, a lélek majd visszaadja neked a lovat.

Az ifjú elnyargalt hát a hegyekbe, felnyitotta a sírt, összeszedte a halott csontjait, berakta egy bölcsőbe és ringatni kezdte.

– Ne zavard nyugalmaomat, átkozott! Mit kívánsz tőlem? – üvöltötte az öreg kán szelleme.

– A fiad nem hagy engem békén, azért én se hagylak békén téged.

– Mit akar a fiam?

– Halálod után negyven napra egy fekete mént vágtak le a halotti torodon. Most ezt a lovat kéri tőlem a fiad. Én pedig rajtad keresem ezt.

– Ó, a piszkos fajzat, ó, a piszkos söpredék; hát még egy lovat is sajnál tőlem?! – kiáltotta dühösen a szellem és kivetette a sírból a lovat.

A vitéz szemügyre vette a mént és észrevette, hogy hátulsó combjából hiányzik egy darab.

– Hát ez a hiányzó darab hol marad? – kérdezte az ifjú.

– Ilyen lovat adott nekem az én piszkos, fösvény fiam. A hátsó combjából ezt a darabot ő maga falta fel együtt a feleségével. Így add vissza neki a lovat, ahogyan van. Most pedig eredj a dolgodra és hagyj már békén.

Két hónap múlva érkezett haza az ifjú. Ezalatt a kán kereste a szép asszonyt és szétdúlatta a vaspalotát. Az egész épületet elhordatta, már csak a pince volt hátra. Ekkor érkezett a vitéz a kánhoz, átadta a lovat és azt is elmondta, miket beszélt róla az öreg kán.

A kán ezért nagyon elszégyellte magát és beismerte, hogy bűnt követett el. A gonosz vénasszonynak leüttette a fejét, az ifjút pedig megjutalmazta.

Most már az ifjú boldogan élt feleségével késő vénségéig; Ámbár még meg kell mondanunk, hogy felesége nem farkas leánya volt, hanem egy jó szellemé.

A FAKÓ LOVACSKA

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy gazdag ember. Nem volt se lánya, se fia, de volt sok ménese, nyája. A gazdag ember sose őrizte barmait, lovait: erre nem is volt szükség. A farkas nem ragadott el belőlük, tolvajok meg nem lopták. A szomszédos ország kánja megkérdezte:

– Miért nem falja fel a farkas ennek a gazdag embernek állatait? Miért nem lopják meg a tolvajok? Lám, az én nyájaimat meglátogatja a farkas, meg is lopja a tolvaj!

Szólották erre a kán emberei:

– Annak a gazdag embernek nincsenek gyermekei, de van egy fakó szőrű lova: ez őrzi méneseit, nyájait a farkasok és a tolvajok ellen.

A kán követet küldött a gazdag emberhez és meg akarta venni tőle a fakó szőrű lovat. De a gazdag ember nem adta. Ekkor a kán nagy lakomát rendezett, mindenkit meghívott rá, de mikor a gazdag ember és a felesége is beállítottak, senki se fogadta őket, és a kán azt üzenete nekik:

– Akinek nincs fia, nem ülhet le; akinek nincs leánya, az ne igyék itt erjesztett lótejet, el se jöjjön a vendégségbe.

Hazament hát a gazdag ember a feleségével együtt. Fogott egy mént, egy bikát, egy kost és egy kecskebakot. Kinn a pusztaságban, a nagy Salkan-tó sarkában feláldozta ezeket az állatokat, máglyát gyújtott és könyörgött istenhez, adjon neki gyereket.

– Istenem, adj nekem fiat vagy leányt.

Éjszaka a tó partján a gazdag ember álmot látott:

– Ha levágod a fakó lovat, leánygyermeket adok neked!

A gazdag ember kivezette a ménesből a fakó lovat, és hiába sírt a felesége: – Ne vágd le! Ne vágd le! – Bizony levágta, nem hallgatott az asszony sírására. Mikor aztán a lovat megölte, ismét lefeküdtek aludni a tó partján.

Telt-múlt az idő, és a gazdag embernek csakugyan gyermeke született. Még a világon se volt, azt mondja a gyermek:

– Küldjétek ide apámat!

Behívták apját, az be is jött.

- Apám, akarod-e, hogy éljek?
- Élj, élj, szívem világossága!
- Jól van, élni fogok, de ígérd meg, hogy a magam ura leszek.

Különben bizony meg nem élek!

Mondotta ekkor az apja:

- Légy hát a magad ura.

Leány volt a gyermek. Az apa leölt egy birkát és lakomát rendezett. Az asszonyok húst ettek, kumiszt ittak, aztán hazatértek.

Felnőtt a leány és nagyon szép lett. Naponta jöttek a gazdag és előkelő emberek fiai, kérték feleségül. De apja ezt mondotta:

- Ezinem az én dolgom. A leányom a maga ura.

Ekkor az ifjak a leányhoz mentek, ez azonban azt felelte:

- Azt választom, aki kitalálja a nevemet.

De egyik ifjú sem tudta kitalálni a nevét. Hiszen a nevét még saját apja és anyja sem tudták.

Egy napon megkérdezte tőle az anyja:

- Hogyan szólítsunk téged?

Felelte a leány:

- Dudar Kisz a nevem. De ne mondd meg senkinek.

Történt, hogy ismét beállított egy ifjú. A gazdag ember megmondotta ennek is: – A leányom a maga ura. – Ez abban az időben történt, amikor a törzs népe kivonult a pusztára legeltetni a nyájukat. A leány is felrakta holmiját egy teve hátára. A teve kantárszára egy szolgáló kezében volt. A leány egy öszvérre ült és legvégén követte a tábor vonulását. Ekkor a poggyász a teve egyik oldalán lecsúszott. A szolgáló kiáltozott a leányért, de az nem hallotta. Kiáltotta ekkor a szolgáló:

- Dudar Kisz, gyere, lecsúszott a poggyász a tevéről!

Odaszaladt a leány:

- Miért szólítottál a nevemen?

– Nem én! Én nem szólítottalak a neveden! Csak azt mondtam: kislány.

Amikor a törzs eljutott az új legelőkre és hozzáfogtak a megtelepedéshez, lerakodtak a tevékről és felvonták a sátrakat. Ekkor az az ifjú a leányhoz lépett és megkérdezte:

– Te vagy-e az a leány, aki a saját ura? Azért jöttem, hogy megkérjelek feleségül.

- Hát akkor találd ki a nevemet!
- Alighanem Bejlantagan.
- Nem találtad el.

Mondotta ekkor az ifjú:

- Dudar Kisz a neved.
- Eltaláltad.

Lakodalmat ültek. A gazdag ember így szólt a leányához:

- Méneseimből, nyájaimból vigyél annyit, amennyit akarsz;

A leány elment a lovakhoz és nézelődött köztük. Egy kis fakó lovacskának verejtékes volt a szőre; a leány kissé megdörzsölte a ló szőrét. Ekkor a csikó egyszerre csak így szólott emberi hangon:

- Feleségül visznek-e, Dudar Kisz?
- Bizony, elvisznek – felelte a leány.
- Mit kérsz az apádtól?
- Apám annyi barmot ad velem, amennyit akarok.

Szólott ekkor a fakó lovacska:

– Ne vigyél magaddal jószágot, Dudar Kisz. Ha egyebet akar veled adni az apád, azt se fogadd el. Mondd meg nekem, milyen ember a vőlegényed: jó vagy rossz?

- Jó-e, rossz-e, én bizony nem tudom – felelte a leány.

– Ha nem tudod, megmondom én neked. A vőlegényed boszorkány-farkas. Emberbőrbe bújt, úgy jött el hozzád. Épp egy halottat kapart ki a sírjából, amikor meghallotta, hogy a szolgálód a nevedet kiáltotta.

A leány nagyon megijedt, de a csikó így vigasztalta:

– Ne vigyél el apádtól barmokat, sem egyéb jószágot. Csak kérj az apádtól íjat és nyilat, kérd el a fekete szolgálót, a fekete tevét és kérj el engem.

Elment a leány az apjához. Kérdi tőle az apja:

- Mit kívánsz, gyermekem? Mit viszel magaddal?

– Apám, add ide az íjadat és a nyilaidat, add a fekete szolgálót és a fekete tevét meg a fakó lovacskát.

- Vidd el mind, gyermekem.

A leány elment a méneshez és kifogta pányvával a fakó lovacskát. Akkor lett hároméves. Mikor felkantározta, négyévéssé változott, amikor rátette a nyeret, akkor lett ötéves és nyomban hatéves lett, amikor a leány a nyeregbe ült. A fekete szolgáló felült a

fekete tevére. A leány vállára akasztotta az íjat, így kerekedtek útnak. Szólott ekkor a vőlegény a menyasszonyhoz:

– Előrelovagolok. Ahol vonalat húzok, lovagolj a vonal mentén, ahol kört rajzolok, telepedj meg éjszakára.

A vőlegény előrelovagolt. Mondotta ekkor a lovacska:

– Tudod-e, Dudar Kisz, miért lovagolt előre a vőlegényed?

– Nem tudom.

– De én tudom. A férjed nyomban farkassá változik, visszatér és felfalja a fekete tevét a fekete szolgálóval együtt.

Alig nyargaltak egy darabon tovább, rohanva jött egy óriási farkas. Bekapta a fekete tevét a fekete szolgálóval együtt és aztán elszaladt. Egy idő múlva ismét ifjúvá változott és visszajött.

– Jaj, Dudar Kisz – mondotta – hova lett a fekete teve a fekete szolgálóval?

– Megette egy farkas.

Mondotta ekkor az ifjú:

– Ott a hegyek közt fehérük a házam. Gyere oda, én előrelovagolok.

Amikor a leány egyedül maradt, így szólt a lovacska:

– A farkas felesége eléd fog jönni, hogy megfogja kantáromat. De te ne engedd.

Máris szaladva jött eléjük a farkas felesége, és meg akarta fogni Dudar Kisz lovának kantárát.

– Ne fogd meg a lovam kantárát: te vagy a ház asszonya. Majd magam kötöm meg a lovamat – mondotta Dudar Kisz.

Leszállt a nyeregből és a sátor oldalánál megkötötte a lovat. Aztán belépett a hajlékba és leült az ajtó mellé. Férje a szőnyegen feküdt, mellette a felesége.

– Ő, Dudar Kisz – kiáltott a férfi – gyere ide és feküdj mellém.

Dudar Kisz azt felelte:

– Nem megyek a nyoszolyádra, ahol néném fekszik, szégyellem magamat.

Férje kiáltozott és szidta, miért nem megy közelebb, de ő nem ment.

A régibb asszony vakarta a férje fejét és hátát. Eközben a férfi elaludt. Aludt éjjel-nappal, két éjszaka és két napon át aludt,

álmában nyöszörgött, jajgatott. Ekkor a lovacska a hajlék oldalához dörgölődött.

– Kimegyek. Máshova kötöm a lovamat – mondta Dudar Kisz.

A sötétben gyorsan magára kapta az ifjú ruháit, kiment, felült a fakó lovacskára és kezébe vette az íjat a nyilakkal.

Szólott ekkor a fakó lovacska:

– Hunyd be a szemedet. Ki se nyissad három nap és három éjjel.

Három nap és három [éjjel] repült a lovacska a levegőben, aztán újra leszállt a földre, és a leány újra kinyitotta a szemét.

– Vedd le rólam a nyeret és a nyeregtakarót – mondta a lovacska.

Dudar Kisz levette a nyeret és a nyeregtakarót, és ekkor egy darab a lovacska hátából is kiszakadt, annyira feltörte a nyereg. A lovacska most a pusztára szaladt, forgolódott a hátán, innen is legelt, onnan is legelt és íme, a seb begyógyult.

Ekkor egy lovas ember tűnt fel a pusztán. A lovacska gyorsan visszaügetett Dudar Kiszhez:

– Kantározz fel gyorsan újra és ülj rám!

Hamarosan odaért a lovas is, aki már észrevette a lovacskát és köszönt:

– Üdvözöllek.

– Üdvözöllek – köszönt vissza a leányka.

– Ki vagy? – kérdezte az ifjú.

A férfiruhába öltözött leány így felelt:

– Vitéz vagyok és vadászni indultam.

Mondotta erre az ifjú:

– Én is vitéz vagyok, én is vadászni indultam. Legyünk testvérek.

– Legyünk testvérek – felelte a leány.

Testvériesen együtt mentek vadászni. A férfiruhában levő leány egyetlen nyíllövessel két fekete vadszamarat ejtett el. Tosztük vitéz volt az ifjú neve: az csak egy fekete kulánt zsákmányolt. Estére hazatértek Tosztük vitéz anyjához.

– Fiam, mit hoztál haza? – kérdezte az anyja.

– Anyám, egy vitézt hoztam. Különb vitéz mint én, mert két fekete kulánként ejtett el, míg én csak egyet.

Az asszony azonban ezt gondolta magában:

„Vakuljak meg, ha tévedek: ez nem férfi – ez leány.”

Dudar Kisz lenyúzta a három vadszamarat, vizet hozott, megfőzte a húst, de olyan puhára főzte, hogy levált a csontokról.

Tosztük vitéz anyja csak nézte és azt gondolta magában:

„Ez bizony leány!”

Reggelre kelve, lóra ültek ismét mind a ketten és kimentek vadászni. Ekkor egy lovas jött velük szembe.

– Tosztüköt keresem – mondotta.

– Mit akarsz tőlem?

– Népünknel lakomát rendez a kán. Egy nyárfa tetejébe egy aranypénzt rakott. Aki lenyilazza ezt a pénzdarabot, annak a felesége lesz a kán leánya. Minálunk még senkinek sem sikerült. Gyere Tosztük, lödd le a pénzt és megkapod a kán leányát.

Ekkor a három vitéz elment a kán lakomájára. Hármuk között voltí Dudar Kisz férfiruhában. Sok ember volt az ünnepségen. Sokan lödöztek a pénzdarabra, de senki sem találta el. Odaérkezett Tosztük vitéz, ő is nyilazott, de ő is mellé talált. Aztán Dudar lött – hát a pénzdarab csörrenve hullott le a földre.

– Te vagy a kán veje! – kiáltották mindnyájan.

Szönyegre ültették a férfiruhába öltözött Dudar Kiszt, fölemelték, úgy vitték a fejedelem elébe. Azután előhozták a kán leányát és Dudar Kisz karjába tették.

Három napig tartott a lakodalom, akkor hazaindult Dudar Kisz, hogy elvigye a kán leányát a maga nemzetségéhez. Tosztük vitéz és a menyasszony bátyja velük ment, és egy darabon elkísérte őket. Mikor a menyasszony útra készült, így szólott bátyjához:

– Miért adtatok hozzá? Hiszen éppen olyan leány, mint én vagyok.

Meghallotta e szavakat a fakó lovacska, odaszaladt gazdájához és így szólt:

– Jaj, Dudar Kisz, a kán leánya elpanaszolta bátyjának, hogy te ugyanúgy leány vagy, mint ő.

– Hát most mit csináljunk? – kérdezte Dudar Kisz.

– Mutasd meg menyasszonyod bátyjának, hogy vagy te is olyan legény, mint ő. Rendezz vele lóversenyt.

Így is lett. Dudar Kisz és az ifjú lóra pattant és nekiiramodott. A fakó lovacska úgy elhagyta a másikat, hogy Dudar Kisznek ideje

maradt: leterített egy vadszamarat és levágta hímtagját. Sógora csak akkor érte utol, mikor már régen várta egy tó partján.

– Fürödjünk! – javasolta Dudar Kisz.

Mikor levetköztek, Dudar Kisz a vadszamar hímtagját a szemérme elé tette, úgy fordult vissza sógorához. Mikor az meglátta ezt, nagy örömmel gerjedt. Beugrottak a vízbe és kedvükre hancúroztak a hús hullámokban. Aztán megint felöltöztek és szép egyetértésben visszalovagoltak a kán udvarába.

Otthon a kán fia félrehívta hűgát és azt mondta neki:

– Azt hiszed, hogy leány a férjed? Nyugodtan elmehetsz vele. Ez bizony férfi. Magam láttam, saját két szememmel.

A férfiruhás Dudar Kisz előre ültette a lovon a kán leányát, maga is nyeregbe pattant és Tosztük vitéz kíséretében ellovagolt. Csakhamar elérkeztek ennek falujába. Tosztük vitéz köszöntötte anyját, majd így szólt:

– Az ifjú, akivel testvériségre léptem, feleséget hozott.

Tosztük anyja nagyon csodálkozott a dolgon, de nem szólt semmit. Elkészítette a fekvőhelyet. Reggel Dudar Kisz felült lovára és kinyargalt a pusztába. Szólt ekkor a fakó lovacska:

– Merre fordulsz most, Dudar Kisz? Visszatérsz-e szüleidhez? Vagy a boszorka-farkashoz? Ne menj el Tosztüktől. Farkas-férjednek se híre, se hamva. Lovagolj ki holnap Tosztükkal a pusztára, mondd meg neki az igazat és menj feleségül hozzá te magad.

Másnap reggel így szólt Tosztükhöz a leány:

– Testvér, lovagoljunk együtt. Vadásszunk kulánokra.

Kilovagoltak hát együtt, és Dudar Kisz így szólt:

– Jaj, testvérem, ki veszi feleségül a kán leányát, kit nekem adtak a fejedelem udvarában?

Csodálkozva válaszolt Tosztük:

– Hát ki más venné el? Te veszed el. Hiszen máris a feleséged!

– És engemet ki vesz feleségül?

No, ezen Tosztük még jobban elcsodálkozott.

– Már miért vegyenek téged feleségül?

Mondotta erre Dudar Kisz:

– Azért, testvér, mert leány vagyok.

És bizonyítékul megmutatta keblét és hajfonatát.

Tosztük ennek nagyon megörült, így tértek haza. Tosztük vitéz erre feleségül vette mind a kettőt: Dudar Kiszt is, meg a kán leányát is. Néhány hónap múlva Dudar Kisz terhes lett.

Hamarosan ezután háború tört ki, és Tosztük vitéz is hadba készült, hogy megpróbálja erejét.

Dudar Kisz óva intette és mondotta neki:

– Eredj háborúba, ha menned kell. De ne ülj a fakó lovacskára, mert elhagy téged és visszatér hozzám.

Férje azonban nem hallgatott rá, felült a fakóra és így szólt:

– Ha feleségemnek gyermeke születik, küldjétek valakit utánam. Altin Báj legyen a gyermek neve.

Így szólt és ellovagolt. Egy hónap múlva Dudar Kisznek gyermeke született: feje arany volt, a fenéke pedig ezüst; Tosztük anyja ekkor levelet írt fiának:

– Menyemnek, Dudar Kisznek fia született, a feje arany, a hátulja ezüst.

Tosztük anyja lóra ültetett egy embert és fia után küldte az írással. A hírnök felült egy fekete paripára, hat lépéssel megtett egyhónapi utat, azután megállt. Szív alakú helyre ért, ott füstoszlop szállt fel, s ez olyan egyenes volt, mint a hátgerinc. Volt ott egy ajtó, ide benyitott a hírnök. Hát ott ült egy csonttá aszott anyóka és megkérdezte:

– Hová, hová, édes fiam?

– Nem láttad-e, vonult-e errefelé sereg? – kérdezte a hírnök.

– Bizony láttam. Erre mentek, itt is éjszakáztak. Bizonyára te is elfáradtál. Szállj le és kösd meg a lovadat. Én majd ellátlak eleséggel.

Leszállt a hírnök, megkötötte lovát és belépett a házba. Az anyóka adott neki egy fazék zablevest. A hírnök megitta, aztán lefeküdt és elaludt. Ekkor a vénasszony belekotorászott a hírnök zsebébe, kiszedte az írást. Így tudta meg, hogy Dudar Kisznek fia született, annak a feje arany, a hátulja meg ezüst. Azt is megtudta az írásból, hogy Dudar Kisz most Tosztük vitéz hajlékában van. Csakhogy az öregasszony a boszorka-farkas anyja volt. Visszatette az írást a hírnök zsebébe, nem is vett az észre semmit.

Csakhamar felébredt a hírnök és így szólt:

– Késő van, mennem kell már tovább.

– Hát csak eredj – mondotta az öregasszony – ha megint erre jársz, csak térj be hozzám.

Megérkezett a hírnök Tosztük vitézhez és átadta neki az írást. Tosztük vitéz nagyon megörült, haza szeretett volna menni, hogy lássa a fiát. Társai azonban azt mondták neki:

– Ne menj haza, Tosztük; közel az ellenség, és te a mi vitézünk vagy.

Ekkor Tosztük ezt írta az anyjának:

– Köszöntöm anyámat. Adjon lakomát és hívjon meg sok embert újszülött fiam tiszteletére. Legyen a neve Altin Báj.

A hírnök visszalovagolt az új írással. Ismét elérkezett a csonttá aszott öregasszony hajlékához és betért hozzá. Fáradt volt, hát lefeküdt aludni. A vénasszony ekkor titkon kihúzta a zsebéből az írást és a tűzbe dobta. Aztán maga írt egy másik levelet, mely így hangzott:

– Miért fárasztotta anyám a lovat, miért küldött hozzám hírnököt? Hozasson harminc szekér rőzsét és égesse el Dudar Kiszt a fattyával együtt.

A vénasszony ezt a levelet dugta a hírnök zsebébe, az mit sem vett észre és hamarosan tovább lovagolt.

Amikor Tosztük anyja elolvasta a levelet, hozatott harminc szekér rőzsét. Láttá ezt Dudar Kisz és sírva fakadt. Éjfélkor azonban megérkezett a fakó lovacska. Megkérdezte:

– Alszol-e, Dudar Kisz?

– Fekszem gyermekemmel, Altin Bájjal együtt.

– Gyere ki gyermekeddel, Altin Bájjal együtt.

Fölkelt és felöltözött Dudar Kisz, felövezte derekát, kebelére kötötte gyermekét és kilépett a sátorból. Meglátta a fakót és sírva fakadt. A fakó három lába meg volt békózva, de a fakó mégis vágatott, és a békó annyira elvágta a lábait, hogy kifehérelt a csontja. Dudar Kisz leoldotta róla a békót, gyermekével együtt felült a fakóra és elmenekült.

Valaki üzőbe vette. De a ló hiába akart repülni, nem tudott repülni – futni is hiába akart, nem tudott futni, mert sebes volt a lába. Az üldöző közeledett.

Volt Dudar Kisznek egy sűrű fésűje. Ezt a földre vetette és így szólt: – Sűrű erdő támadjon belőled!

Sűrű erdő nőtt belőle, a csonttá aszott vénasszony eltévedt benne. Dudar Kisz egéruvat nyert és tovább lovagolt. De a vénasszony kitalált az erdőből és csakhamar ismét a menekülők nyomában volt. Dudar Kisz földre dobta a tükrét és íme, nagy tó támadt belőle. Dudar Kisz átúsztatott rajta a fakóval, de a vénasszony utána úszott és megragadta az asszonyka csuklóját. Kést is fogott a vénasszony és felvágta a fakó hasát. A ló hátrarúgott mindkét lábával és kitörte a vénasszony nyakát: vége is lett azon nyomban. De a fakó felvágott hasából is kihullott a gyomor, a bele – lerogyott és halódott. Dudar Kisz átölelte a fakó fejét, úgy siratta.

– Ne sírj, Dudar Kisz – mondotta a lovacska – ne sírj! Vágd le a négy lábamat és dobd négyfelé. „Négy ménes váljék belőletek!” ezt kiáltjad. Azután vágd hatfelé a törzsemet, dobd a földre és kiáltjad: „Nagy, fehér ház váljék belőled!”

Erre kimúlott a fakó lovacska. Dudar Kisz három nap és három éjjel ölelte a nyakát, de a lovacska nem kelt életre. Ekkor levágta a négy lábát, eldobta négyfelé és azt kiáltotta: – Négy ménes váljék belőletek! – Azután hatfelé vágta a ló törzsét és mondotta: – Nagy, fehér ház váljék belőled!

Rögtön ménesek támadtak, meg egy hatszárnyú épület. Dudar Kisz gazdag lett és fejte a kancákat. Altin Báj felnőtt és őrizte a lovakat. De körülöttük sehol sem voltak emberek.

Történt azonban egy napon, hogy egy lábatlan ember érkezett és egy szarvast lőtt. Altin Báj fölvette a szarvast és az anyjához menekedett. Másnap ismét elment a lábatlan emberhez. Hát az az ember a nevéen szólította őt és azt mondta neki:

– Altin Báj, gyere ide!

Odament hozzá a gyermek, hát a lábatlan ember levette a sapkáját és a kisfiúnak adta. Altin Báj hazavitte a sapkát, de nem szólt róla az anyjának, csak letette a sapkát a lovaknál és elment. Amikor az anyja a kancákhoz ment fejni, meglelte a sapkát és sírva ment be a házba. Sírva kérdezte Altin Bájt:

– Hol találtad ezt a sapkát?

– Egy lábatlan embertől kaptam.

– Az az ember az én férjem. Tosztük vitéz, a te apád. Hozd ide!

Altin Báj kézen fogva nyeregbe emelte, maga mögé ültette apját és hazavitte. Hazaérve ismét megfogta a kezét és ledobta a földre.

Azután kilovagolt a ménesekhez és estig haza se tért. Amikor újra megjött, Dudar Kisz már megfürösztötte kancatejben a férjét, felöltöztette szép ruhába, megetette. Tosztük vitéz nyájas volt a fiához. Kérdezte ekkor Dudar Kisz a férjétől:

– Honnan jössz, uram?

– Hát honnan jöhetnék? – felelte. – Amikor én harcba mentem, meghagytam anyámnak, küldjön utánam hírnököt, ha fiam születik. El is jött a hírnök, hozta anyám levelét. Társaim azonban nem engedtek haza. Akkor írást küldtem anyámnak, hogy rendezzen lakomát a gyermek tiszteletére. A hírnök elvitte a leveletem. De hogyan kerültél ide, Dudar Kisz, felelj, miért jöttél ebbe az országba? Bántott valaki?

Felelte Dudar Kisz:

– Amikor megjött a hírnök, én a hajlékban feküdtem. Anyád megkapta az írást és abban az állott: hozasson harminc szekér fát, égessen el engem a fiammal együtt. Éjfélkor azonban megjött fakó lovam, és én elmenekültem. Valaki üldözőbe vett, de én nem tudom, ki volt. Fölvágta a fakó hasát, a fakó hátrarúgott és megölte üldözőnket. De a fakó is elpusztult. Én meg itt maradtam fiammal, Altin Bájjal. Most meg elhozattalak téged. De hogyan vesztetted el lábadat, Tosztük vitéz?

– Aznap, amikor a fakó elhagyott, elindultam, hogy megkeressem, és hogy téged is megkeresselek. Lovam nem volt, gyalogszerrel jártam. Csizmám hamarosan elszakadt. Mezítláb mentem tovább, de a köveken, a homokban lehorzsolódott a talpam; elkopott tövig a lábam is a hosszú útban, míg hozzátok értem.

Dudar Kisz sírva fakadt. Midőn néhány nap múlva Tosztük újból erőre kapott, a fiatalasszony maga elé ültette a lóra, s hazalovagolt férjével a széles pusztaságokon át Tosztük anyjához. Az ifjú Altin Báj mögöttük terelte a négy ménest.

Telt-múlt az esztendő. Midőn egy ősszel hazafelé hajtották a nyájukat, Altin Báj arra a vidékre tévedt, ahol gyermekségét töltötte. A hatszárnyú fehér ház helyén azonban egyebet sem talált, csak egy fehérlő lócsontvázat.

UTÓSZÓ

Száz esztendeje múlt, hogy jó Vámbéry Ármin pártfogóktól összekoldult pénzen útnak indult Kelet felé, Julianus barát és Körösi Csorna Sándor nyomán, megkeresni a magyarok őshazáját, megtalálni azt a bölcsőt, mely egykor e nemzetet ringatta. Vándorlásai során eljutott a Kaspi-tengeren túlra is, a turkománok, üzbégek, kazahok lakta homokos, sivár pusztákba, az egykor oly gazdag Chivai- és Bokharai-kánságba, bejárta szinte az egész mai Kazahsztánt, nyomorúságos jurtákban aludt éjszakánként, megkóstolta különös ételeiket, megcsodálta pompás paripáikat, meghallgatta vidám és szomorú nótáikat, sok-sok szép meséjüket, s az évek során összegyűjtött élményekből, hazatérve, könyvet írt, hogy elmondja honfitársainak, hogy él ma a magyaroktól örökül kapott területen – így hitte – ez az oly szegény és mégis olyan gazdag nép. Ő volt az első, aki nagy tudományos – néprajzi és történelmi – felkészültséggel hírt adott nekünk a kazah nép életéről, szokásairól, hiedelmeiről és népköltészetéről.

S közel egy negyedszázada múlt, hogy ott járt egy másik magyar, akit a világháború forgószele vetett a Kaspi-tengeren túlra, s aki bejárta Szovjet-Kazahsztánt, leírta, hogyan él ma ez a nép, az egykori dehkánok földje mennyit változott egy negyedszázad alatt, a szovjethatalom huszonöt éve alatt. Ebben az időben vetődött kazah földre egy másik magyar író, Balázs Béla is, az ő képzeletét a kazah mesék fogták meg, le is fordított belőlük egy kötetre valót, s itthon, 1947-ben „A fakó lovacska” címmel közreadta, de könyve szinte nyomtalanul eltűnt a sok más, érdekesebbnek vélt könyv között.

Tőlük tudjuk azt, amit tudunk a kazahokról. S ez nem sok, még akkor sem, ha hozzávesszük a lexikonok szürke adatait: a kazahok földjének területe közel három millió négyzetkilométer, lakosainak száma eléri a hat milliót; erdőtlen sík vidék, kevés vízzel, gyakori szárazsággal; művelhető földek csak az ország szélein, de ott végeleáthatatlan gabona- és gyapottáblák, a föld méhében kimeríthetetlennek látszó ásványi kincsek égiszén, nagyon sok szén. A nép kilencvennyolc százaléka még 1917 után is hosszú ideig írástudatlan volt, de nem is lehetett volna írástudó, mert ábécéje

sem volt. Irodalma csak a legutóbbi évtizedekben kezd kialakulni, de máris a klasszikus értékű Muhtar Auezovval dicsekedhet. Ma felkutatható és összegyűjthető népmesekincse is viszonylag újkeletű, többségében feltehetőleg a XVIII-XIX. században kialakult, csak elvétve korábbi keletű mese.

A kazah népköltészetnek van több olyan sajátos vonása, amelyek megkülönböztetik minden más nép költészetétől. Mindenekelőtt több olyan műfaja van, amelyeket más népeknél nem találunk meg; másrészt a kazah népköltészetben nem alakult ki a népi dráma. Ott, ahol nem tűntek el teljesen a patriarkális viszonyok, ahol még elevenen él a nemzetség hagyománya, a mindennapi élet tematikája uralkodik a népköltészetben. Több a novellisztikus mese, a tündérmeséket is át- meg átszövik a reális elemek s az énekes népköltészetben egy egész sor olyan műfaj alakul ki, melyeket a szürke hétköznapok szükségletei szülnek. A kazahoknál pl. a „zsarzsar”-nak nevezett lakodalmi vetélkedő-dalok, az „esztirtu”-nak nevezett hírversek stb. Sajátos vonása a kazah népköltészetnek az erősen didaktikus tartalom: a százados népi tapasztalatot költői formában rögzítő közmondásokon kívül a tanító-költemények és tanmesék, szentenciák és allegóriák széleskörű változatai szolgálják a társadalmi magatartás normáinak szájhagyományozását, és együttesen a népi erkölcs íratlan törvénykönyvének tekinthetők.

Érdekes sajátossága a kazah népköltészetnek, hogy míg az énekes népköltészetben uralkodik a rögtönző készség, s az egyes szövegek vagy dallamok egyáltalán nem állandó jellegűek, addig a prózai műfajokra jellemző az állandóság, a rögtönzés majdnem teljes hiánya, úgyhogy az egyes mesék majdnem szó szerint öröklődnek nemzedékről nemzedékre, terjednek aulról aulra. Ezzel magyarázható, hogy a kazah népdalnak számtalan variánsa van, míg a különböző időben és különböző helyen feljegyzett mese szinte betű szerint megegyezik. G. Potányin, a kazah folklór egyik első kutatója abban látja a dallammal kísért népköltészetben az évszázadok során kialakult fejlett rögtönzés okát, hogy a patriarkális életforma és a szabályá merevedett szokások meghatározott alkalmakkor megkövetelték, hogy az énekes minden előkészület nélkül négysoros versikéket rögtönözzön, bekapcsolódjék abba a költői versengésbe, ami egy-egy lakodalmon vagy lakomán az

énekesek között folyik. A rögtönzés, mint sajátos beszédforma, a leghétköznapibb beszédbe is beleszólt. Akik művészzé váltak a költői rögtönzésnek – az „akínok” – igen nagy népszerűséget vívtak ki maguknak, ők váltak hivatott őrzőivé és hordozóivá a népköltészetnek.

A patriarkális viszonyok, a nomád törzsi életforma s a nép főfoglalkozása: az állattenyésztés – a hosszú évszázadok során kitörölhetetlen nyomot hagyott az egész nép kultúrájában, meghatározta annak tartalmát, képeit, hasonlatait, meghatározta azt az egész világot, amely egy mesét benépesít. A kazah mesehős csodálatos dobozt kap ajándékba, amelyet ha kinyit, ménesek, nyájak, csordák ura lesz, míg közeli szomszédja: az orosz, hasonló esetben házat, kertet, gazdag istállót nyer. Azok az életkörülmények, amelyek között a kazah népmesehősök élnek, állattenyésztő, pásztorkodó, nomád nép életkörülményei. Itt a legnagyobb kincs a szélnél is sebesebb tulpár, a táltosló, amelyiknek a hátán egy pillanat alatt be lehet száguldani az egész pusztát, itt még az aranyat is úgy mérik, hogy „lófej nagyságú”, a mesehős nem egyszerűen „egyszer volt, hol nem volt”, hanem lovakat nevelt, birkanyáját legeltetett, az elveszett jószág keresésére indult vagy éppen az a gondja, hogy a ragadozókat távol tartsa a nyajtól. Az ember értékét azon mérik le, mennyire ért a jószághoz. Az egyik mesében a népszerű Taszsa olyan mestere lesz a tehének gondozásának, hogy amikor a kapzsi kán medvetejet kíván tőle, Taszsa a medvét is meg tudja fejni.

Minden nép költészete kifejezője a nép vágyainak, törekvéseinek, céljainak, álmainak. A népköltészet hőseiben a népi eszmény testesül meg, s ezek a hősök a nép vágyainak és céljainak megvalósításáért küzdenek. A kazah nép vágyainak költői megformálása a délceg legény alá való szárnyas táltosmén, és a mesehős ki nem mondott szavának is engedelmessé, fehér, sebes vágójú tevékanca. Mint ahogy a mesék repülő szőnyege az embernek a tér leküzdésére irányuló vágyát és elért eredményeit tükrözi, ugyanúgy a nomád állattenyésztő reális sikerei a végelehetetlen puszták legyőzésében – aminek eredménye, hogy a nyáj bő legelőhöz, ivóvízhez jut – a nép képzeletében egygyé válnak a puszták teljes leigázásával; a hiperbolikus ábrázolás következtében a valóban sebes vágójú paripa táltossá gyorsul, már nem is éri patája

a földet, az egekben, a felhők között repül gondolatsebességgel s tulpárrá válik. Így jelentkezik a reális tartalom irreális formában, pompás mesévé szőve az eléggé szürke valóságot.

Ehhez járul az a környezet, a tárgyaknak, szokásoknak, szó- és természeti képeknek az a sora, amely – mint kíséret a fő motívumot – aláfesti a mesék cselekményét. Ez az aláfestés minden részletében reális, hű a valósághoz, tényszerű és megbízható adatokkal szolgál a nép életének megismeréséhez. Olyan élet ez, ahol a mulla szava szilárdabb a sziklánál, az emberek jurtában laknak, fejükön csalmát hordanak s bájok ülnek a nép nyakán; a szegény embert az ejti gondolkodóba, hogy a fiai reggelente köszönnek neki, a bájt meg az, hogy a furfangos Aldar-Kossze ringyesrongyos köpenyben sem fázik. Érdekes és tanulságos dolog lenne leltárt készíteni azokról a tárgyokról, élőlényekről, fogalmakról, amelyek valamely nép meséiben szerepelnek: nem sok olyan akadna, amit a nép nem ismer mindennapi életéből, s ami akadna, arról hamarosan kiderülne, hogy idegen elem, nem szerves része a mesének. Így van ez a kazah mesékkel is. A mesékben szereplő állatok a kazah sztyeppek állatai, a szerszámok, eszközök, tárgyak a kazah ember használati tárgyai. Ez adja e mesék jellegzetes *couleur locale*-ját. Mert a furfangos Aldar-Kosszét ismeri szinte minden török nép, még ha éppen Naszreddin Hodzsának nevezi is, és sok közös vonása van más népek Thyl Eulenspiegeljével vagy Petruskájával; az Igazság és Hamisság is megjárja ismert útját a magyar népmesékben éppúgy, mint a távol-keleti vagy az északi népek meséiben. De a környezet, a képzeletvilág, az ismert hős nem ismétlődő felfogása adja azt a sajátosan nemzetit, ami a kazah népmesét kazahhá, a magyart magyarrá teszi.

*

Kötetünket több oroszul megjelent kazah népmese-kötet anyagából válogattuk össze, melyeknek viszont a Kazah Tudományos Akadémia kéziratgyűjteménye szolgált alapul. A kétszeres fordítás során minden bizonnyal sok szín és árnyalat lekopott a mesékről, de szolgáljon mentségünkre, hogy a kéziratgyűjteményhez amúgy sem férhettünk volna hozzá, s bizonyos

mértékig kárpótoljon az, hogy Balázs Béla fordításai közvetlenül kazah nyelvből készültek. Az ő fordításait – melyek egy évtizede ugyancsak „A fakó lovacska” címmel jelentek meg – kötetünkben teljes egészében közöljük.

KOVÁCS ZOLTÁN

JEGYZETEK

Mesék Taszsáról, a nagyeszű kópéról – Taszsa igen népszerű mesehőse nemcsak a kazah, de az ujgur, dungáni, karakalpak népköltészetnek is, számtalan vidám anekdota kering róla szájról szájra, s ezeknek közös vonása, hogy mindig csak a kereskedők, bájok, kánok válnak tréfáinak áldozataivá.

~ *akszara-madár* – a kazah mesék fönix-madara.

~ *aul* – kisebb, faluszerű település.

Miért kurta a fűrj farka – ezt a mesét 1894-ben jegyezte fel Dzsagfar Ajmanov s így egyike a legkorábban feljegyzett kazah népmeséknek.

~ *jurta* – nemezből vagy bőrből készült kerek, gömbölyű tetejű, sátorszerű építmény, a közép-ázsiai nomád népek jellegzetes lakása. Színe lakójának vagyoni helyzete szerint változik: a leggazdagabbaké fehér színű.

A róka, a teve, a farkas – a mesét 1935-ben jegyezték fel, igen elterjedt az orenburgi puszták kazahjai között.

A legszerencsésebb esztendő – N. Szeverinnek, a mese gyűjtőjének tanúsága szerint 1930-ban, amikor gyűjtőúton járt Kazahsztánban, ezt a mesét szinte minden adatközlője elmondta, kis bevezetőt komponálva hozzá, hogy a régi világban az emberek minden esztendőt egy-egy állatról neveztek el, s hitték – mint más népek a csillagképekről – hogy ezek az állatok befolyásolják az ember sorsát.

A róka, a medve meg a pásztor – Európa-szerte ismert mese érdekes kazah változata. Első ízben A. A. Divajev jegyezte fel 1894-ben, fordításunk L. Szoboljev 1940. évi feljegyzése nyomán készült.

~ *tulpár* – táltos.

~ *mulla* – így nevezik általában az írástudó embereket és a papokat.

~ *csalma* – turbánszerű fejfedő.

Nemtudomka – a mesét az akkor tizenöt esztendőes Uteuliev Iszen észak-kazahsztáni pásztorfiú mondta el.

~ *Perizat* – a kazalt néphiedelem szerint a legszebb földöntúli férfi vagy nő.

Az Igaz és a Hamis – a nemzetközi irodalomból jól ismert mese egyszerűségében érdekes kazah változata. Népszerűségét bizonyítja, hogy a múlt század vége óta ezt a mesét ismerjük a legtöbb feljegyzésben.

A szegény ember három fia – elmondta Mahmud Uralov, Turgajkerületi paraszt. A mese elején érződik a szovjet élet hatása.

Mesék Aldar-Kosszéről – Aldar-Kossze a kazah tréfák és anekdoták legnépszerűbb böse, minden róla szóló történet a népi szatíra egy-egy gyöngyszeme a kazah aulban dülő osztályellentétek tükröződnek bennük.

Az aranyszamár meg a bűvös nyúl – elmondta Mahmud Uralov. Már 1909-ben feljegyezte a Kazani Archeológiai Társaság, s Uralov 30 évvel később majdnem szóról szóra úgy mondta el a mesét, ahogy akitor.

~ *dilla* – aranypénz, értéke körülbelül 8 régi aranyforint.

A bölcs Ajaz – elmondta Szagda Komekbaev 1938-ban.

~ *Barsza-Kalmesz* – mesebeli ország, ahonnan nincs visszaút, Erről az országról sok népi szájhagyomány maradt fenn. Egy karavánvezető a következőket mondta el 1938-ban L. Szoboljevnek: „Három bátor dzsigit meg akart győződni róla, igaz-e a szóbeszéd Barsza-Kelmesz hegyéről (mely az ugyanolyan nevű szigeten emelkedik és minden oldalról olyan meredek, hogy nem lehet megmászni). Elhatározták, hogy elmennek és megmásszák. Egyikük alighogy felért a hegy csúcsára, amikor váratlanul kiabálni kezdett örömeiben és bámulatában és eltűnt társai szeme elől. Többé soha nem tért vissza. Kis idő múltán a másik dzsigit, akin szintén erőt vett a kíváncsiság, követni akarta az elsőt, de a harmadik, attól tartva, hogy oda talál veszni csak úgy engedte el, ha hosszú kötelet köt a derekára. Amikor a dzsigit felért a hegytetőre, csak a kötél tartotta vissza, hogy el ne tűnjön társa szeme elől. De az visszahúzta. Esméletét vesztette és amikor magához tért, nem tudott beszélni. Csak három nap múlva szólalt meg s kérdésekre elmondta, hogy a hegyen túl egy gyönyörű szép völgy van, tele illatos virágokkal, gyümölcsfákkal, a források vize olyan tiszta, mint az üveg és ragyog, mint az ezüst; pompa és kényelem uralkodik az egész völgyben, gyönyörű szép lányok, mint a paradicsombeli hurik, énekelnek,

táncolnak, hívogatják magukhoz és olyan vonzóak, hogy ellenállhatatlan vágy támad az emberben köztük maradni.”

Az ifjú és a nőstényfarkas – a rókatündér ismert motívumának szép kazah változata, igen népszerű mese, többen feljegyezték a századforduló óta.

A Révai Könyvkiadó Nemzeti Vállalatnál megjelent, a *A FAKÓ LOVACSKA* című kötet tartalma: A bölcs Sirensé és a szép Karasas. Aldar Kossze és az ördögök. Negyven hazugság. Bij Balteke ítélete. Saksilik és Samandik. Az ifjú és a nőstényfarkas. A fakó lovacska.

A kazah meséket Balázs Béla eredetileg németre fordította, a magyar fordítás Balázs Béla és Geréb László közös munkája.

Balázs Béla mesefordításaihoz a mesék forrására s a mesemondókra vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésünkre, csak az, amit Balázs Béla maga írt a mesék után:

„EZEKET a kazah népmeséket 1942-1944 közt fordítottam, amikor a Nagy Szovjet Honvédő Háború idején Moszkvából Közép-Ázsiába evakuálva, Kazahsztán köztársaságának fővárosában, a szép Alma-Atában éltem. A kazah népköltészet szépségére még egyetemi hallgató koromban felhívta figyelmemet öreg professzorom, Vámbéry Ármin, a világhírű magyar utazó és folklorista, aki járt a kazahok között és emlékét még máig is őrzik ott.

Ezeknek a meséknek nagy része még oroszra sincs lefordítva. Egy részük kazahul sincsen még kiadva. Az alma-atai Tudományos Akadémia kéziratgyűjtését bocsátotta rendelkezésemre és kazah munkatársakat adott mellém, akik a nyersfordítás elkészítésében támogattak. A magyar fordítás munkájában Geréb László volt segítségemre.

Hálás köszönetét mondok e helyen a Kazah Tudományos Akadémia kitűnő tudósainak támogatásukért. Különösen Auezov elvtársnak, a kiváló költőnek, aki a kazah népköltészet legjobb ismerője és földérítője közé tartozik.”

Kötetünk többi meséjét a következő, orosz nyelvű gyűjteményekből válogattuk és fordítottuk:

Казахские и Уйгурские Сказки. Издание Второе. Переводы и литературные варианты Леонида Макеева. Казахское Государственное Издательство Художественной Литературы. Алма-Ата. 1951.

Казахские Народные Сказки. Перевод с казахского под редакцией М. Ауэзова и Н. Анова. Государственное Издательство Художественной Литературы. Москва. 1952.

TARTALOM

Mesék Taszsáról, a nagyeszű kópéról, ki a vízből szárazon kiúszott és másokat a bajból kihúzott (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Hogyan nyerte meg Taszsa a kán kegyét (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Hogy tette lóvá az ifjú Taszsa az öreg Taszsát (Rab Zsuzsa fordítása)

Mért tekinget körül a teve, mikor iszik (Rab Zsuzsa fordítása)

Mért kurta a fűrj farka (Rab Zsuzsa fordítása)

A róka, a teve, a farkas, az oroszlán meg a fűrj (Rab Zsuzsa fordítása)

A legszerencsésebb esztendő (Rab Zsuzsa fordítása)

A róka, a medve meg a pásztor (Rab Zsuzsa fordítása)

Tulpár (Rab Zsuzsa fordítása)

Nemtudomka (Rab Zsuzsa fordítása)

Az Igaz és a Hamis (Rab Zsuzsa fordítása)

A szegény ember három fia (Rab Zsuzsa fordítása)

Mesék Aldar-Kosszéről (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Az ügyes csaló (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Aldar-Kossze bűvös bundája (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Aldar-Kossze és az ördögök (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

~ Aldar-Kossze meg a fukar báj (Rab Zsuzsa fordítása)

~ Aldar-Kossze és barátja, a zsupori (Rab Zsuzsa fordítása)

Az aranyzamár meg a bűvös nyúl (Rab Zsuzsa fordítása)

A bölcs Sirensé és a szép Karasas (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

A bölcs Ajaz (Rab Zsuzsa fordítása)

Negyven hazugság (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

Bij Balteke ítélete (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

Saksilik és Samandik (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

Az ifjú és a nőstényfarkas (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

A fakó lovacska (Balázs Béla – Geréb László fordítása)

Utószó

Jegyzetek

Sik – harmat. *Sik-bermesz* – egy vízcseppet is sajnáló

Biz – csiztavarró szerszám, ár

Zsaman – féleszű, hitvány, semmire se jó.